

**Kuknuä änguä we-hunqä-täni,
Jonä
iqu äqäkqe
Yätamakqä kuknuä
hinuiqänä iquvi**

Kuknuä änguä we-hunqä-tänä ique äqäkqe, Jonä iqu, Jisasi Iquenqe, “Goti Iqueqä Kuknuä Iqu ämaqä-qu eätä, neyaqä awä iqi äpmenä” ätkqe. Itanga Jonä iqu, tiinjänqä äwiŋqge. Qokä-apäki, qu Jisasi, Goti Iqueqä Ymeqä Iquenyqe, quuvqä eqiyäpu, ga qu näqŋqä tii hepŋqänänyä. Ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune angi inetmetŋqä ändowatkqä iqu, ii Jisasi Iquvi. Itanga Jonä iqu näqŋqä tii eä, Iqueqä tuwanuä tä, i äqäkqe. Ämaqe, qu Jisasi Iquenyqä quuvqä eqämitpqe, qu hänä hea ique-ique äŋguänä pmeqe map-nuwänqä. (20:31 hinuä qunyä).

Hinuiqäni Jonä iqu, “Jisasi Iqu, Kuknuä Goti Iqutä kiŋganä anä äpmaninqä Iquvqä” änatkqe. Iwä qänakŋi Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänäni, imäkminqenqä ätkqe. Ii ne hinuä näqŋqe, tii eatuŋque. Jisasi Iqu, ämaqä, Goti Iqu kuknuä guä ämäsäuekqä iuta, ämaqä-qune angi inetmetŋqä ändowatkqä Iquvqä. Ga Iqu, Goti Iqueqä Ymeqä Iquvi. Itanga Jonä iqu, Jisasi Iqu, ämaqe mimäkqänänä di imäkminqä iutanä qakuinqä-pqe, inä änatkqe.

Iutani ne hiñuä tii ae äyä äqunänq̄ue. Ämaqä hui, Jisasi Iquenyq̄ä quuvq̄ä heqiyäpu, Ique q̄änaki äwivändkuwi. Ä ämaqä hui, quuvq̄ä heqiyq̄änq̄e, mäwiñq̄ä ikq̄e.

Itanğa saptä 13-17 iunji, Jonä iqu tiwiqe, Jisasi Iqueq̄ä himä-wiunq̄ä iqua, a kiqät̄pnq̄ä ikuwänğa, nätmatq̄ä heatq̄ä inga ätimäukq̄enq̄ä ätkq̄e. Inğanji Jisasi Iqu, Iqueq̄ä wäunüänq̄ä ämotquamiñq̄ä iquatä äpme, iquaunji, kukñuä äñguä hui inä ätumiñq̄e. Qänakñi, himä-wiunq̄ä iqua, Jisasi Ique a äkiqätäpu, kukñuä ämitäpu, Iquenji zä-huätatä äuekuwi. Itanğa kukñuä yäpaki, Jisasi Iqu anji ävauqanğanji, wäunüänq̄ä ämotquamiñq̄ä iqua, Ique hiñuä äqunq̄uwiñq̄eyi.

Nätmatq̄ä hñquenyqe, ne Jonä iqueq̄ä bukä iu hiñuä kuapä äqunätunq̄ue, ii qokä-apäkä iuq̄ä suq̄ä häñä pmapñq̄ä dutani, Jisasi Iqu kukñuä ktq̄ä enq̄ä-pa ätkq̄eyi. Inji kukñui, yunq̄uñq̄ä, eq̄enq̄ä, bretq̄enq̄ä, we-hunq̄enq̄ä, guä wainq̄enq̄ä, itanğa, sipsipq̄ä miq̄enq̄e, ne hiñuä äqunätq̄unju.

Kukñuä häñä-pmeq̄ä-täñinq̄ä

¹ Qua tq̄u mimäkq̄ä änyä etanğanji, Kukñuä Iqu ganä äpmamiñq̄e. Itanğa Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutä anä äpmamiñq̄e. Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Inänä-quvi. ² Ainğa nätmatq̄ä mimäkq̄ä änyä etanğanji, Kukñuä Iqu, Goti Hanjuwä Iqutäñi anä äpmamiñq̄e.

³ Inä etanği, Goti Hanjuwä Iqu nätmatq̄ä imäkätäq̄anğanji, nätmatq̄ä eeq̄änänä Kukñuä

Iquesanä imäkkqe. Hänaqä huiziutani, nätmatqä hui, mimäkkqä pa ikqe. ⁴ Iinjä etanji Kuknuä Iqu, hänjä-pmeqä quata Iquvi. Itanga hänjä-pmeqä tqu, qokä-apäkä iuqä We-hunqä Vqä Iquvi. ⁵ We-hunqä Iqu, hea witanqgeunji, we eumäkätqätanga, hea iqu, Iqueni mämäwqätäuqä itnqe.

⁶ Goti Hanjuwä Iqu ämaqä hnque ändowatkqe. Iqueqä yoqe, Jonä iquvi. ⁷ Jonä iqu injani, We-hunqä Iquenyqä qokä-apäkiu awä tquanji, qu iqueä kuknui qätä äwiyäpu, We-hunqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqenqä äpkqe. ⁸ Jonä iqu We-hunqä Iqu maetqe, iqu We-hunqä Iquenyqä awä tuätñqä iquvi. ⁹ I tätqätanganji, We-hunqä naqä-qakuä qokä-apäkä eeqänänjä we wumäkkquätñqä Iqu, qua täunqä pätnqä iminqe.

¹⁰ Kuknuä Iqu qua täu äpmeñqe, qua tqu Goti Hanjuwä Iqu Kuknuä Iquesanä qäyä imäkkqänqä, qua täu äpmapiyä iqua Kuknuä Iquenyqe, yoqä mäwqueqä ikuwi. ¹¹ Iqu Iqueqä quae qäyä timäuqanji, quvämaqä iqua, Iqueni mitmeqä danä ikuwi. ¹² Inäqe, Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, itmakuwä iquaunji, Kuknuä Iqu qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä timäupñqä imäkkqe. ¹³ Qu Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä ätimäuquwi, qu hinji ämaqä qua täutanä hnqu hemeqanji ätimäuquwä maetqe, Kaniqu Goti Hanjuwä Iqu imäkkqanji ätimäuquwi.

¹⁴ Kuknuä Iqu, täkä ämaqä ne enqä-panä-qu imänätä, neyaqä awä iqi äpmaminqe. Iqu ämaqenqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäkkqä-qu

eä, itaŋga naqä-qakuänäñiqä Motqueqä Iquvi. Itaŋga Ymeqä Kiuänänjä Iqu, Iqueqä Kaniquesa yänänäqñqä ämeqäqä di, ne hiñuä äqunänqñe.

¹⁵ Iiñä etaŋgi, Jonä iqu Iquenyqe awä-tqä-quvi. Mañä yänänäqñqä tii ätukqe. “ ‘Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe, nyaqeunji ämäwqätäunqiyä’ etätñqä Iqu, Iqu tä Qäquvi. I ätätñqe, quati tiñä etaŋgiyi. Nyi nipai manyinyquänqani, Iqu äpmamiñqe” ätukqe.

¹⁶ Iqu ämaqeunqä kuapä äwinyätä äñguä Iwimäqñqä-qu eä, neñi nätmätqä äñguänäñi, tätä änätapätqäuä. ¹⁷ Kukñuä-suqenqä näqñqe, ne Mosisi iquesa ämequä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqueqä ämaqenqä äwinyätä äñguä iwimäqñqätä, Iqueqä suqä naqä-qakuinqätä näqñqe, Jisasi Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ikqä Iquesa ämeque.

¹⁸ Ämaqä-pqä hui Goti Hanjuwä Iqueni hiñuä ae äqunätqäñuwä hmanji. Inji Iqu Goti eä, Ymeqä Hñqunänjä, Kaniqutä anä äpmanyä Iqu, neñi Goti Hanjuwä Iquenyqä ämänätqueqi.

*Jonä asñä-qäyqä iquenqä**

¹⁹ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä Goti Hanjuwä Iquenyqä hiqäva-qäyqä hñquatä itaŋga, Iqueqä anju wäunüä imäkqä hñquatä, Jonä iqueni, “Si tqukikä?” ätuäpu, ique yatñqä wipñqä, Jerusälemäta dowatqanquwänqä, Jonä iqu awä tii ätukqe. ²⁰ Iqu qätenä mäwiyqä itä, äti tii ätukqe. “Nyi Kraisi ne ämineyätñqä Goti

* **1:18** Matiu 3:1-12; Makä 1:1-8; Lukä 3:1-18

Hanjuwä Iqu atäunjuä ikqä iqunä maetqenä” ätukqe.

21 “Inji si tqukikä? Si Laisa iquki maeqä enä?” ätuäpu yatnqä äwikuwi.

I tquanguwänga, Jonä iqu, “Nyi Laisa iqunä maetqenä” ätukqe.

“Inji Mosisi iqu hinjuä-tqä hnquenyqä ätkqe.† Si qäquki maeqä enä?” ätuäpu yatnqä vqanguwänga, iqu “Oeyä” ätukqe.

22 Iqu “Oeyä” i tquanganji, “Ämaqä ne ändowatquwä iquau angumä äwätanä tutunquenqe, si tqukiyi? Inji si tqä-täunqe, äänä ttjqäwä?” ätukuwi.

23 I tquanguwänga, Jonä iqu kuknuä hinjuä-tqä Asayä iqu ätkqeunji, ämetä ätukqe.

“Nyi ämaqä aḡä avqḡqä imda maḡä ätätmä, ‘Naqä Iqueqä hänaqe jänänä imäkpiyā’ tqä iquḡqä.”‡

24-25 I tquanguwänganji, ämaqä i ändowatkuwä Parisi iqua, iquenji yatnqä ämipu tii ätukuwi. “Si Kraisi Iquki maeqä eänä, Laisa iquki maeqä eänä, itanḡa hinjuä-tqä iquki maeqä eänji, inji si ämaqä asḡi, suḡqä qäyätqänjinyä?” ätukuwi.

26 I tquanguwänga Jonä iqu, “Nyi asḡi, eqetä äqäyätqänänä. Inḡe, heyaqä awä iqinji, hnqu ätqäuä. Iquenyqe, he änyä maqḡqä eänäuä. 27 Iqu nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iquvi. Itanḡa Iqueä yukä muasmänḡqä quvätmḡqe, nyi äḡguänänjunä maeqä inänä” ätukqe.

† 1:21 Kuknuä-suqä 18:15, 18 ‡ 1:23 Asayä 40:3

28 Kuknuä iini, eqä Jotänä yätäqä nängisa anä-himqä Betani iu ätnguwi. Iqini, Jonä iqu ämaqä asnä äqäminqe.

Goti Iqueqä Sipsipqä Meqä Iquenyqä

29 Kuknuä i ätnguwä awingani, Jonä iqu, Jisasi Iqu iquenyqä pqaŋgi äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä, ämaqä qua täutanä iquauqä suqä quvqä huätä mamäuqä Iqu, Täsqukanä” ätukqe. 30 “Ämaqä nyaqä tuwiu qänaki pätnqä Iqu, Iqueä yoqe nyaqeuŋi ämäwqätäunä’ ätätmä, itaŋga ‘Nyi nipai manyinyquängani, Iqu ganä äpmaminqeqä’ ätätnqä Iqu, nyi Ämaqä Tquenyqä ätätnqeqä” ätukqe. 31 “Ämaqä Tquenyqe nyi maqŋqä ekqä-qe, Israitqä iqua Iquenyqä näqŋqä hipŋqenqä äpätmä, eqetä asni i äqäyätqänänä” ätukqe.

32 Jonä iqu iqueqä hinuitä hinuä äqunŋqenqä, “Qäukuä yätutani, Dŋä Äŋguä Iqu ynŋä-heeqä enqä-pa äpäqe, Iqutä pmeqaŋgi§ äqunänqeqä” ätukqe. 33 “Ämaqä Tquenyqe nyi änyä maqŋqä ekqä-qe, nyi asni eqetä qämqä änändowatkqä Iqu tii ändkqe. ‘Si tqä hinuitä Dŋä Äŋguä Iqu äpätä, ämaqä hŋqutä pmeqaŋgi äqunäni, Ämaqä ii Qäqu, ämaqeu Dŋä Äŋguä Iqutänä asnä qiyäniŋqe, Qäqueyqä,’ ändkqeqä” ätukqe. 34 “Nyi nqä hinuitä hinuä äqunänqä etaŋgi, nyi he i etqä, ‘Tqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Qäquvqä’ ” ätukqe.

§ 1:32 Matiu 3:16; Makä 1:10; Lukä 3:22

*Ämaqä hñqua, Jisasi Ique qänaki
äwivändkuwiñqä*

³⁵⁻³⁶ Anğumä awiñga-mändani, Jonä iqu iqueqä wänuñqä ämotquamiñqä hñquacutä ätqäupu, Jonä iqu, Jisasi Iqu sä mäwqätäuqanğı äqunäqe, “Goti Hanjuwä Iqueqä Sipsipqä Meqä Iqu, Nänqiyqukuänä” ätukqe. ³⁷ Itanı wänuñqä ämotquamiñqä iquaqu i tqanğı äwiyi, iquaqu Jisasi Ique qänaki äwivändkiyi.

³⁸ Inğanı Jisasi Iqu qänaki hiñuä ämamäukqe, iquaqu Ique qänaki äyä wivändätanğinyä äqunäqe, “Qe sunqä qeñganğikä?” ätukqe.

I tqanğa iquaqu, “Lapai iquki, si anğı äpmanä ikitqanğinyä?” ätukiyi. Kukñuä ‘Lapaiqä’ ätnänqä tqu, ‘Näqñqä-vqä iqukiyä’ ätnä.

³⁹ I tqanğiyänğa, Iqu iquaquini, “Qe Nyi äpmeñqeuni, hiñuä qunıyänqänä äwanä” ätukqe.

I tqanğı äwiyi, 4 klokä iuni, iquaqu Iqutä äupiysi, Iqu äpmamiñqeuni hiñuä äqunäsinyä, hiunji iqueni Iqutä äpmakiyi.

⁴⁰ Jonä iqu i tqanğı äwinyä Jisasi Ique qänaki äwivändkiyä iquaqu, hñqu Endru iquvi, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känğuequ. ⁴¹ Endru iqu Jisasi Iqueni äväma, Saimonä iquenyqä ganä äwäqe, “Ne Mäsayä iqueni hiñuä äqunänunä” ätukqe. Kukñuä Mäsayä ätnänqä iqu, ‘Kraisı ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atänuñuä ikqä iqueqä’ ätnä. ⁴² I ätuäqe, Endru iqu iqueni Jisasi Iquenyqä ätuma äukqe.

Äwimeqanğiyänğa, Jisasi Iqu Saimonä ique äqunäqe, “Si Saimonä iqukiyqä. Tqä tñiqueqä

yoqe, 'Jonäuä' ätminuwi. Tqä yoqe, 'Sipasiuä' qondñqeqa" ätukqe. Yoqä iinji, Pitä-qe, asä qeyi. Yoqä iquaquvqä quati, hikä äknänä ätnä.

Jisasi Iqu, hñquaqui tääqä ätuätumakqenqä

⁴³ Awingani, Jisasi Iqu Galilinqä wätñqä itä, Iqu Pilipä iquenyqä qävqä äwäqe, iqueni, "Nyi qänaki nyivändiyä" ätukqe. ⁴⁴ Pilipä iqu anä-himqä Betsaitä pmeqä-quvi. Inji Endrutä, Pitätä, anä asitanä iquaquvi.

⁴⁵ Itanga Pilipä iqu, Nataniyoli iquenyqä qävqä äwäqe, tii ätukqe. "Mosisi iqu, bukä kukñuä-suqenqä ätnä qänatangqä iu, ämaqä hñquenyqä äqäkqe. Itanga hinuä-tqä-pqä iqua, asä iquenyqä tuwanuä äqiyekuwi. Ämaqä iqueni ae ämäqumuequnä. Iqu Jisasi, Josepä iqueqä hikñä, anä Nasäretqä-tañä-queqä" ätukqe.

⁴⁶ I tquanğa Nataniyoli iqu, "Änäändiyä? Anä Nasäretqätani, nätmätqä änguä hui timäunqutiyä?" ätukqe.

I tquanğa, Pilipä iqu, "Si äpätnä hinuä qunyä" ätukqe.

⁴⁷ Jisasi Iqu, Nataniyoli iqu Ique wimetñqä iqanji äqunäqe, Iqu iquenyqe, "Israitqä naqä-qakui täsqukänä. Iqu suqä quanğa di, mimäkqueqä" ätukqe.

⁴⁸ I tquanğa, Nataniyoli iqu, "Inji Si nyinyqe, näqñqä äänä ämanä tnyä?" ätuätä, Jisasi Iqueni yatñqä äwikqe.

Yatñqä e vqanğani, Jisasi Iqu iqueni, tii ätukqe. "Pilipä iqu si änyä äkimetñqä iqanğani,

Nyi si zä-eaqä iqueä quata iqi pmetanǵnä äkqänänqeqä.”

⁴⁹ I tquanǵani, Nataniyoli iqu, “Näqñqä-vqä Iquki, Si Goti Hanjuwä Iqueqä Ymequki eänä, itanǵa Israitqä iquneqä Ämäneyqä Naqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁵⁰ I tquanǵa, Jisasi Iqu, “Nyi sinji, ‘Zä-eaqä iqueä quata iqi pmetanǵnä äkqänänqeqä’ ktqanǵqenqä, si quuvqä i eqinyä. Nyi iinjä äktqe, ii wänqce. Nätmatqä naqänänjä hñquaunji, si qänaki hinuä qundñqinyä” ätukqe.

⁵¹ Jisasi Iqu i ätuäqe, tii-pqä inä ätukqe. “Nyi he naqä-qakuä etqä. Qäukuä qñqanjä äutänätä, Goti Hanjuwä Iqueqä enjätqä iqua, Ämaqeuvä Ymeqä Ekqä Iqueä haqeqisa äyäpu, äpäpu itqätanǵpi, qumbñqäuä” ätukqe.

2

Jisasi Iqu, wainqä-eqä imäkkqenqä

¹ Awiñgatanjä huiziunji, anjä-himqä Kana, qua Galili iunji, qokä-apäkä hiyaqu ämanyiyñqä iqanǵinyä, Jisasi Iqueqä känäe iu äpmaminqce.

² Itanǵa Jisasi Iqutä, Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquatä, i manǵanǵinyä iunqä kukñuä tquanǵä, iqua-pqe iu anä äpmaminjuwi.

³ Wainqä-eqe qäpu hiqanǵa, Jisasi Iqueqä känäe, “Qu wainqä-eqe qäpu anǵäuä” ätukqe.

⁴ I tquanǵani, Jisasi Iqu, “Naye, si iinji sunqä dnyä? Nqä ii imäkkqenqce, änyänjqä” ätukqe.

⁵ Inǵanji Iqueqä känäe wäunjuä imäkkqä iquaunji, “He Iqu hetqanǵutqeunä imäkkpiyä” ätukqe.

⁶ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä suqä hñqu tiinji. Goti Iqueqä hiñuä iqi äñguä hipñqä diñqe, qu asñä äqänäpu akiyä änyminuwi. Eqetäñi, iinjä imäkmbñqe, hikiu iquqonämäupu, eqä-häkä imäkkuwä 6 iqi ätqäuminuwi. Eqä-häkä iinjä hñqu iomäupqe, ämaqä hñqu kiqä-kiuänä mämeqe, 100 litä-quayi.

⁷ Känae i tquanga, Jisasi Iqu wäunuä imäkcqä iquauñi, “He häkä tquau eqä equatimepiyä” ätukqe. I tquanga, iqua häkä iquauñi, manguä equatimäukuwi. ⁸ Iqua eqä i iomeqanğuwänğa, Jisasi Iqu, “He tänğanı eqä hui iopu, ämaqä ymisänä miqä ique äma wipiyä” ätukqe. I tquanga, iqua Iqu tquangqä-pa ikuwi.

⁹ İnğanı aañä eqe, wainqä heqanği, ämaqä ymisänä miqä iqu yamwiqä ikqe. Wäunuä iqä eqä iopiyä iqua, qu wainqä-eqä hiqanğqenqä näqñqä etanğuwä-qe, ymisänä miqä iqu maqñqä eä, iqu ämaqä apäkä meqanğqä ique kukñuä ätuätumeqe, tii ätukqe. ¹⁰ “Ämaqe tii iqe. Wainqä-eqä äñguänäñi, ganä maepnä. Itanğa qu eqä kuapänä änäpu, hiqiiyqä heqanğuwänğa, wainqä-eqä huizi di inğa mapñqänänyä. Iinjä qäyä etanği, si wainqä-eqä äñguänänä zä eni, tänğa äyä ämaenyä” ätukqe.

¹¹ Nätmatqä ämaqä hui mimäkcqä imiñuwi, Jisasi Iqu anjä-himqä Kana, qua Galili iunji, i qe imäkätä, Iqueqä yänänäqñqe ämotquetä ipäqäkqe. I äqumbiyi, Iqueqä wäunuänğqä ämotquamiñqä iqua, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

¹² Jisasi Iqu i imäkäqetani, Iqutä, känaisä, känguäkatä itanga Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iquatäni, qu anä Kapänamänqä äwäkuwi. Itanga qu iqini, hiunji hatnä hmbu äpmakuwi.

*Jisasi Iqu, hiqäva-imäkqä anji jänä imäkkqenqä**

¹³ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä hiunji naqänänä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi etangi, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ¹⁴ Äyäqe, iqini Iqu Goti Hanjuwä Iqueqä hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, ämaqe qu bulumäka-sua, sipsipqä-sua, itanga ynjä-heeqä-sua mbqänqä imäkäpu, ga hñqua quamä äpmapu mbqä yanä nyätqätangä äqunqce. ¹⁵ Iinjä äqunäqe, Iqu guä hui ämeqe, äqäyäkoquvätä jävqä imäkäqe, hiqäva-imäkqä anä iutani eeqänänä huätä äpäsäwqatkqe. Bulumäka-pqä, sipsipqä-pqä qäsänji. Itanga ämaqä mbqä huitani tñänqä imäkäpu vätqätanguwä iquauä mbqe bi ämäquvatämäutä, mbqä hevqe yiwanä ämamäukqe. ¹⁶ I itä, ämaqä ynjä-heeqä mbqänqä imäkätqätanguwä iquauñi, “Täqini huätä äma äupiyä. Nqä Apiqueä anji, he mbqä meqä anä mimäkqä pambiyä” ätukqe.

¹⁷ Jisasi Iqu i imäkqanğa, Iqueqä wäunuänqä ämotquamiñqä iqua, Goti Hanjuwä Iqueqä bukä iunji, “*Goti Hanjuwä Iquki, saqä anijnqä kuapänä*”

* **2:12** Matiu 21:12-13; Makä 11:15-17; Lukä 19:45-46

änyinätäqe, nyaqä yäpä tämñi änä manyimänjqä iqiyä”† tnätangqenqä kñuä äwikqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i imäqangqenqä, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni, “Si nätmatqä ämaqä mimäkqä di äki imäkñqäwä? Si nätmatqä imäkñä tä, yoqä naqe äkita ämanä imäkinyä, ne mänätquayä” ätukuwi.

¹⁹ I tquanguwänqa, Jisasi Iqu ätukqe. “Hiqäva-imäkqä anä tqe huätä äpnemäpqe, anqumñi Nyi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä.”

²⁰ I tquanga, Israitqä iqua tii ätukuwi. “Hiqäva-imäkqä anä tqe määtqätangä quväukuä 46 ämäwqätäukqä enqe, Si ‘Nyi anqumñi hiunji hñquaqu-hñquenyä mätmqänä-qe,’ änääñqä tnyä?” ätukuwi. ²¹ Jisasi Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä anä iquenyqä ätukqe, Iqu Iqueqä huiwiñqä ätkqe. ²² Iqueqä wäunjuänqä ämotquamiñqä iqua, kukñuä i ätukqä iquenyqe, hui äwinymiñqä-qe, Jisasi Iqu qua buta hñä vauqanqa, qu kñuä inqa äwikqe. Inqani iqua Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu tnätangqenqätä, Jisasi Iqu ätkqenqätäni, quuvqä eqiyäpu naqä-qakuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämaqeqä suqenqä näqñqä ekqenqä

²³ Israitqä iqua hiunji naqä Pasopanga, ämaqä kuapänäni, Jisasi Iqu Jerusälemä iqi äpme, hiqñqä ämaqä hui mimäkqe imäkätqätangi äqumbiyi, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ²⁴ I iqanquwä-qe, Jisasi Iqu ämaqä eeqänänänqä

† 2:17 Apqä Bukä 69:9

näqñqä ängüänänjä eäqä-qae, Iqu quñqä quuvqä maeqiyqä ikqe. ²⁵ Jisasi Iquenji, ämaqä hñqu-pqe ämaqä hñquenqe, 'Iinjqä-iinjqe' mätquä yänä. Iqu ämaqeugä suqä eeqänänjñqe näqñqä hiänä.

3

Jisasi Iqu, Nekitimäsi iqutä, kukñuä ätñgiyñqä

¹ Parisi iquautanjä hñqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi iquvi. Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä ämiqä iquautanjä hñquvi. ² Iqu Jisasi Iquenyqä heatqängga äpäqe, "Näqñqä-vqä Iquki, ne näqñqe, si näqñqä motqueqä Goti Hanjuwä Iqu äkndowatqä Iqukiyqä" ätuätä, tii ätukqe. "Ämaqä hñqu nätmatqä ämaqä hui mimäkqänänji Si imäkätqängä-panjä iñji, mimäkqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu iqutä anä sätäti, i imäkänqiyä" ätukqe.

³ I tquanğa, Jisasi Iqu ämävauqe, "Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeä. Ämaqä hñqu, anğumä* ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä duñji, hinuä mäquñquä danä iquänqiyä" ätukqe.

⁴ Itañi Nekitimäsi iqu yatñqä tii äwikqe. "Iqu ae ämaqä naqä qoyanjä enqe, ymeqä dänjä hayuqä ii enqä-panji, äänä itä imänätñqäwä? Iqu känai iquenji anğumä nyuetñqä diñqe,

* **3:3** Kukñuä Jonä iqu täqi äqäkqe, kiqä quati hñquaquvi. Hñqu 'anğumä', huiziqu 'haqä yätuta'. Hiqñqä 3:7 iunjä-pqeyi.

känäwä äwqä imñi anğumä mamñqä yänqiyä” ätukqe.

⁵ Ga Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqeqä” ätukqe. “Ämaqä hñqu eqetä, itanğa Dñä Änguä Iquesatä, ymeqä dänjä hayuqä enqä-panjä mimänqä itqe, iqu Goti Hanjuwä Iqunä miqä duñi mäpeyqä danä iquänqiyä. ⁶ Ämaqä huiwiqumä änyuetqe, iqu huiwä-quvi. İnäqe Dñä Änguä Iqu änyuetqe, iqu quuvqä-quvi. ⁷ Si Nyaqä kukñui, ‘He anğumä ymeqä dänjä imämbñqeqä’ tqanğqenqä, yänuä miqä isñqeqä. ⁸ Yunuä kiqä äwinyätanğqä du äqunätä, huuwqä tqanğqenä äwiyätñanğani, ängisa äpätä, äñgi äwqutiyä-qe, si maqñqä esnä. İnñi ämaqä Dñä Änguä Iqu änyueqäqe, qu eeqä asänänjä iñiqä” ätukqe.

⁹ İi tqanğa, Nekitimäsi iqu, “Si e ätni, änäänqä tnyä?” ätuätä yatñqä äwikqe.

¹⁰ Yatñqä i vqanğa Jisasi Iqu ämävauqe, “Si Israitqä iquauqä näqñqä motquequki eni, nätmätqä tñnqe näqñqä mämeqe, äänä itnä inyä?” ätukqe. ¹¹ “Nyi naqä-qakuänänjä ktmqe. Ne näqñqä eanä hiñuä äqunätunquä duñqä etätqänju. İnäqe he neyaqä kukñuä duñi, naqä-qakuä mimäkqä iqäuä. ¹² Nyi nätmätqä qua täunñqä tqanğqe, he quuvqä maeqiyqä iquwi, ga Nyi nätmätqä qäukuä yätunñqä hetqanğundqe, he quuvqe äänä ipu heqäpñqäwä? ¹³ Ämaqä hñqu qäukuä yätunqä mäyqä inqe. Ämaqeuyqä Ymeqä Ekqä Iqunä, qäukuä yätu äpme äpqe. ¹⁴⁻¹⁵ İnñi ämaqä quuvqä eqämipqä

eeqänänjä iqua, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwä dinqe, ii tiinji. Anjä avqñqä imä, Mosisi iqu qämäkä imäkätä, zä imasätä, äma äpekqä-pa,† Ämaqeucä Ymeqä Ekqä Iqueni, qu i äma pepñqäüä” ätukqe.

¹⁶ “Goti Hanjuwä Iqu ämaqä qua täuññqä huäqä kiñä wunğanji, Iqu Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Ique äwikqe. Ga inji, ämaqä tqutqu Iquenyqä quuvqä eqämipqe, qu eeqänä qui mimäkñqä danä, hänjä hea ique-ique pmeqe mapnuwi. ¹⁷ Goti Hanjuwä Iqu Iqueqä Ymeqä Iqueni, ämaqä qua täuñä iuqä suqä quvqe iwäsäutñqä ändowatkqä mäetqe, Iqu iquaunji hänjä iqumuatätñqä ändowatkqe. ¹⁸ Itanga ämaqä tqutqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqämipqe, iquaunji suqä quvqenqä miwäsäucä yäniqe. Itanga ämaqä tqutqu Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Kiuänänjä Iqueqä yoqenqä quuvqä maeqiyqä imitpqe, iquaunji iuta suqä quvqenqä ae iwäsäüä. ¹⁹ We-huñqä Iqu qua täuñqä qäyä äpqañgqä-qe, ämaqe, suqä quvqä imäkäpiyñqä We-huñqä Iqueni tuwä äwiyäpu, hiawiqä imqä äwinyä. Suqä injiuta iwäsäunä. ²⁰ Ämaqä suqä quvqä imäkätqänjuwä iqua, suqä quvqe ätnänjäqi äti witñqä etangqenqä, qu eeqänänji, We-huñqä Iquenyqä mäwiñganjuti, Iquenyqä mapqä ipnä. ²¹ Inäqe, Goti Hanjuwä Iqueä suqä naqä-qakuä iu qänaki itqänjuwä iqua, quwqä wäuñui Goti Hanjuwä Iquesa imäkqañgpqe, ätnänjäqi äti timäutñqänä, We-huñqä Iquenyqe äppñqäüä”

† 3:14-15 A Täuqä 21:9

ätukqe.

Jonä iqu, Jisasi Iquenyqä ätkqenqä

²² Ii iqe, Jisasi Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä qua Jutiya iunqä äupiyyi, iqiñi qu ämaqä asñä äqiyäpu äpmaminjuwi. ²³⁻²⁴ Inganji Jonä iqu guä änyä pmetnqänqä, iqu-pqe anä-himqä Ainonä, Salimä-tänqä qäqiqi, ämaqä asñä äqäminqe. Iqiñi eqä kuapä pätkätanqi, ämaqä kuapänä iquenyqä äpäpu asñä ämaminjuwi.

²⁵ Hiunji hnqenji, Jonä iqueqä ämotquaminqä hnquatä, Israitqä huizi hnqutä, suqä eqetä akiyä änyminjuwä iquenyqä kuknuä näñi-täqi ämamäuminjuwi. ²⁶ Iinjä ipiyyi, qu Jonä iquenyqä äpäpu, “Näqñqä nätapqä iquki, eqä Jotänä ique yätäqä nänqisa, Ämaqä sitä anä äpmanyä, itanqä Iquenyqä ‘Iinjä-iinjäqueqä’ ätminä Iqu, tänqanji ämaqä asñä qäyqanqi, ämaqä kuapänä Iquenyqä äwqäuä” ätukuwi.

²⁷ I tquanquwänqä Jonä iqu, “Ämaqä hnqu nätmätqä hui hiñgi mämeqä danä yänä. Goti Hanjuwä Iqu ique vqanqutqenä ämenä. ²⁸ ‘Nyi Kraisi, ämaqä mitnqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä iqunä maetqenä. Nyi Iquenyqä hiñuiqä änändowatqä iqunjqä’ tqanqqe, hiqä-hiuä qätä äyä änyikuwiqä. ²⁹ Ämaqä hnqu apäkä tuwakñä änyuätqe, apäkä ii iqueqä apäkiyi. Inäqe ämaqä apäkä metnqä iqueqä näueqä iqu, iqi ätkäutä apäkä meqanqä iqueqä quväki qätä äwiyäqänqanji, iqu yeeqänänqä yänä. Ga nyaqä yeeqä iqe, aanä naqänänqä asä

iinjäqä. ³⁰ Nyi yoqä maeqä quvqä hiqanğa, Iqu ämanqutäutä, yoqä-tänjä hiänqiyä” ätukqe.

³¹ “Ämaqä haqä yätuta äpqäqä Iqu, ämaqä huiziquaunji ämäwqätäunä. Itanğa ämaqä qua täutanjä iqu, iqu täutanjä-qu eä, kuknui nätmätqä qua täutanjinqä tänä. Inäqe qäukuä yätuta äpqä Iqu, eeqänänji ämäwqätäunä. ³² Iqu hinuä äqunätä, qätä äwiyätinqä iu qäyä ätqanği, qu Iqueä kuknui naqä-qakuä mimäkqä danä itqänäuä. ³³ Inäqe ämaqä Iqueqä kuknuä qätä äwiyätä ämeqä iqu, iqu ämaqä huiziquaunji, Goti Hanjuwä Iqueä kuknui naqä-qakuänänjä etanği ämotqunenä. ³⁴ Goti Hanjuwä Iqu, Ämaqä Iqu ändowatqäqä Iquenji, Iqueqä Dnjä Änğuä Ique aanjä kuapänänjä vqanğqetanjı, Iqu Goti Hanjuwä Iqueä kuknui awä tänä. ³⁵ Kaniqu, Iqueqä Ymeqä Iquenyqä kuapänä wiŋanği, ga Iqu nätmätqä eeqänänji Iqueä hipa iqi ekqe. ³⁶ Ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä eqiyqäqe, hänjä hea ique-ique pmeqe äme. Inäqe ämaqä tqu-tqu Ymeqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä iqäqe, hänjä-pmeqe mämeqä, Goti Hanjuwä Iqueqä äwqä äkasuwi, iqutä hea ique-ique witänqiyä” ätukqe.‡

4

Jisasi Iqu, Jutiyanji äväma äukqenqä

¹⁻³ Parisi iqua Jisasi Iquenyqe, “Iqu Jonä iquenji ämäwqätäutä, iqueqä wäunjuänğqä

‡ **3:36** Ämaqä näqñqä-tänjä hui, knuä tiinjä indqänätqänjä Hiqñqä 31-36 iunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kuknuä ma, Jonä tuwanuä äqäqä iqueqeqä.

ämotquaminqä iqua kuapänänä eäpu, asni iqueqä hipa iuta ämetqänä” tqanğä äwikuwi. Iquenyqä iinä ätminuwä-qe, ämaqe asni, Iqu maqiyqä, Iqueqä wäunuanğä ämotquaminqä iqua äqäminuwi. I tqanğä qätä äwiyäqetani, Iqu qua Jutiyanı äväma, anğumä qua Galili iunğä äukqe.

⁴ I äwätäqanğani hänaqe, qua Sämalıya, anä-tänğä iu wätnğä indqänätä, äukqe. ⁵ Iu äwätäqanğani, Sämalıya pmeqä iquauä anä-himqä hnqu, yoqe ‘Sikauä’ ätminuwä ique ätimäukqe. Ii qua Jekopä iqu iqueqä hiknğä Josepä ique äwikqä-tänğä qäqiqiyi.

Jisasi Iqu, apäkä Sämalıyatanğä huisä, kuknuä ätkiyinğä

⁶⁻⁸ Mäptqe awänä pmetanğa, Jisasi Iqu hänaqe qanğä iminçenğä yänä-a tänğnğä hapä äpmaminqe. Jekopä iqu eqänğä qua hovqä iqiyätä, eqä esquä imäkänğä iqi hapä äpmaminqe. Iqueqä wäunuanğä ämotquaminqä iqua, buayä mbqänğä anä-himqä dunğä äukuwi. Iqu i pmetanğani, apäkä Sämalıyatanğä hui eqä euätnğä pqağa, Jisasi Iqu iinı, “Eqä hui nmqä dapiyä” ätukqe.

⁹ I tqanğa, ii ämävauqe, “Nyi Sämalıyatanınyä etanğä, si Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäyätqänuwä iutanğä-quki eäni, si nyinı, ‘Eqä hui nmqä dapiyä’ ätätnä, yatnğä änänğä nyinyä?” ätukqe. Kuknuä iinı, Israitqä Jerusälemä iu Goti Iqueqä yoqe haqeu ämamäuminuwä iqua, Sämalıya iquatänı naqä-huinyä mäpmeqä iminuwä etanği, i ätukqe.

10 Ii i tquanḡaḡi, Jisasi Iqu iini tii ätukqe. “Si nätmätqä Goti Hanjuwä Iqu qanyinä vqenqä maqḡqä enjinyä. Itanḡa Ämaqä, ‘Nyi eqä hui nmqä dapiyä’ äktätḡqä Iquenyqä-pqe, maqḡqä enjinyä. Si näqḡqä eänä, Ique yatḡqä vqanḡtqe, Iqu eqä hänjä-pmeqe ktapänḡqiyä” ätukqe.

11 I tquanḡa ii, “Naqä Iqukiyä, quae kinä mämä äptnä, eqe mämä enqe, ga Si eqä-häkä-pqä mämeqä danä ini, eqä hänjä-pmeqe äkḡgisa iutḡqäwä?” ätukqe. 12 I ätuätä tii ätukqe. “Neyaqä awiqu Jekopä iqu, eqä qua äptesqiyätä, ga eqä täu äḡḡqe. Ga iqueqä ymeqä-pqä, hiveqä-yaqueqä-pqe, täu änmiḡuwi. Itanḡa kaqä-kawukäne änätapkqä Jekopä iqueni, si ämäwqätäunyä?”

13 Inḡaḡi Iqu, “Ämaqe, eqä esquä täu iopu ämbqe, anḡumä eqänḡqä quväkä ye vquänḡqiyä. 14 Inäqe ämaqä, eqä Nyi vqanḡundi änätqä iqu, anḡumä eqänḡqä quväkä ye mäwqä iquänä. Itanḡa eqä Nyi äwimqä iini, ämaqä iquesaḡi eqä esquä enqä-pa, hea ique-ique esuätä, itanḡa hänjä hea ique-ique pmeqe vqänḡqeqä” ätukqe.

15 I tquanḡaḡi, ii Iqueni, “Naqä Iquki, eqä ätḡi, yqä dapiyä. Nyi eqänḡqä quväkä ye manyiyqanḡuti, nyi anḡumä eqä täu iumqe, mapqä iqämḡänänyä” ätukqe.

16 Inḡaḡi Iqu iini, “Tqä qokique kukḡuä ätuätinä, asä täqinyqä ätuma ptḡqänä uvä” ätukqe.

17 I tquanḡa, ii “Nyi qokä mäeqinjqä” ätukqe. Iwä Iqu, “Kukḡuä ii, si naqä-qakuä ätnyä” ätukqe. 18 “Si ämaqä hipa hḡḡinjä eeqänänjä iu

ämuannä, itanğa ämaqä tänğa anä äpmeniyä iqu, naqä-qakuä tqä qokiqu maeqä eänä-qae, inji si naqä-qakuänänjä ätnyä” ätukqe.

19 I tquanğanı apäkä ii, “Naqä Iquki, Si hinjä-tquki äkqänänänä. 20 Ne Sämaliyatanjä iquneqä awäkiqwa, Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, qoqonjä tquesa qänätqätanğä, he Israitqä huiziquenä, ‘Goti Hanjuwä Ique qonjä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeqä mamäuqänqä aquvi, Jerusälemä iunä qänğpñqä,’ ätätqänäuä” ätukqe.

21 Ga Iqu iinjı, “Apäkä iiki, si nyaqä kukñui naqä-qakuänänjä imäkiyä. Hiunji, ämaqe Apique qonjä äwoktäupu, Iquenyqä aquvi, qoqonjä tqesänä-pqä, itanğa Jerusälemä dutänä-pqä maqñqänqä iqu ätimäunqiyä” ätukqe.

22 “He Sämaliyatanjä iquenä, Goti, Ique qonjä äwoktäutqänjuwä Iquenyqe, näqñqä maeqä ipu hinji itqänjuwiqä. Ne Israitqä iutanjä, Jerusälemä iu itunquä iqunenı, Goti, ne qonjä äwoktäutanä, yoqe haqeu ämatnämäutunquä Iquenyqe, näqñqä eanä itqunünä. Äpäkonqä witanği hänjä iqumuatqenqä hänaqe, Goti Hanjuwä Iqu Israitqä iqunesa imäuqäqeqä. 23 Inäqe hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Inı ämaqä, Apique qonjä äwoktäupu Iqueqä yoqe haqeu naqä-qakuänänjä mamäupñqä iqua, qu Iqueqä Dñä Änguä Iqueä yänänäqñqä ditä, suqä naqä-qakuänänjitänı, iinjä ipnä. Ämaqe, iinjä iqänqe, Apiqu äwinyänä. 24 Goti Hanjuwä Iqu huiwä maeqä, quuvqä-qu enqä-qae,

ämaqä, Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqe haqeu mamäupnqä iqua, qu Iqueqä Dnjä Änguä Iqueä yänänäqnetä, suqä naqä-qakuänänitä, iinjä ipnqeqä” ätukqe.

²⁵ Inğanj apäkä ii Iquenj, “Nyi näqngqä eäqä. Ämaqä Mäsayä Kraisi ne ämineyätngqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä Iqu äpänqiyä. Iqu äpätäqängğanj ‘Nätmatqä eeqänänjä iinjä-iinjäqä’ natänqiyä” ätukqe.

²⁶ I tquanğanj, Iqu iinj, “Kuknuä äktätngqä Tqunä, Nyi tä Qäqunä äktätqänänä” ätukqe.

Jisasi Iqu buayänqätä, wäunuänqätä, ätkqenqä

²⁷ I tuätqätanğanj, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua anğumä ätimäupiyi, Iqu apäkä huisä quea tätqätanğinyä äqumbiyi, iqua yäunuä ipu, ‘Änäändiyä’ tpu ipiyä-qe, hñqu-pqe, “Si sunqä kiñğanğikä-qe?” mätquä danä ipu, ä “Si apäkä iinj sunqä tnyuä-qe?” ätuäpu, yatngqä miqä ikuwi. ²⁸ Inğanj apäkä ii, iiyqä eqä-häki iqi emä, anğumä anjä-himqä dunqä äwäqe, ämaqeunji tii ätukqe. ²⁹ “Ämaqä nätmatqä nyi imäkätngqenqä eeqänänjä ändqäqä Ique, hiñuä qumbnqänä äwanä! Iqu Kraisi ämaqeu ämitngqä Goti Hanjuwä Iqu Ique atäunuä ikqä Iqu heqänänijäqä?” ätukqe. ³⁰ I tquanğanj, qu anjä dutanji äqiyätimäwa, Jisasi Iquenyqä äpäukuwi.

³¹ Apäkä ii, i äväma uwqanğanj, Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua Jisasi Iquenj, “Näqngqä Motqueqä Iquki, buayä hui huinyä” qäyä ätuäpu, änäänä ätuminjuwi.

³² I tquanguwänga, Jisasi Iqu iquaunji, “Nyi buayä he änyä maqñqä etanjuwä hui-tänjunjqä” ätukqe.

³³ Ga iqua, “Iquenji, ämaqä hui buayä äma ävqäüä?” ätnäpu, iquauqä-quwä yatñqä injuwi.

³⁴ Yatñqä i ingäwqanjuwänga, Jisasi Iqu “Nqä buayi, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwinjqä iunä qänaknä itmä, itanga Iqueqä wäunjuä ändapqäqe qäpu imäkqeqä” ätukqe. ³⁵ “He ymisanjä yäüä iqanquti mapñqe, ti ätätqänä. ‘Qanui hñquaqu-hñquaqu änänjqä.’ He i ätätqänjuwä-qe, Nyi ‘He wäunjuä iunji, hinjuä yasämä qumbñqä’ etqänä. Tänganji ymisanji ämapñqe, ae yäüä iqäwänä. ³⁶ Ymisanji yäüä etanji, qanyä ämetä ämapqä iqu, mbqä menä. Itanga iqu ymisanjä iinji, hñä hea ique-ique pmeqä dunjqä aquvä äqiyänä. Ga ymisanjä vowä qutqä iqutä, ymisanjä meqä iqutä, qäquaqu yeeqänä inyiyiqä. ³⁷ Iinjä etanji ämaqeüqä kukñuä tqu, naqä-qakuä timäunä. ‘Ymisanjä vowä ämaqä hñqu iqanquti, itanga ämeqe, ämaqä hñquvqä’ tñnä. ³⁸ Nyi he wäunjuä ipu tuwä-yawä tmimiqä mämeqä ikuwä iunjqä ymisanjä mapñqä endowatkqeqä. Wäunjuä, ämaqä hñqua dnä-huqä ikuwä iu, he ymisanjä qanyinä mapñqeqä” ätukqe.

Ämaqä Sämaliyatanjä iquaunjqä

³⁹ Ämaqä Sämaliyatanjä anjä-himqä Sika iu pmeqä kuapanänji, apäkä ii Jisasi Iquenyqe, “Iqu nätmätqä nyi imäkätñqenjqä eeqänänjä ändqiyä” tqanqçeta, Jisasi Iquenyqä quuvqä

eqäkuwi. ⁴⁰ Iwä iqua Ique äwimapiyi, “Si nesä pmayä” tquanğä, Iqu qutäni hiunji hñquaqu äpmakqe. ⁴¹⁻⁴² Iqu kuknuä vqanğqetani, ämaqä kuapänänä quuvqä inä eqiyäpu, apäkä iini tii ätukuwi. “Si änatnä iunä maetqe, tängani neqä-neuä qätä äwiyätanä, quuvqä eqiyqunä. Ne näqñqe, Iqu ämaqä qua täutanju Hänä Iqumu-atqä Iquvqä” ätukuwi.

Jisasi Iqu, Galilinğä äukqenğä

⁴³ Jisasi Iqu iqini hiunji hñquaqu ae äpmeqe, Iqueqä qua Galiliunğä äukqe. ⁴⁴ Iqu Iqueqä-kiuä awä äti tii ätkqe. “Ämaqe, hiñuätqä quwqä anä-himqä iutanä iquenyqe, qu ‘änğüä-queqä’ matqä ipñqäuä.” ⁴⁵ Inäqe hiunji naqä Pasopaŋga ymisañä imäkqanğuwänğani, Galili pmeqe Jerusälemä iu äpmapu, Jisasi Iqu nätmätqä iqi imäkätqätanğqe hiñuä äqunğuwu. Iutani, Iqu Galili du timäunğanğani, qu Iqueni yeeqä itmakuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä hñqueqä ymeqe, änğüä iwimäkikqenğä

⁴⁶ Galili duñi, Jisasi Iqu anä-himqä Kananji, aanä eqe wainğä imäkkqä iunğä äukqe. Inğani, ämiqä naqä iqueqä wäunüä miqä hñqueqä ymeqe, anä-himqä Kapänamäni, täñä-yaqä äwäminğqe. ⁴⁷ Ämaqä iqu Jisasi Iquenyqe, ‘Jutiyatani Galilinğä äpqiyä’ tqanğä äwiyäqe, iqu Iquenyqä äwäqe, yatnğä tii äwikqe. “Si Kapänamänğä äwätinä, nyaqä ymeqä täñä-yaqä qäyu äpäkonätñqä äwinğä iqueni, änğüä iwimäkiyä.”

48 I tquanḡani, Jisasi Iqu iqueni, “He Nyi nätmatqä ämaqä mimikqänäni mimäkqä iqanḡmdqe, he quuvqä maeqiyqä danä ipnqäüä” ätukqe.

49 Inäqe ämaqä naqä iqu, “Naqä Iquki, nyaqä ymeqe qäyu äpäkonätḡqä etanḡi, iyää, Si nyitä anä wenqeqa!” ätukqe.

50 Inḡani, Jisasi Iqu iqueni, “Tqä ymeqä iqu anḡuä hänḡ äpmenḡiyä. Anämqä mänä” ätukqe.

I tquanḡa, ämaqä iqu Jisasi Iqueä kuknuä du quuvqä eqiyätä, iqueqä anämqä äukqe. ⁵¹ Iqu hänaqä tämä änä wätqätanḡa, iqueqä wäunüä-wiyqä hḡqua ämimbiyi, “Tqä ymeqä iqu ae anḡuä hänḡ eqiyä” ätukuwi.

52 Iinḡ tquanḡuwänḡani, iqu iqueqä ymeqä iquenyqe, “Anḡuä äkḡga eqäwä?” ätuätä, yatḡqä äwikqe.

Iqua kimanḡi, “Tqä ymeqä iqu yaqä dḡi qäpuni, huäqi awiyqeu wanä klokḡga eqeqä” ätukuwi.

53 I äwiyäqetanḡi, kaniqu, “Jisasi Iqu ‘Tqä ymeqä iqu anḡuä hänḡ äpmenḡiyä-qe,’ mäptqe i pmetanḡa äyä ändqäqätanä” kḡuä ämakqe. Iinḡe, ämaqä iqutä iqueqä anḡ iu anä äpmaminuwä eeḡänäni, qu Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

54 Jutiyata Galilinḡä äpkqänḡani, Jisasi Iqu nätmatqä Iqueqä yänänäḡḡqä ämotquetḡqä hḡqu ae imäkkqeu, tä huiziqu imäkkqe.

5

Jisasi Iqu, Betesa iu ämaqä änguä iwimäkkqenqä

¹ I imäkätä äpmamiŋqetani, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iqua, Goti Iquenyqä ymisanä naqä bŋqä aquvä qŋganga, Jisasi Iqu Jerusälemänqä ekqe. ² Jerusälemäni, täknä hänaqä ‘sipsipqeuqeqä’ ätmiŋuwä-tänjä qäqiqiŋi, eqä-huänä anä mätävätinjä hipa hŋgisani eeqänänjä-tänjä hŋqu itäumäkekuwä iqi ätumiŋqe. Israitqä iquauä kukŋuiuni, kiqä yoqe ‘Betesau’ ätmiŋuwi. ³⁻⁴ Iqiŋi ämaqä tänjä-yaqä huitanä-huitanä iqä iqua, kuapanä äwämiŋuwi. Tänjä-yaqä hiŋuä maŋŋqä iquau, ä yänä quvqä iquau, ä ŋŋuä ämenä miqä iqua, äwämiŋuwi.*

⁵ Jisasi Iqu timäuqanŋani, ämaqä tänjä-yaqä quväukuä 38 mäwqätäuqä hŋqu iqi äwämiŋqe.

⁶ Jisasi Iqu ämaqä iqu tänjä-yaqä aiŋgatqä witanŋi äqunäqe, iqueni, “Si änguä imändŋqä äkiŋgiyä?” ätukqe.

⁷ Kimani, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iqu “Naqä Iquki, eqä ämenä iqanŋani ämaqä hŋqu nyi änmetä eqä bu mäyenjiyqe, täqiŋi aanqe. Nyi eqä buŋqä wämätmä itqatanŋani, ämaqä hui

* **5:3-4** Pipa Grikä pmeqeuqä kukŋuä iu äqänänqä huiŋi, kukŋuä tiinä-pqä inä ätä äqänä. “Qu eqä-huänä iqu ämenä iqanŋanqä hiŋuä äqumbu äwämiŋuwi. Tiinjä emiŋqe. Naqä Iqueqä enätqä hŋqu äŋgati äpätä, eqä-huänä iqueni ämenä miqanŋani, ämaqä eqä-huänä buŋqä kiŋganä äpäwitqä iqu, tänjä-yaqä äki-äkitanä imänänqce, qäpu änguä emiŋqe.” Kukŋuä ii, Jonä iqu äqäkkätiyä, ämaqä hŋquququ qänaknda äqäkkätiyä? Ne maŋŋqe.

ganä ae äpäwiqanğa, nyi mäpäwiqä itnqeqa” ätukqe.

8 E tquanğanı, Jisasi Iqu iqueni, “Pämä äpmetnä, tqä yquvani ämetnä, qanjä uvä!” ätukqe.

9 Ätquanğanä, iqueä tänjä-yaqe qäpu heqanğı, iqu ängüä-qu, iqueqä yquvani ämetä, qanjä äukqe. Hiunji iqu, Sämbatqä hapä pmeqänğanji.

10 Inğanı Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä naqä iqua, ämaqä ängüä imänğqä iqueni, “Tä hiunji hapä pmeqänğa enqe, si yquvanä hanjä ämenätä, neyaqä suqä dunji pmua imäknänä” ätukuwi.

11 I tquanğuwänğanı, iqu ämävauqe, “Ämaqä nyi ängüä inyimäkätäqä Iqu, ‘Tqä yquvani ämetnä qanjä uvä’ dqanğiyqä” ätukqe.

12 I tquanğı äwipiıı, iqueni, “Ämaqä ‘Tqä yquvani ämetnä qanjä uvä-qe’, tqı ktqiyä?” ätukuwi.

13 Jisasi Iqu ique ängüä iwimäkqanğa, ämaqä kuapänänä iqi etanğä, Jisasi Iqu quvaqä awä imda maqnğä äukqe. I iäqetanı, ämaqä tänjä-yaqä ängüä i imänğqä iqu, Iquenyqä maqnqe, “Nyi ängui, Tqu inyimäkqutiyä” tä itä, quvaqä yatnğä kimanı, mätquä ikqe.

14 Qänaknı, Jisasi Iqu iqueni hiqäva-imäkqä anä ququawä du ämäqumueqe, “Si ängüä ae enä-qae, suqä quvqä hui imäkätqanı, anğumä mimäkqä panä! Nätmatqä quvqä naqänänä di kimeqänğäuä” ätukqe.

¹⁵ I tquanḡani, ämaqä iqu anḡumä äwäqe, ämaqä naqä iquauni, “Ämaqä nyi anḡui, Jisasi Iqu inyimäkqeqä” ätukqe.

Jisasi Iquenyqätä, Kiqä Kaniquenyqätä

¹⁶ Jisasi Iqu hiunji hapä pmeqänḡa wäunuä iinḡa di imäkätqätanḡqenqä, ämiqä naqä iqua Iquenyqe, äwqä tnänḡa äwinyätä, hanḡa-iqä ävqa upnḡa ipäqäkuwi. ¹⁷ Inḡani Jisasi Iqu ämävauqe, Iquenyqä äwqä tnänḡa imäkqanḡuwä iquauni, “Nqä Apiqu wäunuä anḡuä tiinji, iqa äpätḡqe, hiunji tque timäuqanḡi, ga Nyi-pqe wäunuä tiinji i imäkätqänḡänä” ätukqe.

¹⁸ Jisasi Iqu i tqanḡani, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiḡuwä iquauqä naqä iqua, Iqueni pizqä päsqä duḡqä itquaka upnḡa ipäqäkuwi. Iqu Sämbatqä hiunji hapä pmeqä miqä suqä duḡi mämiqä iqanḡqä duḡqänä hmanji. Goti Hanjuwä Iquenyqe, “Iqu Nqä Apiqueqä” ätätä, Qämätaqi asänḡänḡa eyḡqä tqanḡqenqä ipäqäkuwi.

¹⁹ Inḡani Jisasi Iqu kimanji, “Nyi naqä-qakuänä etqä. Ymeqä Iqu nätmätqä hnḡu Iqueqä-kiauänḡani, änä mimäkqä danä yänä. Iqu Kaniqu imäkqanḡi äqunäqä dunä imäkänä. Nätmätqä äki-äkitanḡa Kaniqu imäkätḡqe, Ymeqä-pqä Iqu asä inä imäkätqänä” ätukqe. ²⁰ “Kaniqu Ymeqä Iquenyqä winḡanḡi, nätmätqä eeḡänḡänḡa Iqu imäkätäqä di, Ymeqä-que ämotqueqiyä. Tä wänḡeqä. Naqe änyä motqueqanḡa, he yäunuä ipu, miqä yänḡa ipnḡäuä. ²¹ Kaniqu ämaqä pizqä duḡi ävauqumuatätä hanḡa-pmeqä ävätḡqe, ga Ymeqä-pqä Iqu, Iqueqä äwinyätanḡqä iquauni,

hänä-pmeqä asä inä ävätqänä. ²² Inji Apiqu, ämaqä hñqueni miwäsäuqä danä yänä. Ämaqä iwäsäuqä wäunüä eeqänäñi, Ymeqä Iqueqä hipa iqi egeqä. ²³ Iinjä eätqe, tiinjänqeyi. Qu Kaniqueqä yoqe haqeu ämamäupu, Ique äñguä itquetqänjuwä-pa, Ymeqä Iquenjä-pqe, asä injä itquapñqeqä. Ä Ymeqä Iqueni äñguä mitqueqä ipu, Iqueqä yoqe haqeu mämamäuqä iquwä iqua, Kaniqu Ymeqä ändowatkqä Iqueqä yoqä-pqe, haqeu mämamäuqä danä ipu, äñguä mitqueqä iqäuä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Ämaqä Nyaqä kukñui qätä änyiyäpu, Nyi änändowatkqä Iquenyqä quuvqä eqiyquwä iqua, hänä hea ique-ique pmeqä-tänjä iquayi. Iqua äpäkonqä dunji ämawqätäupu, hänä hea ique-ique pmeqe ämequwä-qae, iquauñi miwäsäuqä danä yänä. ²⁵ Nyi naqä-qakuänänjä etqä. Hiunji hñqu timäutñqä itñqe, ae qe ätimäuqi. Ämaqä pizqä äpäkonätqänjuwi, Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä Iqueä manä tqanqce, qätä wipñqeqä. Itanğa qätä i äwipiyä iqua, hänä vaupñqeqä. ²⁶ Apiqu Iqueqä-kiuä hänä-pmeqänqä Quati-quvi. Ga Iqu, Iqueqä Ymeqä Iquenjä-pqe, hänä-pmeqänqä Quati asä inänjä-qu etanği imäkkqeqä. ²⁷ Ymeqä Iqu, Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iqu etanği, Apiqu Iqueni, ämaqä iwäsäutñqä yoqä naqä ävqäqce. ²⁸⁻²⁹ Kukñuä tñnqe, he yäunüä ipu miiqä yänjä miqä danä ipñqeqä. Ämaqä qua äptnänjuwä iqua, Ymeqä Iqueä manä tqanği äwipiyänğanji, qua äptñgäwänjuwä iutanji, anğumä hänä vaupñqä hiunji iqu äpqiyä. Suqä

änquä imäkätqänuwä iqua, anqumä hänji, hänjä hea ique-ique pmeqenqä vauqanqpi, itanqa suqä quvqä imäkätqänuwä iqua anqumä hänji, iquauqä suqenqä iwäsäutä hanjä-iqä meqänqä vaupnuwiqä.

³⁰ Nyi nätmatqä hñqu Nqä-näuänäni, mimäqä danä ymä. Nyi Goti Hanjuwä Iqu dqanqä dunä iwäsäutqänänä. Nyi änyinqä Nqä duta mimäqä itmä, Nyi änändowatkqä Iqueqä äwiñqä dunä imäkätñqä-qae, Nyaqä ämaqä iwäsäuqe, waqiyä maitqenä” ätukqe.

“Jisasi Iqu iinjä-iinjä-queqä” tqukua awä ätkuwiñqä

³¹ “Nyinä Nqä-näuänqce, ‘iinjqä-iinjqä’ etmqe, Nyaqä kukñuä iinjji, he naqä-qakuä mimäqä ipñqäuä. ³² Inäqce Nyinä manä, Hñqu-pqe Nyinyqe, ‘iinjä-iinjä-queqä’ inä ätätñqce. Nyi näqñqce, Iqu iinjji, naqä-qakuänänjä ätätñqceqä.

³³ Ämaqä naqä iquenä, he ämaqä hñquaunji, Jonä asñä-qäyqä iqueqä kukñui mapñqä ändowatkuwi. Iqu Nyinyqe, naqä-qakuänänjä ätkqe. ³⁴ Iqu iinjä qäyä iqanqgi, kukñuä Nyaqä ätätñqceunji, yänänäqñqä nyimäkätñqä diñqce, ämaqä hñqueqä kukñuä tqanqce, Nyi mämeqä ymä. Nyi Jonä iquenyqä tä etqe, he qui mimäkñqä hänjä pmapñqä diñqä etqä. ³⁵ Jonä iqu, tä äyänätä we äunätñqä-panjä iinjä-quvi. He iqueä we-huñqenqce, yeeqä hñganqä miqä danä, wänqänänäpu itqänuwi.

³⁶ Iinjä etanqgi, wäunjuä Apiqu Nyi imäkmqä ändapqce, Nyi wäunjuä i itqänä. Ga wäunjuä iutani, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he

näqñqä mapñqäüä. Inji Nyaqä wäunui, Jonä iqueqä kukñuä iunji ämäwqätäunä.

³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu kukñuä ätätñqe, Iqu Nyinyqä 'iinä-iinjä-queqä' ätätqänä. He änändowatkqä Ique qätä mäwiyqä iqangä, Nyi tii etqänä. 'He Apiqueä mañä-wiunui qätä mäwiyquenä, Iqueä himä-huiwä-a hiñuä mäqunqä-quenä ipu, itanga he Iqueqä kukñui hiqä quuvqä imñi mämaeqä danä itqänjuwenjqä' etqänä.

³⁹ Hänä hea ique-ique pmeqe, Goti Iqueqä bukä iuta mapñqä kñuä heyqanji, qävqä yasämänä äyä itqänäuä. Ga bukä iunjä-pqe, kukñui Nyinqä ätnänä. ⁴⁰ Inäqe, he hänä hea ique-ique pmeqe mapñqä diñqe, Nyinyqe mapqä danä itqänäuä.

⁴¹ Nyi yoqä naqe, ämaqä qua täutanä iuta meqänqe, kñuä manyqä enä. ⁴² Inäqe henyñqä di, Nyi näqñqä äñguanänä enä. 'He Goti Hanjuwä Iquenyqä enqe, heyaqä quuvqä yäpä imñi, aanqä etanqqe' Nyi näqñqä enä. ⁴³ Nyi Nqä Apiqueä yoqä iuta qäyä äpqänqä, mindmeqä danä iqä. Ämaqä hñqu yoqe, iqueqeta ppanqanji, he iqueni itmapñqäüä. ⁴⁴ Goti Hanjuwä Kiuänänä Iqunä heyaqä yoqe haqä yätu maetñqä diñqe maenqanji, yoqä naqe, ämaqeutanä ämetqänjuwi, ga he quuvqe, äänä ipu heqäpnqäwä? ⁴⁵ He Nyinyqe, 'Iqu Kaniqueä hiñuä iqisanji nenyqe, "Iqua suqä quuvqä imäkqä-quaiqä" tuänqiyä' kñuä maeyqä pa eä. He Mosisi iquenyqe, 'Iqu ne yätamäkqä neyänqiyä' kñuä ämaka äpäñjuwä-

qe, iqu henyqe, 'Iqua suqä quvqä imäkqä-quaiqä' tqä-quvqä. ⁴⁶ Mosisi iqu Nyinqä ätätä tuwanüä äqiyekqä-qae, he iquenyä naqä-qakuä imäkqä-säpi, Nyinyqä-pqä naqä-qakuä imäkätqäpningä. ⁴⁷ Inji Mosisi iqu tuwanüä äqiyätä ekqä duni, naqä-qakuä mimäkqä iquwi, ga nätmatqä Nyi tqanqce, he naqä-qakui äänä ipu imäkpñqäwä?" ätukqe.

6

*Jisasi Iqu, ämaqä kuapänänjä iquau, buayä äwikqenqä**

¹⁻⁴ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminuwä iquauqä hiunji naqänänjä, Pasopa ätätqänuwä iqu qäqi eminqe. Inğanı, Jisasi Iqu eqä-huänjä Galili, 'Taipiriyasiuä' ätminuwä iqueni, äkitä nänqisanqä äukqe. Ämaqä aanjä kuapänänji, Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänji, ämaqä tänjä-yaqä-tänjä iu ängüä imäkätqätanji äqunquwitanji, qu Ique qänaki äwivändkuwi. Jisasi Iqu qoqonjä yätunqä äyäqe, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquatä quamä äpmakuwi.

⁵ Jisasi Iqu ämaqä aanjä kuapänänjä Iquenyqä äyä pqanqä äqunäqe, Iqu Pilipä iqueni, "Ämaqä tä ymisanjä bnqe, ne ymisanjä mbqe, äknji yatunqäwä?" ätukqe. ⁶ Jisasi Iqu Iqueqä imäkätñqä diñqe, Iqueqä-kiuanä näqñqä ämeqä-qe, Iqu Pilipä iqueqä quuvqä heqiyqe, yamwiqä äwikqe.

* 6: Matiu 14:13-21; Makä 6:30-44; Lukä 9:10-17

⁷ Iwä Pilipä iqu ämävauqe, “Ämaqä eeqänäni, ymisanä meqä-meqäpu hñqenqä, buayä mbqe, 200 dunji ämävqätäuqä iqeçä” ätukqe.

⁸⁻⁹ Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä Endru, Saimonä Pitä iqueqä kätä-känqwa iqu, Jisasi Iqueni, “Ymeqä hñqu bretqä kuä-balitä äyäqiyquwä 5 eäqe, hämapäkä hñquaqutä täqi eä pmetanqçä-qe, ga iinjä ipu ämaqä kuapänänjä täunji qäyunänqätanä?” ätukqe.

¹⁰ Iqini qätaqä hioätqä änguanänäqi etanji, Jisasi Iqu “‘quamä pmapiyä’ tupiyä” ätukqe. Ga iqua qunji, “He quamä pmapiyä” tquanqa, qu eeqänänjä quamä äpmakuwi. Ämaqä qokä iquanänji, 5,000 äpmakuwi. ¹¹ Jisasi Iqu bretqä ämeqe, Goti Hanjuwä Ique ‘änqwiqä’ ätuäqe, ämaqä iqi quamä pmetanquwä iu yanjä ikqe. Hämapäkä-pqe i imäkätqä-pa imäkqanji, qu eeqänä ängwä kuapänänjä ängwi. ¹² Qu ängwä änäpu änätquteqanquwänqanji, Jisasi Iqu Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iquaunji, “Änätqutequwi qui mimäkñqä yätñqä, he ämayäkäpiyä” ätukqe. ¹³ I tquanqanji, iqua bretqä kuä-balitä äyäqäkuwä 5 isuatani änätquteqanquwi, qa naqä 12 manquä ämamakuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä mimäkqänänjä i imäkqanji äqumbiyä iqua, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, ‘hinuä-tqä qua täunqä päñqiyä’ ätnänqä† Iqueqä” ätkuwi. ¹⁵ I ätäpu, Iqu ‘oeyä’ qäyä ätqanquti, qu Ique a äkiqätäpu, ämaqä naqä ämiqänqä imäkñqä äyä iqanqä näqñqä

† 6:14 Kuknuä-suqä 18:15

eäq̄e, Iqu qūñi aṅgumä ävāma, qoqonjä imä kuäq̄uväkiquät̄ñq̄ä ekq̄e.

Jisasi Iqu, eq̄ä haq̄eu q̄añä äukq̄eñq̄ä‡

¹⁶⁻¹⁷ Hea wiq̄añṅañi Iqueq̄ä wäuñuäñq̄ä ämotquamiñq̄ä iqua, eq̄ä-huäñä buñq̄ä äp̄awäpiyi, yimba ätkamäupu, eq̄ä-huäñä yätäq̄ä nāñgisa aṅä Kapānamäñq̄ä ävāma äukuwi. Jisasi Iqu iquaun̄i mäwimeq̄ä änyä etañgi, hea q̄e ekq̄e. ¹⁸ Inṅañi yuñuä yāñänäq̄ñq̄ä hñqu äq̄unätä, eq̄e yäyāñi qoqonjä ätq̄awa äpemiñq̄e. ¹⁹ Iqueq̄ä wäuñuäñq̄ä ämotquamiñq̄ä iqua, yimba iqu eq̄ä iqi wät̄ñq̄e, iqua eq̄ä buñi ämiq̄a-ämiq̄a, awänäñi (4 o 5 kilomita) tii äwäpiyāñṅañi, Jisasi Iqu yimba-tāñä q̄äqi, eq̄ä haq̄eq̄ä q̄añä p̄q̄añgi äq̄umbiyi, iqua zä kiñä ikuwi. ²⁰ E iq̄añguwāñṅañi, Jisasi Iqu iquaun̄i “Tä Nyinjq̄ä. He zä miq̄ä pambiyä!” ätukq̄e. ²¹ Inṅañi iqua Iquenyq̄ä yeeq̄ä ipu, yimba inṅisañq̄ä itmakuwi. Iwä inṅañi yimba aṅä-himq̄ä iqua timäupñq̄ä äwäpiyä-tāñä iu, q̄äqi maq̄änä imāñṅañgi iuäq̄amakuwi.

²² Hiunji buayä i änäpu äpmakuwä äwiñṅañi, ämaq̄ä kuapänäñä huäñä yätäq̄ä inṅisa iqi yq̄änä äpmamiñuwä iqua, “Täq̄iñi yimba kiuänäñä hmbunä pmetañgi, Iqueq̄ä wäuñuäñq̄ä ämotquet̄ñq̄ä iqua, Jisasi Iqu maeq̄ä, quwq̄ä-quwänä yimba ipi äyä äwq̄uwätanä!” kñuä ämakuwi. ²³ Yimba huiziqua Taipiriyasitañi, Naq̄ä Iqu buayä äñguiq̄ä tq̄añga, ämaq̄ä kuapänä äñguwä-tāñä q̄äqiq̄i iuäq̄amakuwi. ²⁴ Ämaq̄ä kuapänäñä iñi,

‡ 6:15 Matiu 14:22-33; Makä 6:45-52

Jisasi Iqutä Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatä, iqiñi heaqiyä äyä nyätanqä äqumbiyi, qu yimba iquau ätkamäupu, Jisasi Iquenyqä qävqe, anä Kapänamänqä äukuwi.

Buayä hänä-pmeqä vqenqä

²⁵ Ämaqä kuapänänä iinjä iqua, qu Jisasi Iqueni huänä yätäqä nängisa ämäqumuapiyi, Iqueni, “Näqñqä-vqä Iquki, Si täqinyqe, äkñga äpñäwä?” ätukuwi.

²⁶ I tquanquwänqani, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi naqä-qakuänänä etqä. He Nyinyqä qävqä ikiquwi, Nyi nätmätqä ämaqä mimäqñänäñi imäqqañqenqä manä, Nyi buayä hetapqañqä äwqä äñguä änapäsäpiyinqänä ikiqäüä. ²⁷ He wäunui, ymisanä qui imäknätä pizqä iqä dunqä miqä ipu, hänä hea ique-ique wiqä dunqä ipñqeqä. Goti Hanjuwä Apiqu, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqueqä yoqe, yänänäqñqä witñqä imäkkqe. Ga ymisanä iñi, Ämaquqä Ymeqä Ekqä Iqu hetapaniqeqä” ätukqe.

²⁸ I tquanqa qu Iqueni, tiinjä ätukuwi. “Goti Hanjuwä Iqu, ne squä wäunüä imäkatunquä äwinyätqänä?”

²⁹ Ga qu iinjä tquanquwänqä, Iqu kimañi, “Goti Hanjuwä Iqu, he Ämaqä Iqu ändowatkqä Iquenyqä quuvqä heqäpñqä äwinyänä” ätukqe.

³⁰ Quvaqe, Iqueni tii ätukuwi. “Si nätmätqä ämaqä mimäqñänäñi äki imäktñqäwä? Ga ne iu äqunanä, Tqä kukñui naqä-qakuä imäkatunque, äänä isñqäwä? ³¹ Neyaqa atqä-awäkiqua, anä avqñqä maeqä dunji, buayä

mana Mosisi iqu äwikqeu ängguwi. § Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iunji, ‘Iqu buayä qäukuä yätutanji bñqä äwikqeqä’* ätnänqä-panjqä” ätukuwi.

³² I tquanquwängga, Jisasi Iqu qunji, “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. Qäukuä yätutanjä buayä naqä-qakui, Mosisi iqu etapänqä maetqe, Nyaqä Apiqu etapätqänä. ³³ Buayä Goti Hanjuwä Iqu vqe, ii qäukuä yätuta äpätä, qua täunjä iu Hänjä-pmeqä-vqä Iquvqä” ätukqe.

³⁴ I tquanqani, qu Iquenji, “Iyää, Naqä Iquki, buayä iinji, Si ne hea ique-ique nätapqa uwqätñqeqä” ätukuwi.

³⁵ Inqani, Jisasi Iqueä kimanji, “Nyi Buayä Hänjä-pmeqä Iqunjqä” ätukqe. “Ämaqä Nyinyqä äpätä quuvqä heqiyqä iqu, buayänqätä, eqänqätä dä mävvqä itä, quvākä-ye, mävvqä yänqiyä. ³⁶ Iinjä etanqqä-qe, Nyi tii etqänä. ‘He Nyi hinuä äñqämbiyä-qe, Nyinyqä quuvqä maeqiyqä äyä itqänäuä.’ ³⁷⁻³⁸ Apiqu Nyi ändapkqä iqua, qu eeqänänji, Nyinyqä pññqäuä. Nyi qäukuä yätuta qua täunqä äpqe, änyinqe, Nqä du imäkmqä manä, Nyi änändowatkqä Iqueqä dunä imäkmqä äpqä-qae, Nyinyqä i pqañguwä iquaunji, hñquenji bi mämamäuqä danä ymqänä. ³⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä Nyi ändapkqä iquaunji, hiunji yäpakänqani Nyi hñquenji hinuinä mäqunquä itmä, eeqänänjä iunji hänjä vauqumuatmniñqä äwinyänä. ⁴⁰ Nyaqä Apiqu tiinjqä äwinyä. Ymeqä

§ 6:31 Anjumä Itmakqä 16:4 * 6:31 Niyäma 9:15; Apqä Bukä 78:24

Ique äqunäpu, Iquenyqä quuvqä eqämipqä iqua, häñä hea ique-ique pmeqe, ämepu pmetan̄pi, ga hiun̄ji yäpakän̄gani, Nyi qun̄i häñä vauqumuatmniqñqänänyä” ätukqe.

⁴¹ In̄gani Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämin̄uwä iqua, Jisasi Iqu “Nyi bretqä qäukuä yätuta äpqä Iqunjqä” tqan̄gqen̄qe, qu kukñuä kuapänän̄jä ätkuwi. ⁴² Iin̄jä ätäpu, “Ämaqä Tqu Josepä iqueqä hikñä Jisasi Iqutanä, ä äsqukä? Iqueqä kaniquenyqätä, känäun̄qätäñi, ne näqñqä eän̄que. Iqu tängani, ‘Nyi qäukuä yätuta äpqä Iqunjqe’ änään̄qä ätqiya?” ätkuwi.

⁴³ In̄gani, Jisasi Iqu ävauqe, “He kukñuä kuapä matuwän̄qä pambiyä” ätukqe. ⁴⁴ “Ämaqä hñqu Nyinyqe, hin̄gi mapqä yänä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, ämaqä ique Nyinyqä pätn̄qä ämäqipmeqan̄guti, iqu i pänä. Ga Nyi iqueni, hiun̄ji yäpakän̄gani, häñä vauqumuatmniqeqä.

⁴⁵ Hin̄uä-tqä iquauä tuwan̄uä iun̄i, ‘*Qu eeqänän̄jä iquauñi, Goti Hanjuwä Iqu näqñqä vän̄qiyä*’ ätä äqänänä.† Ga ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iquesa näqñqä ämepiyä iqua, qu eeqänän̄i Nyinyqä ppñqäuä. ⁴⁶ Iin̄jä etan̄gi, ämaqä-pqä hui Goti Kanique hin̄uä ae äqunätqän̄uwä hman̄ji. Ämaqä Goti Hanjuwä Iquesa äpqäqä Iqunä, Kaniqueni, hin̄uä äqunätñqe. ⁴⁷ Nyi naqä-qakuänän̄jä etqänä. Ämaqä quuvqä eqiyätäqä iqu, häñä hea ique-ique pmeqe, ämen̄qiyä.

⁴⁸ Bretqä häñä-pmeqä iqu, ii Nyinjqä. ⁴⁹ Heyaqä hewäkiqua, an̄ä avqñqä dun̄i, buayä mana an̄guwä-qe, qu äyä äpäkon̄guwiqä. ⁵⁰ In̄äqe

† 6:45 Asayä 54:13

bretqä qäukuä haqä yätuta äpqä tqueni, ämaqä hñqu ique ängqe mapäkonqä yänqiyä. ⁵¹ Bretqä hñä-pmeqä qäukuä yätuta äpqä iqu, ii Nyinjä. Ämaqä hñqu buayä ique ängqe, iqu hñä hea ique-ique pmeniqeqä. Buayä Nyi ämaqä qua täu äpmeñuwu hñä-pmeqä mapñqä wimqe, ii Nyaqä huiwiyqä” ätukqe.

⁵² I tquanqçenqä iqua quwqä-quwä, “Ämaqä Tqu, Iqueqä huiwi ne änatunqe, äänä nätapätñqäwä?” ätäpu, himänä ipu ätnquwi.

⁵³ I tñganquwännga, Jisasi Iqu ivatuwänäqe, tii ätukqe. “Nyi he naqä-qakuänänjä etqänä. He Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqueä huiwitä, hñeçetä manqä ipqe, hñä-pmeqe hesänji aanqeçä. ⁵⁴⁻⁵⁵ Buayä naqä-qakuänänji, Nyaqä huiwiyi. Itanğa eqä naqä-qakuänänji, Nyaqä hñeçeyi. Inä-qae, ämaqä Nyaqä huiwitä, hñeçetä änmipqä iqua, hñä hea ique-ique pmetpnuwiqä. Itanğa Nyi iquaunji, hiunji yäpakänğa hñä vauqumuatmniqueqä. ⁵⁶ Ämaqä tqu-tqu Nyaqä huiwitä, hñeçetä änmitätqe, iqu Nyi nyinätanği, Nyi ique änyänänä. ⁵⁷ Nyinji, Apiqu hñä-pmeqä Iqu änändowatqanği, ga Nyi hñji Iquesa äpmeñqä-pa, ämaqä Nyi änmitätqä iqu, hñji, Nyita pmeniqeqä. ⁵⁸ Buayä qäukuä yätutanä äpqäqä Tqunänji, Iqu buayä heyaqä taqä-tawäkiqua mana änäpu, äpäkonquwä ii enqä-panjä manä. Ämaqä, Buayä Tqunä ännätqä iqu, hñä hea ique-ique pmetäniqueqä” ätukqe. ⁵⁹ Jisasi Iqu kukñuä iinji, anä aquväqñqä Kapänamä du näqñqä ävätä ätkqe.

Ämaqä kuapänä, Jisasi Ique tuwä äwikuwiñqä

⁶⁰ Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä kuapänänä hui, Iqu i tqanji äwipiysi, “Iqueqä kuknuä, ne kñuä änä mämeqänänä ätqäqe, qäte tqu wiyätñqäwä?” ätkuwi.

⁶¹ Qu kuknuä kuapänä tqanguwiñqä, Jisasi Iqu, Iqueqä-kiuä näqñqä eäqe, tii ätukqe. “Kuknuä tqu he qui emäkqiyä? ⁶² Ämaqueqä Ymeqä Ekqä Iqu, anä änyänängga äpmaminqä yätunqä yqanji äqumbqe, äänä ipnuwäwä?”

⁶³ Hänä-pmeqe, Dñä Äñguä Iqu ävätqänä. Ämaqueqä yänänäqñqä duta, maetqenä. Injä etanji Nyi kuknuä etqä tä, quuvqä vqenqätä, hänä-pmeqä vqenqätä etqänä. ⁶⁴⁻⁶⁵ Injä qäyä etanji, hñquenä quuvqä maeqiyqä itqänäuä. Ga Nyaqä kuknuä ‘Ämaqä hñqu Nyinyqe, hñgi mapqä yänä. Apiqu, ämaqä ique Nyinyqä pätnqä ämäqipmeqanğuti, iqu i päñqiyä’ etqe, ii hñquenä quuvqä maeqiyqä itqätanğuwita etqeqä” ätukqe. Injä ätukqe, ämaqä Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipnuwä iquaunqätä, ä Iqueni ämaqä iquau täkqä ätuätä hipa iu väniñqä iquenyqetä, Jisasi Iqu Iqueqä-kiuä änyänängga näqñqä eä, i ätukqe.

⁶⁶ Inğanj Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä kuapänänä, qu Ique tuwä äwiyäpu, Iqutanji anä mikiqä danä qe ikuwi. ⁶⁷ I iqanğuwänğanj, Jisasi Iqu Iqueqä ämaqä 12 iquaunji, “He-pqe Nyi inä nyivämapñqätanä?” ätukqe.

⁶⁸ Iwä Saimonä Pitä iqu, “Naqä Iquki, Si kuknuä hänä hea ique-ique pmeqe ämenä.

Ne tquenyqä watuŋquäwä? ⁶⁹ Inji, ne näqŋqä ämenä quuvqä eqiyqu. Si Ämaqä äŋguä jänänänä Goti Hanjuwä Iqueqä atäunuä ekikqä Iqukiyqä” ätukqe.

⁷⁰ I tquanğa Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi heŋi, 12 etmakqeunji, hŋquki dnä quvqä-tänä äyqukitanä?” ätukqe. ⁷¹ Kukŋuä iinji ätkqe, Saimonä Iskarioti iqueqä hikŋä Jutasi iquenyqe. Iqu ämaqä 12 iutaŋä-qu qäyä eä, Jisasi Iquenyqe, täkqä tuäniqä etaŋgi, ii ätkqe.

7

Israitqä iqua, ittänä anju yakuä äpmapu, ymisanä imäkkuwiŋqä

¹ Itanji, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iquauqä naqä iqua, Jisasi Ique äpäkpŋqä iqanġuwiŋqä, Iqu qua Jutiya iu ikiqänqä mäwiŋganġi Galili dunä ikämiŋqe.

²⁻³ Hiunji naqänänä Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiŋuwä iqua, ittänä anju yakuä äpmapu, yeeqä ipu aquväqŋqä hiunji iqua timäutŋqä qäqi etaŋgi, Jisasi Iqueqä känġuäkiqua Iqueni, “Si anä täqiŋi äväma, qua Jutiyanqä uvä. Tqä ämaqä wäunuänqä ämotquetqänä iqua, Si nätmatqä imäkqanġtqe hiŋuä kqämbŋqänänäyä. ⁴ Ämaqä hŋqu ämaqä eeqänänä im-imŋi, iquenyqä näqŋqä hipŋqä etaŋgutqe, iqu nätmatqä eeqänäŋi, ktqä nämä mimäkqä yänä. Si nätmatqä iinji imäkätqäŋi, ämaqä eeqänäŋi hiŋuä kqämbŋqänä ämotquatŋqeqä” ätukuwi. ⁵ I

ätukuwi, Iqueqä känguäkiqua-pqe Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ipiyitanji.

⁶ Iqua i tquanguwänga, Jisasi Iqu, “Hiunji Nqe, änänjqä. Henyqe, hiunji eeqänänjä iqua, änguänänjqä” ätukqe. ⁷ “Nyi ämaqe, qu suqä quvqä imäkätqätanquwiñqe, ‘Ii suqä quvqä imäkätqänäuä’ tuätqätanqçenqä, qu Nyinyqä wiunqä itqänä. Injä etanqi, qu henyqe, iinj miqä ipnqäuä. ⁸ Nqä hiunji änyä enqä-qae, Nyi aquväqñqä naqänänjä iunqä mäyqä yimä. Henyä epiyä” ätukqe. ⁹ Iqu quñi i ätuätä, mäwqä danä, Galili bu äpmakqe.

¹⁰ Injäqe, Iqueqä känguäkiqua aquväqñqä yätunqä ae äväma yqanquwänga, Jisasi Iqu qänaki maqñqä ekqe. ¹¹ Aquväqñqeuni, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqämiñuwä iquauqä naqä iqua Jisasi Iquenyqä, “Ämaqä Iqu äñgi pmenä?” ätäpu, qävqä ikämiñuwi. ¹² Inganji ämaqä kuapä äpmapiyä iunji, hiyäkakä ätnqäukuwi. Hñqua Iquenyqe, “Ämaqä änguänänjqeä” tqanquwänga, hñqua “Oeyä, Iqu ämaqä kuapänänjä hänaqä huii-mända ätuma äwqiyä” ätkuwi. ¹³ Inganji, qu iquauqä naqä iqua hanjä-iqä vqenqä zä wiñganqi, Iquenyqe, ätnänäqi äti matqä danä ikuwi.

Qu ymisänjä nätkätanquwänga, Jisasi Iqu näqñqä äwikqenqä

¹⁴ Qu aquvä äqämbu hiunji hñqua ae pmetanquwänganji, Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä mätnätanqçä ququawä yängisa äpeyäqe, qokä-apäkiu kukñuä näqñqä äwikqe. ¹⁵ I iqanjanji, iquauqä naqä iqua yäunjuä ipu,

“Iqu näqñqä-vqä hñquenyqä mäwqä iminqe, näqñqä ii, äänä itä ämeqätiyä” tpu ikuwi.

¹⁶ I iqanġuwänġaŋi, Jisasi Iqu kimaŋi, “Kukñuä tä ämetqueqe, kñuä indqänqä Nyaqeta maetqe, Goti Nyi änändowatkqä Iquesayqä” ätukqe. ¹⁷ “Ämaqä Goti Hanjuwä Iqueä äwiñqe qänaknä yätñqä itäqä iqu, Nyaqä kukñuinqe, ii Goti Hanjuwä Iquesatiyä, ä kñuä indqänqä Nyaqä iuta tqändiyä-qe näqñqä hiänä. ¹⁸ Ämaqä kukñui, kñuä indqänqä iqueqä iuta ätqä iqu, yoqä iqueqe haqä yätu maenätñqä wiñġaŋgiyi. Inäqe ique ändowatkqä iqueqä yoqe haqä yätu maetñqä äwiñqä iqu, suqä quanġi mämeqä, naqä-qakuänänjä tqä-quvqä. ¹⁹ Mosisi iqu kukñuä-suqä metapqä inqäta? Iqu etapkqä-qe, he eeqänänji, suqä iunji, qänaknä miqä itqänäuä. Ga he Nyinji sunqä pizqä bäkññqä itqänäuä?” ätukqe.

²⁰ I tquanġaŋi, ämaqä kuapänänjä iinji, ämävaupiyi, “Peñqä dnjä kinyasäuqanġi ätnyä. Sini, tqu kpäsätñqä itqänä?” ätukuwi.

²¹ Kimaŋi, Jisasi Iqu ätukqe. “Nyi wäunuä naqänänjä iqu imäkkqenqä, he miiqä yänjä inqä ikuwiqä. ²² Mosisi iqu qokä iquauä huiwä häuä ktäupñqä ätukqeunji, Sämbatqä hiunji hapänġa qäyä etanġqä-qe, he ymeqä qokä hñquauqä huiwi, häuä ktäupnä. Suqä iinji, Mosisi iqu mikutäuqä ikqe, atqä-awäka ikutäukuwi. ²³ He Sämbatqänġaŋi, ymeqä hñquauqä huiwä häuä äktäutqänjuwi, ii he Mosisi iqu kukñuä-suqä ekqä iqueni qui mimäkkqä itqänjuwi. Inji Nyi Sämbatqänġa ämaqä iqueä huiwi, eeqänänjä

änğuä iwimäkqanğqenqe, he Nyinyqe sunqä äkasuwä tätqänäuä? ²⁴ Ämaqeugä suqe, hinuä äqumbiyä dunqänä hinqi miwäsäuqä pambu. Suqä naqä-qakuä jänänänänä duta iwäsäupiyä” ätukqe.

“Jisasi Iqu, Kraisi Iqu etanğitiyä?” ätkuwiñqä

²⁵ İnğanı ämaqä Jerusälemätanä hui, “Ämaqä neyaqä naqä iqua pizqä päkpnqä itqänıwi, Tä Qäqu maendiyä?” ätnğwi. ²⁶ “Hinuä qumbu. Iqu ätnänä iqi qäyä ätqäuä ätqanği, qu Iquenı manä hui mätquä danä iqäuä. Ämaqä Kraisi Ne ämineyätnqä Goti Hanjuwä Iqu atäunıuä ikqä Iqu etanği, qu näqnqä ämapu maeqä inä? ²⁷ Kraisi Iqu äpqanğanı ämaqä-pqä hui näqnqä mämeqä ipu, ‘Iqu äkiuta päniqätiyä’ tpu ip-nuwiqä. İnäqe Ämaqä Tqueqä äpqäqenqe, ne näqnqä ämenunä” ätnğwi.

²⁸ Jisasi Iqu hiqäva-imäkqä anä mätnätanğqä ququawä iqi ätqäuä näqnqä ävätäqanğanı, manä yänänäqnqä tii ätukqe. “He Nyinyqä näqnqä epu itanğa Nyi äpqenqä-pqä näqnqä yasämä eänäuä. Ga Nyi knuä indqänqä Nqä duta mapqä iqäqe. Nyi änändowatkqä Iquenyqe, he änyä maqnqä eänıwi. Iqu naqä-qakuänänä Iquvqä. ²⁹ Nyi Iqu änändowatqanği Iquesa äpqäqä-qae, Nyi näqnqä Iquenyqä eänänä” ätukqe.

³⁰ I tqanğqenqä, qu Jisasi Ique a äkiqätäpu itmenätpu ipiyä-qe, hiunji i imäkqä iqu, Jisasi Iquenı mäwimeqä änyä etanği, ämaqä-pqä hui Iquenı hipa hui mitmaqiyyä ikuwi. ³¹ İnäqe, ämaqä iu äpmaminıuwitanä kuapänäni,

Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpu, “Kraisi Iqu äpätqängaŋi, Iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänä, Ämaqä Tqu imäkätŋqeunji ämäwqätäuniqätanä?” ätŋguwi.

³² Parisi iqua ämaqä kuapänänä Jisasi Iquenyqe, “Iiŋi-iinjiqä” hiyäkakä tnätqätanğä qätä äwipiŋi, iquatä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Ique a äkiqätäpu itmapŋqe, ämayukä-imaŋqä hŋquau ändowatkuwi.

³³ Inğaŋi Jisasi Iqu, “Nyi hesäŋi quäuqä mäpmeqä danä wäŋqäpu äpmami, änändowatkqä Iquenyqä umqänä. ³⁴ He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanğqeunji änä mäwqä ipiyä-qae, Nyiŋi mämänğqumueqä ipŋqäuä” ätukqe.

³⁵ I tquanğaŋi, Israitqä iqua, “Ne Iqueni mämäqumueqe, Iqu äkŋğinyŋqä uwqanğuti yanğuatiyä? Iqu Israitqä iquneqä neyämaqä im-imä äpmakäwänuwä iunğä äwätä, näqŋqe ämaqä Israitqä ma huizi iqi äpmeŋuwiu vätnğä ätqutiyä? ³⁶ Iqu neŋi, ‘He Nyinyqä qävqä ikipiyä-qe, Nyi pmetanğqeunji änä mäwqä ipiyä-qae, Nyiŋi mämänğqumueqä ipŋqäuä’ ätqäqe, Iqu kukŋuä iŋi änäänğä tqiyä?” ätŋguwi.

³⁷ Hiunji yeeqä ipu aquväqŋqä yäpakä naqänänä iqueni, Jisasi Iqu pämä ätqäuqe, maŋä yänänäqŋqä, “Ämaqä tqu-tqu quväkä ye äwiyqäqe, eqä nätnğänä Nyinyqä äpänä” ätukqe. ³⁸ “Ämaqä äsqu-äsqu Nyinyqä quuvqä eqiyqe, *eqä esquä hänğä-pmeqä-tänji iqueqä yäpä iunda pquänä*. Inji Goti Hanjuwä Iqueä tuwanğä

iu ätnänqä-pa* pquänqiyä” ätukqe. ³⁹ Jisasi Iqu kuknuä iini, Dnä Änguä Iquenyqä ätkqe. Dnä Änguä Iqueni, ämaqä Jisasi Iquenyqä quuvqä eqiyäpiyä iqua mapnuwänqeyi. Inğanı, Goti Hanjuwä Iqu Jisasi Ique ätuma äyätä, yoqä naqä vqe änänjqae, Dnä Änguä Iqu iquauni, wimeqänqä-pqe, änänji.

⁴⁰ Jisasi Iqu i tqanji äwipiyänğanı, ämaqä iqi äpmaminuwi, “Ämaqä Tqu naqä-qakuä, Hinuä-tqä Qäqueqä” ätkuwi. ⁴¹ İ tqanguwänğa, hui “Kraisi Ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu atäunuä ikqä Qäqueqä” ätkuwi. İnäqe, huiz-iqua “Oeyqä” ätkuwi. “Kraisi Iqu Galilisa pqänqä hmanjqä. ⁴² Goti Hanjuwä Iqueqä tuwanuä iuni, ‘Kraisi Iqu Dewitiquesanä hueqä-himqä heniqe,’† itanğa ‘anä-himqä Dewiti iqu äpmaminqä Betlemä iutanäqu heniqä’‡ ätkqe” ätukuwi. ⁴³ İ ipiyi, Jisasi Iquenyqe, quwqä-quwä inği-inği ändmäknğuwi. ⁴⁴ İinjä ipu, hui Iqueni a kiqätanä-tpu ipiyä-qe, ämaqä-pqä hui Iqueni hipa hui mitmaqiyqä ikuwi.

Ämaqä naqä iqua, Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwinjqä

⁴⁵ Ämayukä-imanjqä iqua, Parisi iquautä, hiqäva-imäkqä naqä iquautä anğumä wimeqanğuwänğa, “He İqueni ätuma mapqe, sunjqä iqäuä?” ätukuwi.

* **7:38** Jisasi Iqu Goti Iqueqä kuknui äsqenyqä knuä indqänqätiyä? Näqnqä-tänjä hnğa Asayä 58:11 iquenqä ätqä. Hnğa Sakätiyasi 14:8 iquenqä ätqä. † **7:42** 2 Samueli 7:11-14; Asayä 9:6-7; Järämai 23:5-6 ‡ **7:42** Maika 5:2

⁴⁶ I tquanḡuwänḡa, iquauä kimaḡi, “Ämaqä-pqä hui kukḡui, Ämaqä Tqu ätätnḡä-pa, matqä itqänjuwiqä” ätukuwi.

⁴⁷ Itaḡa, Parisi iqua iquauni, “Heḡä-pqe, Iqu qäyasäqi etuma äwqiyä? ⁴⁸ He ämaqä naqä yoqä-tänḡä-pqä hḡqu, itaḡa Parisi-pqä hḡqu, Iquenyqä quuvqä heqiyätqätanḡi äqunänjuwätanä? ⁴⁹ Ämaqä kuapänänḡä tä, suqä Goti Hanjuwä Iqu Mosisi ique äwikqenḡä änyä maqḡä enjuwä iquauni, Goti Hanjuwä Iqu qui iwimäkätḡä ae ätkqeqä” ätukuwi.

⁵⁰ Inḡä tquanḡuwänḡaḡi, iquautanḡä hḡqu, iqueqä yoqe Nekitimäsi, hiḡuiqänänḡaḡa Jisasi Ique äwimakqä iqu, huizi iquauni tii ätukqe. ⁵¹ “Neyaqä suqä duḡi, ne ämaqä hḡqueä kukḡui qätä äwiyätanä, itaḡa iqueqä wäunuä imäkätḡä duḡi, qävqä ganä iani, inḡa iwäsäuatunḡeqä” ätukqe.

⁵²⁻⁵³ Quwqä kimaḡi, “Äi! Si-pqä Galilisanḡä iqukitanä? Goti Iqueqä tuwanuä iu qävqä äḡguänä itnä, näqḡä tii esḡe. Galilisaḡi, hiḡuä-tqä hḡqu mapqä yänqiyä. Hmanḡä” ätukuwi.

8

*Apäkä qokä-tänḡä hui, iyyqä huiwi ämaqä hḡque mäḡgi yanḡä äwikqenḡä**

¹ Inḡaḡi ämaqä eeqänänḡi quwqä anjuḡä ae äweqanḡuwänḡa, Jisasi Iqu qoqonḡä Olipä yätunḡä ekqe.

* **8:** Pipa Grikä pmeqeuqä kukḡuä iu äqänänḡä huiuni, kukḡuä 8:1-11 iuḡi maqḡä eä.

² Zinuitäni Iqu iqi ävämetä, hiqäva-imäkqä anjuŋqä anjumä äukqe. Iqu ququawä iqi pmetanğa, qokä-apäkä eeqänäni Iquenqä äpqanğuwänğa, Iqu quamä äpme näqŋqä motquetŋqä ipäqäkqe. ³ Iqu i motquetqätanğa, ämaqä kukŋuä-suqenqä näqŋqä iquatä, Parisi iquatäni, apäkä hui ätuma äpäpu, qokä-apäkä iuqä hinuä iqi äkitqätekuwi. Apäkä ii, qokä-tänjä eäqä-qe, ämaqä hŋqutä-mända huiwä yanä inğanğinyä äqunğuwı. ⁴ Iwä inğanı Jisasi Iquenı tii ätukuwi. “Ämotqueqä Iquki, apäkä qokä-tänjä täsi, qokä huizitä huiwä yanä inyätqätanğinyä äqunänjuwiqä. ⁵ Kukŋuä-suqä Mosisi iqu änätapkqä iunı, ‘Apäkä suqä iinjä iqanğuwä iuaunı, hikä pizqä päsqanğqä’ ätnänqe,† si änänyä ätnä?”

⁶ Qu kukŋuä i ätukuwi, Iqu kukŋuä äänä ätätqä Iquesa ämapu, kukŋuä mitpnuwä inqä yamwiqä äwıkuwi. Iinjä tqanğuwänğa, Jisasi Iqu äuesäuä, Iqueqä hipaitä qua hinä bu tuwanuä äqäkqe.

⁷ Qu yatŋqä äpakänä vqanğuwänğa, Iqu pämä ätqäuqe, tii ätukqe. “Ämaqä hesanä hŋqu suqä quvqä mimäkqä itŋqä etanğutqe, iqu apäkä täsinı, hikä kınğanäni, iqu-ganä äpäsänä.” ⁸ Iwä Iqu kukŋuä iinjä ätuäqe, anğı äuesäuqe, qua hinä bu tuwanuä äqäkqe.

⁹ I tqanğı äwıpiyi, qu eeqänäni hŋqunä-hŋqunä iqinı äväma äukuwi. Ga ämaqä quväukuä kuapänänä-tänjä iqua hinıuiqä äwqanğuwänğa, ämaqä huizi qänaki äukuwi.

† 8:5 Kukŋuä-suqä 22:22, Hiqäva-imäkqä 20:10

Mä Jisasi Iqu iqi yqänä äuesäutaŋgi, apäkä ii Iqueuä hipenüä iqi yqänä ätqäuminŋqe. ¹⁰ Itañi Iqu pämä ätqäuge, tii ätukqe. “Apäkä iiki, ämaqä eeqänänä täqi ätqäunjuwi, äŋgi uwqäüä? Si kuknuä mikitätŋqe, hmanda?”

¹¹ I tquanŋa, ii ätukqe. “Naqä Iqukiyä, oeyä, hŋqu hmanjqä.”

Ga Jisasi Iqu iini tii ätukqe. “Nyi-pqe kuknuä mämiktqä da imqänä. Si äunji, qänakŋi suqä quvqe mimäkkä pa iqätŋqä” ätukqe.

Jisasi Iqu qua täu We-hunqä Vqä Iquvi

¹² Anŋumŋi Jisasi Iqu qokä-apäkä iunji tii ätukqe. “Qua täu we-hunqä vqe, Nyi Qäqunjqä. Ämaqä Nyi änyuvändmitätqä iqu, qañi heawiqä du mäwqä itä, iqueqä quuvqeunji we-hunqä-tänjä-queyqä.”

¹³ I tquanŋa, Parisi iqua qätä äwipiyyi, Iqueni tii ätukuwi. “Si kuknuä awi, Tqä-täunqänänä ätätqänjinyä. Inŋqe ämaqe, quuvqä makiqiyqä ipŋqäüä.”

¹⁴ Ga kimaŋi, tii ätukqe. “He ‘Si Tqä suqenqä änatnyä’ ändquwi, naqä-qakuänänä ändqäüä. I etaŋgi Nyi Nqä-näuäŋi, anjä äväma äpquenqätä, ŋŋ anjä äumqeunŋe näqŋqä enänä. Nyi näqŋqä injä ämenqetani, ämaqe Nyaqä kuknui quuvqä eqäpŋqe. Injäqe he Nyaqä anjä qakuiunqetä äkiunqä-pqä uwqanŋundqe, he änyä maqŋqä ipŋqäüä. ¹⁵ He ämaqeu iwäsäupiyänŋani, suqä qua täutaŋinqänä näqŋqä epu, iwäsäuquenjqä. Injäqe Nyi ämaqä hŋqueni, miwäsäuqä danä itŋqe. ¹⁶ Inji Nyi ämaqä hŋqueqä suqenqä iwäsäuqanŋundqe, he Nyaqä iwäsäuqä injä

iquenqe, quuvqä heqäpñqänänji. Ii tiinjä dutayi. Nyi Nqä-näuänä miwäsauqä iqä. Apiqu änändowatkqä Iqu, Nyitä wäunuä anä itqäüä. ¹⁷ Kukñuä-suqä he Mosisi iquesa ämepu qänaknä itqänuwä iunji, kukñui tii ätnä. *‘Ämaqä hñquaqu kukñui asitaninä ätqi, iquaquiyqä kukñuiñqe quuvqä heqäpñqe!’*[‡] ¹⁸ Nyi Nqä-näuänqä awä ätätñqä Iqunji. Itanğa huiziqu, Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, Nyinqä awä inä ätätqäüä.”

¹⁹ Inğanji Parisi iqua yatñqä tii äwikuwi. “‘Nqä Apiqueyqä’ ätni, ga Iqu äñgi pmenä?”

Itanji Jisasi Iqu ivatuwänäqe, kima tii ätukqe. “He Nyinyqätä, Nqä Apiquenyqätäni, änyä maqñqä yqänä eänäuä. Inäqe he Nyinyqä näqñqä hiqä-säpi, Apiquenyqä-pqe näqñqä inä iqäpññqä.”

²⁰ Hiqäva-imäkqä anä ququawä iqini, Jisasi Iqu mbqä pñqä witanğqä-tänä qäqi äpme, qokä-apäkä iunji näqñqä ävätä, kukñuä iinji ätmuiñqe. Iqu ätnänä iqi qäyä pmetanği, inğanji Iqueqä hanä-iqä meqe, qäyu matimäuqä änä etanği, ämaqä hñqu Iquenji, a makiqätqä ikqe.

Jisasi Iqu, “He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä” ätukqenqä

²¹ Anğumñi Jisasi Iqu quñi tii ätukqe. “Nyi eväma umqänä. Hnğa-mändanji, he Nyinyqä qävqä yanä-tpu ipqe, hiqä suqä quvqe yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä. He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä.”

[‡] **8:17** Kukñuä-suqä 17:6; 19:15

22 Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä naqä iqua, ii tqanji äwipiyyi, quwqä-quwä tii ätnjuwi. “ ‘He anä Nyi umqä iunji, matimäuqä ipnuwiqä’ ätqe, äänä etanji tqiyä? Iqueqä-kiuä päknätñqä ätqutiyä?”

23 Itanğa Iqu tii ätukqe. “He qua butanuenä etanğä, Nyi haqä yätutanunjqä. He qua täutanjä iquenä etanğä, Nyi qua täutanunä manä. 24 Iinjä etanji ‘Hiqä suqä quvqä yqänä äwiñqä iutanä päkombnuwiqä’ ae etqeğä. Ii tiinjä etanjiyi. Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänjqä§ quuvqä manjiqiyqä iqanğpqe, he heqä suqä quvqe yqänä wiqä, äpäkombnuwiqä.”

25 Iqu kukñuä i tquanğa, “Si Tquki natnyä?” ätuäpu, yatñqä äwikuwi.

Iwä Iqu, “ ‘Nyi Iqunjqä’, ae äyä etqe. 26 Nyi heqä suqä quvqenqe, kukñuä kuapänä ätätmä ewäsäumätmä, itmä-qe, Nyi änändowatkqä Iqu, aanä naqä-qakuinä Tqä-qu etanji, Iqueqä kukñui Nyi qätä äwiyätñqenä, qokä-apäkä qua täunju ätuätñqeğä.”

27 Iqu Iqueqä Kaniquenyqä tuätqätanğqä iinqe, qu knui mämeqä ikuwi.

28 Iutanji Iqu tiinjä ätukqe. “He Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqunä indmepu, haqeğä ämanjiyäpiyanğani, he Nyinqe, Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänjqä näqñqä epñqäuä. Ga tiinjä-pqenqä näqñqä inä epñqäuä. Nyi nätmatqä hui Nqä knuä iutanä mimäkqä danä itñqeğä. Oeyä.

§ 8:24 Jisasi Iqu “Nyi Nqä-näuä äpmenqä Iqunänjqä” ätqe, ii Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä enqä-paniqä. Yoqä iinji, Goti Iqu Mosisi iquenji awä ätukqe. (Anğumä Itmakqä 3:14)

Nyi kuknuä eeqänäni, Apiqu ämändquakqenä ätätñeqä. ²⁹ Nyi änändowatkqä Iqu, Nyitä anä äpmenä. Nyi nätmätqä Iqueuä äwiñgeu qäyunä imäkñqä iutañi, Nqä-näuänä pmetmñqä hiñuinä mañqäñqä itñeqä.” ³⁰ Jisasi Iqu kuknuä ii tätqätanğa, kuapänäni Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

Kuknuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä

³¹ Inğanı Iqu Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iquautanä Iquenyqä quuvqä heqiyqanğuwä iquauñi, tii ätukqe. “He Nyaqä kukñui mäwquatämäuqä, a yänänäqñqä äkiqätñqe, ga he Nqä wäunüanğqä ämetqueqä-qenä pmetñqäuä. ³² Ga inä ma, kuknuä naqä-qakuñqä näqñqä eäpu, itanğa kuknuä iinä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä.”

³³ I tquanğa, qu kimanı tii ätukuwi. “Ne aw-iqu Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquneyqä. Hea hñğanä-pqe, ämaqä hñqueqä wäunüä-wiyqä hiñgi eätanä, iqueqä äwiñqä yäpä imä mäpmeqä danä itunqueqä. I hitanği ‘Kuknuä naqä-qakuä iqu, he ämiqä huiziqueqä äwiñqä iuta huätä ewewqatänqiyä-qe,’ sunqä natnyä?”

³⁴ Iqu iquauqä kukñui kimanı, tiinä ätukqe. “Aañä naqä-qakuänänä etqä. Ämaqä eeqänänä suqä quvqä imäkätqänjuwi, qu suqä iqueqä äwiñgeuñi qänaki vqä iquaiqä. ³⁵ Ga ämiqä hñqueqä äwiñgeuñi qänaki vqä iqua, iquauqä ämiqä iqueqä anıuñi näweqä mäpmeqä itqänjuwiqä. Oeyqä. Ymeqenä pmetñqäuä.

³⁶ Inäqce Ymeqä Iqu he ewewqatqanguti, he suqä quvqä iqueqä äwinqceuni qänaki mäwqä pmetpnuwiqä. ³⁷ Nyi näqñqe. He Aprähamä iqueqä hueqä-himqä iquenä etanqqä-qe, Nyaqä kukñui heyaqä äwqä yäpä inqisanji mäwiqä etanqi, he Nyi ämbäkpñqä itqänäuä. ³⁸ Nyi Nqä Apiqu ae ämändquakqceuni, kukñuä awi nätmatqä inqä ätätqänänä. Nñ he heqä suqä Nyi ämbäkpñqä itqänuwi, ii hiniqu tqanqi äwikuwiunä imäkätqänäuä.”

³⁹ Inqanji iqua kima tii ätukuwi. “Neqä awiqu, Aprähamä iqueqä.”

Ga Jisasi Iqu iquauni ätukqe. “Iñi naqä-qakuä he Aprähamä iqueqä kawäkenä hiqä-säpi, suqä asänänjä Aprähamä iqu iminqä-pa, ii itqäpninqä. ⁴⁰ Kukñuä naqä-qakuä Nyi Goti Hanjuwä Iquesa qätä äwikqe, eeqänänji qäyä etätñqä-qe, tänganji he Nyi pizqä bäkpñqä itqänäuä. Suqä inä ii, Aprähamä iqueqä suqä manä. ⁴¹ He hiqä hiniqueqä suqä iunä imäkätqänäuä” ätukqe.

Iwä qu Iqueni tii ätukuwi. “Ne neqä nipaqa qokitä hinji hiqaqä äwäyäkipu mänanyquä ikuwiqä. Oeyqä. Neqä Apiqu, Goti Hanjuwä Iqunänjqä.”

⁴² Inqanji Iqu tii ätukqe. “Goti Hanjuwä Iqu heqä hiniqu etanqutqe, he Nyinqä enqänänjqä. Ii tiñiuta etqä. Nyi Goti Iqutä anä äpmaminueä, äyä äquvepkqeqä. Nyi änyinqä Nqä dutanä äquvepkqä ma, Goti Hanjuwä Iqu änändowatqanqi äquvepkqe. ⁴³ Ga kukñuä Nyi tqanqce, he näqñqä äñguänä maeqä iquwi, ii he Nyaqä kukñui meqänqe, maenqanqqä

iutayi. ⁴⁴ He Setänä, heqä heniqueqä ymeqä-
 quenji. Ga he iqueqä äwiñqeunä yänä äqänäpu
 qänaknä iquenjqä. Inqata tii tänqanqe, iqu
 ämaqä päsqänqä äpmenä. Itanga iqu suqä
 naqä-qakuä iuñi qänaknä miqe, tiinjä du-
 tayi. Suqä aanjä naqä-qakuä di, iqutä mäwiqä
 imiñqe. Kukñuä quanqä ätmiñqe, ii aanjä
 iqueqä yänjiyi. Iqu ämaqä quanqä kukñuä
 tqä-qu eä, itanga iqu quanqä kukñuä tqeu-
 tanjä kaniquvi. ⁴⁵ Iiñiqe Nyi kukñuä aanjä
 naqä-qakuänänjä di etqanqetani, he Nyaqä
 kukñui quuvqä maeqiyqä da äyä itqänä. ⁴⁶ He
 'Iqu suqä quvqä imäkkä-queyqä' knjä eyätñqä
 etanqutqe, ga Nyaqä suqä quvqä imäkätñqe,
 ätnänjä iqi ätäpu, maepiyä. Ä Nyi kukñuä
 awä naqä-qakuä dinä ätätñqä etanqundqe,
 ini Nyaqä kukñui quuvqä maeqiyqe, sunqä
 itqänäuä? ⁴⁷ Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä iqua,
 Iqueä kukñui qätä äwiyätqänuwu. Ä he Iqueä
 kukñui qätä mäwiyqä iquwi, ii tiinjä etanqiyi. He
 Iqueqä ymeqä-quenä maeqä epiyä dutanji."

*Jisasi Iqu Iqueqä-kiuänqätä, Aprähamä
 iquenyqätä, ätkqenqä*

⁴⁸ I tquanqa, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-
 imäkkä naqä iqua, Iquenji kima tii ätukuwi. "Ne
 tii äktqunä. 'Si ämaqä Sämaliyatanä* Iqukiyqä.
 Ga dnä quvqä hñqu äktqäunä.' Iiñi ne naqä-
 qakuä äktqu?"

* **8:48** Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkkä iqua,
 Sämaliyatanä iquaunqe, "Ämaqä quvqä iqä iquaiqä" knjä
 indqänminjuwi.

⁴⁹ Itanji Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi dnä quvqä hñqu mandqäuqä inä. Hmanjqä. Itanji Nyi Apiqueä yoqenä haqeu mamäutqätanqa, he Nyaqä yoqe mäñdi äñgittqäyätqänä. ⁵⁰ Nyi Nqä yoqe, haqeu mämamänqä itqänänä. Nñ, Nyi yoqä naqä mamqenqä äwinyänqe, Hñqunänjqä. Iqu ämaqä eeqänänä iquau Iwäsäuqä Iqueyi. ⁵¹ Nyi aanä naqä-qakuänänä etqänä. Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, mapäkonqä hea ique-ique pmetäniqeqä.”

⁵² Inğanji iqua kima tii ätukuwi. “Si e änatnä imñi, täñğanji, tiinji. Dñä quvqä hñqu Si äktqäunqä iinqe, ne näqñqä ae equnä. Aprähämä iqu-pqä, Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua-pqe, ae äpäkonquwä-qe, Si tii änatnyä. ‘Ämaqä hñqu Nyaqä kukñui qänaknä imitätqe, iqu mapäkonqä hea ique-ique pmetäniqeqä.’ ⁵³ Änäängä? Si neqä awiqu Aprähämä, ae äpäkonqqä iquenji ämäwqätäutnä, änatnä? Ä Goti Iqueqä hinuä-tqä iqua-pqe ae äpäkonquwiqä. Si ‘“Nyi tqunä” ätqänä,’ kñuä kiyqiyä?”

⁵⁴ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. “Nyi Nqä yoqe haqeu ämamänmitmqe, ii nätmätqä hinñinqä enqä-pani. Inäqe Nqä Apiqu, Iqu Nyaqä yoqe haqeu ämanmäutqänä. Iquenyqe, he ‘Neqä Goti Hanjuwä Iqueqä’ äyä ätqäuä. ⁵⁵ Inäqe he Iquenyqe maqñqä epu ätqäuä. Nyi, Nqä-näuänji Iquenyqe näqñqä eänänä. Ga ‘Nyi Iquenyqe maqñqeqä’ etmqe, ii Nyi ämaqä quanqätqä he enqä-panunä emqänä. Itanji Nyi Iquenyqä

näqñqä ae eämä, itañga Nyi Iqueqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁵⁶ Heqä tawiqu Aprähamä iqu, Nyaqä hiunji hiñuä qunäniqenqä kñuä indqänätäqänğanj, iqu yeeqä äwinyminqeqä. Itañj iqu hiñuä i äqunäqe, aquvänä ikqeqä.”

⁵⁷ Iwä iqua qätä i äwipiyyi, tii ätukuwi. “Si Tqä quvükui 50 änä qäyä etañgi, Aprähamä iquenji Si hiñuä äqunğanätanä?”

⁵⁸ Ga Jisasi Iqueä kimanj, “Nyi naqä-qakuänänjä etqänä, Aprähamä iqu matimäuqänğanj, Nyi Nqä-näuä Äpmenqä Iqunjqä” ätukqe.

⁵⁹ I tquangqenqä, qu hikä ämepu Ique päsänä-tpu iqanquwännga, Iqu zä imäknä hiqäva-imäqkä anjä täkñiunji äväma, yäpaqänngisa äukqe.

9

Jisasi Iqu, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äñguä iwimäkkqenqä

¹ Jisasi Iqu qañä äwätäqänğanj, ämaqä hiñuä maqñqä hñque äqunqce. Ämaqä iqu känäwqä äwqä imdanj, hiñuä maqñqä iñäqu ätimäukqe. ² Inğanj Iqueqä wäunjuänqä ämotquaminqä iqua Iquenji, “Näqñqä Motqueqä Iquki, ämaqä tqñ hiñuä maqñqä imänngqe, suqä quvqe tqeqäwä? Iqueqä-kiuätanä, kanäkänaisändanä?” ätukuwi.

³ Yatñqä i vqanquwännga, Jisasi Iqu, “Ämaqä iqu hiñuä maqñqä inqe, suqä quvqe, iqueqä-pqä ä iqueqä kanä-känäwqä-pqä duta hmanji. Ämaqe, qu ämaqä tqñ hiñuä

äqunäpu, Goti Hanjuwä Iqueqä yänänäqñqenqä näqñqä mapñqä diñqeçä. ⁴ We yqänä tii hunätanğani, ne Nyi änändowatkqä Iqueä wäunui imäkatunque. Ämaçe wäunüä miqä ipñqe, hea heätñqe qäqinji. ⁵ Nyi qua täu äpmeñqe, qua täu We-hunqä Vqä-qunjqä” ätukqe.

⁶⁻⁷ Iiñä ätuäqe, Iqu qua bu makukuä äquteqe, makukitä quae ättäqe, ämaqä iqueä hiñuii qua äwqäyätä, iqueñi, “Eqä-huänä Silomä du asñä qänämändñqä uvä” ätukqe. (Yoqä ‘Silomäüä’ ätnänqä iqu, ‘ändowatqäüä’ ätnä.) Iñi iqu äwäqe, asñä qänämänganğa, iqueä hiñui äñguä heqanği, iqu hiñuä äñguä qñqä-qu äpkqe.

⁸ Inğani ämaqä, iqutä anä asä iqi äpmaminuwitä, ämaqä, iqu hiñuä maqñqä äpme mbqänqä nätmätqä isuanqä täunüä tätqätanği äqunminuwitäni, qu, “Ämaqä tqm mbqänqä täunüä ätqämanätñqä iqutanä?” ätäpu yatñqä inğäukuwi. ⁹ Yatñqä i inğanğuwänğa, ämaqä hui, “Auqä, ämaqä iqu qäqueqä” tqanğuwänğa, hui, “Oeyä, iqu maetqe. Ämaqä iqu enqä-panä hñqueqä” ätkuwi.

I tqanğuwänğa, ämaqä iqu iqueqä-kiuä, “Nyi ämaqä iqunä qäqunjqä” ätukqe.

¹⁰ Qu iqueä kimanji, “Si hiñui äänä itnä qänğinyä?” ätuäpu, ique yatñqä äwikiwi.

¹¹ Yatñqä i vqanğuwänğa, iqu, “Ämaqä ‘Jisas-iuä’ ätätqänğuwä Iqu, qua ättäqe, nyaqä hiñuii qua äñqiyätä, ‘Asñi, eqä-huänä Silomä du

qänämändnqä uvä' dqanqi, nyi äumi, asnä tii äqänämänätmänqani, hinuä qe äqänqänä" ätukqe.

¹² I tqanqani, qu, "Ämaqä Iqu ängiwä?" ätukuwi. Iqu, "Nyi änyä maqnqeqä" ätukqe.

Parisi iqua, hanjä-iqä äwikuwinqä

¹³ Inqani qu ämaqä hinuä maqnqä iminqä iinjä iqueni, Parisi iquauqä ätuma äukuwi.

¹⁴ Jisasi Iqu qua ättätä ämaqä iqueä hinuä ängui, Sämbatqä hiunji hapä pmeqänqä iwimäkkqe.

¹⁵ Iinqe, Parisi iqua-pqe, ämaqä iqueni, "Si hinui, änä itnä äqänqinyä?" ätuäpu, yatnqä ämikuwi.

Iqu qunji, tii ätukqe. "Iqu nyaqä hinuä täunji, qua nqäyqanqi, nyi asnä äqänämänätmä, tänqani hinuä änguä sä äqänänänä" ätukqe.

¹⁶ I tqanqani, Parisi hnqua, "Ämaqä hiunji hapä pmeqä dunqä suqe, qänaknä miqä iqäqä Tqu, Goti Hanjuwä Iquesanä-qu maetqenä" tqanquwänqä, hnqua, "Ämaqä suqä quvqä imäkkä-qu eäqe, nätmätqä ämaqä mimäkkänänä tiinji, äänä imäkätjqäwä?" ätkuwi. I ätnäpiyitani, naqä-hnqunä mäpmeqä danä inji-inji äktqänquwi. ¹⁷ Iinjä ipu, qu iqueni, anqumä yatnqä tii äwikuwi. "Ämaqä saqä hinui, änguä ikimäkkä Iquenyqe, si 'tqueqä' ttjqäwä?"

Yatnqä i vqanquwänqä, ämaqä iqu tii ätukqe. "Iqu Ämaqä Hinuä-tqä-queqä."

¹⁸ Inäqe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquauqä naqä iqua, "Ämaqä iqu hinuä maqnqä-qu enqe, tänqani iqu hinuä

äyä äqänggiyä” kñuä mämeqä ipu, ämaqä iqueqä kaniquesä kånäutä kukñuä ätuätumepu, yatñqä tii äwikiwi. ¹⁹ “Ämaqä tquenyqe, qe, ‘Yeqä ymeqä hiñuä maqñqä imängqeqä’ ätqiyä iqutanä? Ga iqu täñganji hiñuä äñgui, äänä itä äqänggiyä?” ätukuwi.

²⁰ Qu yatñqä i vqanğuwänğa, ämaqä iqueqä kaniqutä kånaisä ämävayi, “Ye näqñqe. Iqu yeqä ymeqä-qu etanji, iqu hiñuä maqñqä imängqeqä” ätukiyi. ²¹ “Inäqe, ye änyä maqñqe. Iqu täñganji hiñui, äänä itä äqunğuti. Ämaqä ique äñguä imäkätä hiñuä qänätñqä imäkkä Iquenyqe, ye maqñqeqä. Iqu ae naqä enqä-qae, yatñqä iqueqä-kiuä wipu. Ga iqu ‘iin-jqä-iinjqä’ hetätñqänänyä” ätukiyi. ²²⁻²³ Iyaqu ii ätukiyi, ämaqä naqä iquaunqä zä etanjiyi. Ämaqä iinjä iqua, näwinyä pmua imäkäpu tii ätkuwi. “Ämaqä hui Jisasi Iquenyqe, ‘Iqu Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu Ique ätekqä Iqueyqä’ tqanğpqe, anjä aquväqñqeu aquvä äqänäpu, Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqä mämamäuqä ipñqäuä.” Iinñqe, ämaqä iqueqä kaniqutä kånaisänji zä isinyä, “Iqu ae naqä-queqä. Yatñqe, iqueqä-kiuä wipiyä” ätukiyi.

²⁴ Iqua ämaqä hiñuä maqñqä iminğä ique, anğumä kukñuä ätuätumapiyi, “Ämaqä si äñguä ikimäkkä Iquenyqe, ne näqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quvi. Inji, si Goti Hanjuwä Iqueqä yoqe, haqeqä ämamäutnä, naqä-qakuänänjä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tqanğuwänğa, ämaqä iqu, “Nyi maqñqe. Iqu suqä quvqä Iqä-quti, miqä-quti? Nyi

ηqä hinui, maqηqä inqä-qe, tängan̄i nyi hinuä äqänmä, näqηqe, iinqänä eqänä” ätukqe.

²⁶ I tquan̄ga, qu iquen̄i, “Si hinuä maqηqä eän̄i, saqä hinui äηgui, Iqu äänä itä ikimäkqiyä?” ätuäpu yatηqä äwikuwi.

²⁷ Ingan̄i, “Nyi iqi ae etqan̄ga, he qätä mänyiyqä iquwi. In̄i, an̄gum̄ni qätä sun̄qä nyipηqäwä? In̄i he-pqe, Iquenyqä quuvqä heqäpn̄qätanä?”

²⁸ I tquan̄gqetan̄i, qu iquen̄i kukηuä quvqä tii ätukuwi. “Ämaqä Iquenyqä quuvqä heqiyqe, si äyuwä. Ne quuvqe, Mosisi iquenyqä heqiyqä iquneyqä. ²⁹ Ne näqηqe, Mosisi iquenyqä eän̄u. Goti Hanjuwä Iqu iquen̄i kukηuä ätumin̄qe. In̄äqe, Ämaqä Tqu äkηgisa äpqä-quti? Ne Iquenyqe, änyä maqηqä eän̄unä” ätukuwi.

³⁰ Ingan̄i iqu, “Ämaqä Iqu nyaqä hinuä äηguä änyimäkqen̄qe, he ‘Ne Iquenyqä änyä maqηqä eän̄unä-qe,’ änään̄qä tqäuä? ³¹ Ne näqηqä äyuwä. Goti Hanjuwä Iqu ämaqä suqä quvqä imäkqeun̄i, qätä mäwiyqä danä yänä. Ämaqä Ique qätä äwiyäpu, Iqueqä äwin̄qä du imäkqan̄guwä iunä wiyätηqä äyuä. ³² Qua tqu imäkkqetan̄i, tängan̄qe, ‘Ämaqä hηqu, ämaqä hinuä maqηqä imän̄gqä hηque, äηguä hinuä qänätηqä imäkqe qä’ matqä itqän̄uwi. ³³ In̄i Ämaqä Tqu Goti Hanjuwä Iquesa mapqä-säpi, Iqu nätmätqä hui mimäkqä iquän̄ingä” ätukqe.

³⁴ I tquan̄ga qu, “Si suqä quvqä du imän̄gnä, iunä yqänä äpmen̄i, in̄i si tängan̄i, ne näqηqä mänätapqä isηqe qä” ätuäpu, qu iquen̄i, an̄ä aquväqηqeutan̄i, huätä ändowatkuwi.

Hinüä maqñqe, tqukuakä?

³⁵ Jisasi Iqu ämaqä iquenyqe, “Anjä aquväqñqä iutañi, huätä ändowatqäuä” tqañgä äwiyäqe, Iqu ämaqä iquenyqä qävqä ikitä, ique äwimeqe, “Si Ämaqeuqä Ymeqä Ekqä Iquenyqe quuvqä eqinyä?” ätukqe.

³⁶ I tquañgañi, ämaqä iqu ämävauqe, “Ämaqä Naqä Iquki, Ämaqä Iqu äsque, nyi di. Ga nyi Iquenyqä quuvqä heqämqänänyä” ätukqe.

³⁷ I tquañga Jisasi Iqu ämaqä iqueni, “Si Ämaqä Iqueni hinüä ae äqunänjinyä. Ämaqä Tä äktätñqä Tqu, ii Qäqueqä” ätukqe.

³⁸ Inğañi ämaqä iqu, “Naqä Iquki, nyi quuvqä eqiyqänä” ätuätä, Jisasi Iqueä yukä iqi qonjä äuktäutä, Iqueä yoqe haqeqä ämamäukqe.

³⁹ Inğañi Jisasi Iqu, “Nyi qua täuñqe, ämaqeuqä suqä iwäsäuqäñqä äpkqe. Inji ämaqä hinüä maqñqä inuwi, hinüä qäñgagñpi, hinüä äqänänjuwi, hinüä maqñqä ipñqäuä” ätukqe.

⁴⁰ Parisi Jisasi Iqutä iqi anä ätqäpiyä iqua, i tqañgi äwipiyyi, “Ne-pqe hinüä maqñqä-qune etañgi ätätqänjinyä?” ätukuwi.

⁴¹ I tquañguwitani Jisasi Iqu, “He hinüä maqñqä hinüä pisquenä epqe, hiqä suqä quvqetañi hanjä-iqä mämeqäñqe. Injäqe he, ‘Ne hinüä äqänänjunä’ ätquwä-qae, hiqä suqä quvqe, täka yqänä himäkätänqiyä” ätukqe.

10

Jisasi Iqu, Sipsipqä-miqä Äñguänänjä-quvi

1 Jisasi Iqu, “Nyi naqä-qakuänä tii etqänä. Ämaqä sipsipqä iquauqä täknä yäpä yängisani, hänaqeta mäpeyqä, awä hñqäqisa äpäkeyätä äpeyqä iqu, quwä-meqä-quvi. 2 Ämaqä täknä hänaqeta äpeyqä iqu, iqu sipsipqä iquau miqä iquvi. 3 Itanga ämaqä täknä hänaqä miqä iqu, iqueni qñqanä wuteyqanguti, sipsipqä iqua ämiwiyqä iqueqä quväki, qätä wipnä. Ga iqu iquauqä yoqe, kikiñä ätuätä, yäpaqä mängisa ätuma wänä. 4 Inji iqu iqueqe, eeqänä ätuma äwätä, hiñuiqä wimenä. Sipsipqe, qu iqueä quväkiñqä näqñqä epiyä-qae, ique qänaki wivändpnä. 5 Ämaqä huitanä hñqu tquangutqe, qu iqueqä quväkiñqä änyä maññqä epiyä-qae, iqueni qänaki mävändqä danä zä upñqäüä” ätukqe.

6 Jisasi Iqu kukñuä ktqä iqu tquangqe, qu kñuä äñguä mämeqä ipu, “Iqu sunqä ätqutiyä” tpu ikuwi.

7 Qu näqñqä äñguänä mämeqä iqañguwiñqä, Iqu anğumñi, “Nyi naqä-qakuänänä etqä, Nyi sipsipqä iquauqä Täknä-hänaqä Iqunjqä. 8 Ämaqä Nyi änyä etanga hiñuiqä äpätqäñuwi, qu quwä-meqä-qua etangi, sipsipqä iqua qunñi qätä mäwiyqä danä itqäñuwi. 9 Nyi Täknä-hänaqä Iqunji. Ämaqä hñqu Nyita äpeyätqe, hänä äñguä iqumuatnä äpme, iqu tängisa äyapätä mängisa äwätä itä, itanga iqu qätaqä näqisquañqiyä. 10 Quwä meqe äpquwi, quwä ämepu, pizqä äpäsäpu, itanga qui imäkqä dinänji. Nyi iinä maetqe. Nyi äpkqe, qu hänä-pmeqenqe äwa miqä, kuapänä mapñqä diñqe.

11 Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Inji ämaqä sipsipqä änguänä miqä iqu, sipsipqeunqä yänjä winä. 12 Ämaqä mbqä metnqä sipsipqä qanyinä yakuä miqä iqu, hiveqä hiqiyqä pqanji äqunäqänggani, iqu sipsipqä-miqä naqä-qakuä-qu hma etanji, itanga sipsipqe, iqueqä maeqä etangä, inji iqu qunji äväma zä wänä. Ga hiveqä hiqiyqä iqu äpäqe, qunji ändämiqanguti, qu nänjä-täqi upnä. 13 Ämaqä iqu mbqä metnqänä wäunuä itä, sipsipqenqä knuä mämeqä iqä-qae, zä wänä.

14-15 Nyi Sipsipqä-miqä Änguänänjä-qunji. Apiqu Nyinyqä näqñqä etanji, ga Nyi Apiquenyqä-pqä näqñqä enä. Asä inji, Nyi Nqä sipsipqenqä näqñqä etangä, qu-pqe Nyinyqä näqñqä enä. Inji Nyi sipsipqä yätamakqänqä päkonmä. 16 Täknä huiziunji, Nyaqä sipsipqä hui-pqe äpmenä. Ga Nyi qunji ätuma pmqänä. Inji Nyi 'daaná' tquanganji, qu Nyaqä quväki qätä änyiyäpu äppñqäuä. Ga sipsipqä iinj, naqä-hñqunä etanppi, ga quwqä Ämiqe, Hñqunä hiäniqe. 17 Nyaqä hänjä-pmeqe angumä mamniqä etanji, Nyi sipsipqeunqä yänjä wämä. Ga iinj imqä itqätangqetani, Apiqu Nyinyqä äwinyä. 18 Nyaqä hänjä-pmeqe, ämaqä hui hiñgi quwqä äwiñqä dutanä, qui mimäkqä ipnä. Nyi änyinqä Nqä duta, yänjä wämqe. Nyi Nqä hänjä-pmeqe ävätmä, itanga angumä meqänqe, yänjänaqñqä ämenä. Nqä Apiqu Nyi iinj imäkmqä ändkqeqä" ätukqe.

19 Jisasi Iqu i tqanqenqä, Israitqä Jerusälemä

iu hiqäva imäkminjuwä iqua anğumä inğı-inğı äktqänğuwı. ²⁰ Kuapänänjä hui, “Iqu dnä quvqä-tänju eä, qämä-qämä itä i ätqi. He Iqueni qätä sunqä wiyqäuä?” ätukuwi. ²¹ Itanğa hui, “Ämaqä dnä quvqä-tänjä hñqu, kukñuä tiinji matqä danä yänä. Dnä quvqe, ämaqä hinjuä maqñqä itanğuwä iunji, hinjuä qämbñqe äänä imäkäniqiyä?” ätukuwi.

Israitqä iqua, Jisasi Ique äpäsanä-tpu ikuwinqä

²² Inğanı qu hiunji naqä, hiqäva-imäkqä anı Goti Iqueni anğı imäkkuwinqä kñuä indqänäpu, yeeqä ipñqä Jerusälemäni aquvä äqänğuwı. İnı hiunji dnä maenqä, isqänğa imäkminjuwi. ²³ Jisasi Iqu Goti Hanjuwä Iqueä hiqäva-imäkqä anä täknä yänğisa, Solomonä iqueqä anä mätävätinijä ätminjuwä iu ikäminqe. ²⁴ I ikitqätanğa, Israitqä iqi hiqäva imäkminjuwä hñqua, Ique aquvä äwqämbiyi, “Ne Sinyqä kñuä qämä-qämä inqä ämetunqe, Si awi äknğa nattñanğawä? Si Kraisi Ämaqä ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekikqä Iquki eänı, Si kukñuä ktqä matqä, naqä-qakuänänjä natiyä” ätukuwi.

²⁵ I tquanğuwänğa, Iqu kimanı, “Nyi ‘iinjqä-iinjqä’ etqanğa, he Nyi tqanğqä dunı, qätä mänıyiqä ipu, quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. Nyi nätmatqä Apiqueä yoqeta imäkätñqe, ga ii Nyinyqe, qe ämetquetqänä. ²⁶ I metqueqanğa, he Nyaqä sipsipqä-quenä maeqä ipu, Nyinyqe quuvqä maeqiyqä äyä itqänä. ²⁷ Sipsipqä Nyaqä di, qu Nyaqä quväki qätä nyiyqanğä, Nyi qunqä näqñqä enä. İnı qu Nyi qänaki

nyivändpnä. ²⁸ Ga Nyi qunji, quuvqä hea ique-ique pmeqe vqanqmdi, qu mapäkonqä danä iqänqe. Itanga ämaqä-pqä hui, Nyaqä hipa iutañi huätä mämändauqñqe. ²⁹ Apiqu sipsipqä Nyi ändapkqä Iqu, Yänänäqñqä-qu eä, eeqänäñi ämäwqätäuä. Inji ämaqä-pqä hui, Apiqueä hipa iutañi mämotauqä ipnä. ³⁰ Nyitä Apikutäñi, Ye naqä-hñqunäyqä” ätukqe.

³¹ I tqanqñqä, Israitqä iqua angumä hikä ämepu, Ique päsänä-tpu ikuwi. ³² I iqanquwängga, Jisasi Iqu qunji, “Nyi wäunüä äñguänänjä Apiqu ändapkqe, heyaqä hinüä iqisa kuapänä imäkätñqe. He hiki, wäunüä iquautañä äkisquenqä bäkñqäwä?” ätukqe.

³³ I tqanqga qu, “Ne Siñi, hiki wäunüä äñguänänjä imäkätqänñqä kpäsatuñquä miqä iqu. Si Ämaqä hñgänquki qäyä eänä, Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Ique äkittqiyqanqññqä ii kpäsatuñquä iqunä” ätukuwi.

³⁴ Inqanji Jisasi Iqu qunji, “Heqä kukñuä-suqenqä tuwanüä äqänänqeuñi, Goti Hanjuwä Iqueqä kukñui tii äqänä. ‘Nyi henyqe, “goti-quenjqä” ätkqe qä.’* ³⁵⁻³⁶ Goti Hanjuwä Iqueqä kukñuä tuwanüä äqänänqce, hea ique-ique naqä-qakuänänjä äqänä äwi. Inji Goti Hanjuwä Iqu ämaqä Iqueqä kukñuä äwikqä iquauñi, ‘he goti-quenjqä’ ätukqe. Inäqe Nyi Ämaqä Goti Hanjuwä Iqu atäunüä ändeetä, qua täunqä änändowatkqä Iqunä, ‘Goti Hanjuwä Iqueqä Ymeqä-qunjqä,’ tqanqñqä he, ‘Si Goti Hanjuwä Iqu enqä-pa etnä, Iqueni äkittqiyenyä’

* **10:34** Apqä Bukä 82:6

ätquwi, äänä etaŋgi ätqäüä? ³⁷ Nyi wäuŋui, Apiqueä di mimäkqä-säpi, he Nyinyqe quuvqä maeqiyqä iqäpninji. ³⁸ Inäqe, Nyi imäkqe, he Nyaqä kukŋui naqä-qakuä mimäkqä ipiyäqe, Nyi wäuŋuä imäkätŋqeunji quuvqä heqäpŋqe. Iiŋä iutaŋi he näqŋqä ämepu, Apiqu Nyi nyinätanŋi, Nyi Ique änyänŋqä iuŋqe, näqŋqä äŋguänänŋa epŋqeä” ätukqe.

³⁹ Inŋanji qu aŋgumä Iquenji a kiquätanä-tpu iqanŋä, Iqu quvaqä hipa iuta äutakŋga äukqe.

⁴⁰ Iqisaŋi, Iqu aŋgumä eqä Jotänä ique näŋgisaŋqä äwäqe, Jonä iqu änyänŋa ämaqä asŋä äqämiŋqä iqi äpmamiŋqe. ⁴¹ Iqinji, ämaqä kuapänänji, “Jonä iqu nätmätqä ämaqä mimäkqänänŋa di mimäkqä qäyä itä, Ämaqä Tquenyqä ätkqe, eeqänänji naqä-qakuiqä” ätäpu, Ique äwimakuwi. ⁴² Inŋanji ämaqä kuapänänji, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi.

11

Lasarusi iqu äpäköŋgqenŋä

¹ Inŋanji, ämaqä anä-himqä Betani pmeqä hŋqu, yoqä Lasarusi, iqu täŋä-yaqä ämakqe. Betani, Mäliya Mala näsuaqiyqä anä-himqe. ² Apäkä Mäliyai, qänakŋi eqä sisnyanä-weqe ämetä, Naqä Iqueä yukä bu äwiqatätä, iyyqä detä yemä iwimäkkqä iyyi. Lasarusi täŋä-yaqä ämaqä iqu, iyyqä kasiqä-quvi. ³ Inŋanji iqueqä kasiqä-uaqu Jisasi Iquenyqä, “Naqä Iquki, Tqä näueqä Si kiinŋä äkinyätŋqä iqu, täŋä-yaqä äwinä” ätäsinä, kukŋuä ändowatkiyi.

4 I äwiyäqe, Jisasi Iqu, “Tänjä-yaqe, näwinyä päkonqänqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqu yoqä naqe, iuta meqanquti, ga Iqueqä Ymeqä-pqä Iqu inä menqiyä” ätukqe.

5 Iqu Mala, Mäliya, Lasarusi näsquanqä kiinjä äwinyminqe.

6 Jisasi Iqu Lasarusi iquenyqe, “Tänjä-yaqä äwinä” tqanqä äwiyäqe, Iqu mäwqä danä hiunji hñquaqu, iqi inä äpmakqe. 7 I äpmeqe, Iqueqä wäunqänqä ämotquaminqä iquauñi, “Ne anqumä qua Jutiyanqä äwanä” ätukqe.

8 I tquanqa iqua, “Näqñqä-vqä Iquki, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-qäyqä iqua, qu hikä kpäsanä-tpu iquwi, hñga hma enqe, Si anqumä asä dunqä utñqä inyä?” ätukuwi.

9 Iqu kimañi, “Hiunji ique-iquenji, wenji hñganqä äunqa mäwqä iqä maeqä inä?” ätukqe. “Inji ämaqä äsqu-äsqu we hunätanqa äwqe, iqu we-hunqä ique äqunä äwqi. Näñi-täqi äqutäutä, quanqä mapäkñqä danä iquänä. 10 Inäqe, hea witanqa äwqä iqu, iquesañi we maunqä etanquti, näñi-täqi qutäuquäniqueqä” ätukqe. 11 I ätuäqetani, tii ätukqe. “Neqä neyämaqä Lasarusi iqu hiqaqä äwinä. Inäqe Nyi ique ävauqumuatmqä diñqä umqe qä” ätukqe.

12 I tquanqani iqua, “Naqä Iquki, iqu hiqaqä äwinqe, ängua henqiyä” ätukuwi. 13 Jisasi Iqu Lasarusi iqu pizqä etanqenqä tquanqi, iqua, “Qanya hiqaqä witanqi ätqiyä” tpu ikuwi.

14 I iqanquwänqa Iqu awä jänä tii ätukqe. “Lasarusi iqu ae äpäkonqqeqä. 15 Inäqe, he Nyinyqä quuvqä heqäpnqä diñqä indqänätmä,

Nyi iquätäni mäpmeqä iqenqä yeeqä iqa. Tängani ne iquenyqä yqä äwanä” ätukqe.

¹⁶ I tquanğani, Tomasi “Ymeqä Qäyawiqä”^{*} ätumiñuwä iqu, wäunjuänqä ämotquaminqä huizi iquaunji, “Ne-pqe, neqä Naqä Iqutä anä päkonatunquänä äwanä” ätukqe.

Jisasi Iqu, Mala näsuaqisä kukñuä ätnjuwinqä

¹⁷ Jisasi Iqu ätimäutäqänğani, “Qu Lasarusi iqueä huiwi, hikä himañiu equwi, hea hnquaqu-hnquaqu ae äpäwqiyä” tqanğä äwikqe.

¹⁸ Betanisanji Jerusälemänğe, kinämä maetqe, qäqiqinji (3 kilomita). ¹⁹ Iinjä etanği, Israitqä kuapänäni, Malaqätä Mäliyaqätä kasiqäqu pizqä etanğqenqä, “aueqä” ätuäpu, äwqä hanjuä iwimäkpñqä äpkuwi.

²⁰ Malai “Jisasi Iqu äpqiyä” tqanğä äwiyäqe, Mäliya anä yäpä yämä qäyä äpmetanği, ii Ique wimetnqä ätimäwa äpäukqe. ²¹ Ii Jisasi Ique äwimeqe, “Naqä Iquki, Si täqi pmeqä-säpi, nyaqä nyiqäqu mapäkonqä iquäniyqä” ätukqe. ²² “Inğe, nyi näqnqe. Tänganğä-pqe, Si Goti Hanjuwä Ique, nätnmatqä hnjuanğä yatnqä vqanğtqe, Iqu äktapänqiyä” ätukqe.

²³ I tquanğa, Iqu Malani, “Tqä siqäqu hänä vaunqiyä” ätukqe.

²⁴ Ii kimanji, “Nyi näqnqe, hiunji yäpakä qokä-apäkä anğumä vauqanğuwänğani, iqu ävauniqeqä” ätukqe.

^{*} **11:16** Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

²⁵ Inġaŋi, Iqu iinġi, “Nyi ämaġeu aŋġi ävauġmuuatätmä, Hänä-pmeġä Iqunġä” ätukġe. “Ämaġä Nyinyġä quuvġä eqämitätġä iqu, äpäkonätġä-ġe, hänä pmeniqe. ²⁶ Itanġa ämaġä hänä äpmapu Nyinyġä quuvġä eqämipġe, mapäkonġä danä iqänġe. Inġi si kuknuä tänġe quuvġä eqänä?”

²⁷ I tqanġa ii, “Naġä Iquki, nyi quuvġä eqiyġänä” ätuätä, “Si Goti Hanjuwä Iqueġä Ymeġä-quki eänä, ga Kraisi ne äminesġä atäunüä äkteġä Iquki eänä, itanġa Goti Hanjuwä Iqu, ‘Qua täunġä äpäŋġiyä’ ätkġä Iqukiyġä” ätukġe.

²⁸ Mala ii ae ätuäġetanġi, Iquenġi äväma, Mäliyanġä äwäġe, kuknuä ätuätumetä, iinġi ġeiġinyä, “Näġġä-vġä Iqu näŋisa sinyġä ätġiyä” ätukġe. ²⁹ Mäliyai iinġä äwiyäġe, äpakä miġä Jisasi Ique wimetġä maġänänä äukġe. ³⁰ Jisasi Iqu aŋä-himġä Betanisani, näŋġisa Mala äwimakġä iġi yġänä äpmaminġe. ³¹ Ämaġä Mäliya ‘aueġä’ ätuäpu, iisä anġiu anä äpmaminuwi, ii häuquġenyä itä, ätimäwa uwġanġi äġumbiyi, qu, “Ii knui, qua equwä duta ġäyätġä äwġiyä” knüä vġanġi, ii ġänaki äwivändkuwi.

³² Mäliya Jisasi Iqu pmetanġä iġi ätimäutä, Ique äġunäġe, Iqueġä yukä iġi ġonä äwoktäutä, “Naġä Iquki, Si täġi pmeġä-säpi, nyaġä nyiqäqu mapäkonġä iqunġä” ätukġe.

³³⁻³⁴ Jisasi Iqu Mäliyatä, ämaġä iisä anä äpmapiyitä, qu ka ipu knüä ġäyġanġä äġunäġe, Iqu äwġä tnänä imäkätä, quvepki hikänä

uwqiyqan̄gi, Iqu änä miqä itä, “He iqueni quae äkn̄gi equwäwä?” ätukqe.

I tqan̄gani, “Naqä Iquki, Si hinuä qund̄nqä äwanä” ätukuwi.

³⁵ In̄gani, Jisasi Iqu knuä äqäkqe. ³⁶ In̄qe Israitqä iqua tii ätn̄guwi. “Hinuä qumbu. Iqu Lasarusi iquenyqä kiin̄jä win̄gan̄giyi.”

³⁷ I tqan̄guwän̄ga, hn̄qua, “Ämaqä hinuä maqn̄qä ique an̄guä imäkqä Tqu, Lasarusi iqu mapäkon̄qä yät̄nqä yän̄änäq̄nqä maeqätanä?” ätkuwi.

Jisasi Iqu, Lasarusi ique an̄gu hän̄jä ävauqumuatk̄en̄qä

³⁸ In̄gani, Jisasi Iqu an̄gumä äwqä tnän̄jä imäkätä, quvepki hikänä uwqiyqan̄ga, hikä himan̄jä iqueqä huiwi pn̄qä ekuwä iun̄qä äukqe. Hikä himan̄jä iun̄i, hikä hn̄qu qn̄qan̄jä äptän̄min̄qe. ³⁹ Iqi ätimäuqe, “Hiki huätä hutepiyä” ätukqe.

I tqan̄gani, Mala, pizqä iqueqä kasiqi, “Naqä Iquki, hea hn̄quaqu-hn̄quaqu ae äpawqe, pizqä piyan̄jä qäyän̄qiyä” ätukqe.

⁴⁰ Ga, Iqu iin̄i, “Nyi tii äyä äktqe. ‘Si quuvqä eqiyqäti, Goti Hanjuwä Iqueä yän̄änäq̄nqe hinuä qund̄nqinyä.’ ” ⁴¹ Qu in̄gani, hikä qn̄qani huätä äutekuwi. I huteqan̄guwän̄gani, Iqu hinuä haqä yätu äqänä, “Apiquki, Si Nyi qätä nyiyqan̄gn̄in̄qä, Nyi ‘än̄guiqä’ äktqä. ⁴² Nyi näqn̄qe. Si hea ique-ique qätä änyiyätqän̄jä-qe, ämaqä täqi ätqäun̄uwä tä, Si änändowatk̄n̄in̄qä qu näqn̄qä hip̄n̄qen̄qä i äktqänä” ätukqe. ⁴³ Iqu i ätuäqe, tääqä yän̄änäq̄nqänä, “Lasarusi iquki,

tängisa biyä!" ätukqe. ⁴⁴ I tquanğanı, iqu yukä-hipa-himiu, yuä huäqä huätñqä-qu, tängisa äpkqe. I pқанğanı, Jisasi Iqu қunı, "Yuä huäqe, huätä vasqiyäwqatpiyä" ätukqe.

Qu Jisasi Ique pizqä päkññqä ätkuwinqä†

⁴⁵ Inğanı ämaqä Mäliyatä äpkuwi, Iqu i imäkқанғı äqumbiyänğanı, kuapänäñı, Iquenyqä quuvqä eqäkuwi. ⁴⁶ Inäqe, hñqua anğumä äwäpiyänğanı, Parisi iquau äwimepu Jisasi Iqu i imäkқанғqenqä awä ätukuwi. ⁴⁷ I äwipiyı, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatäñı, ämaqä yoqä-tänä huizi iquau aquvä qämbñqä itmakuwi. Aquvä äqämbiyı, "Ämaqä nätmätqä ämaqä mimäkqänänä du imäkätñqä Tquenyqe, ne äänä yatunquäwä?" ätñguwi. ⁴⁸ "Iqu i qäyä iqanğuti ne hinuinä äqunätqe, ämaqä eeqänänä Iquenyqä quuvqä heqiyқанғpi, ämaqä Romätänä iqua äpäpu, neyaqä hiqäva-imäkqä anitä ämaqetäñı, qui inemäkññqäuä" ätñguwi.

⁴⁹ Iquautänä hñqu, iqueqä yoqe, Käyäpasi iquvi. Quväukuä iqueni, hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpme, қunı, "He kñuä maeqä itqänä. ⁵⁰ Ämaqä eeqänänä qui mimäkññqä ipñqä diñqe, ämaqä hñqunä қunqä päkonqe, äñguiqä.‡ He iinqe maññqä eänäuä" ätukqe.

⁵¹ Iqu iinı, kñuä indqänqä iqueqeta ätkqä hmanı. Iqu quväukuä iqueni hiqäva-imäkqä naqä iquau miqä äpmeqä-qae, Jisasi Iqu Israitqä iquauñqä päkonätñqä etanğqenqä,

† **11:44** Matiu 26:1-5; Makä 14:1-2; Lukä 22:3-6 ‡ **11:50** Jonä 18:14

hinuä ätätä i ätukqe. ⁵² Itanga Jisasi Iqu iquauñqänä päkonätñqä maetqe, Goti Hanjuwä Iqueqä ymeqä im-imä äpmakäwoñuwi, aquvä naqä-hñqunä maqiyätñqenqä päkonätñqä etañgqenqä, Käyäpasi iqu hinuä ätukqe. ⁵³ Hiunji iquesañi, iqua Jisasi Ique päkñqenqä hänaqänqä qavqä iminjuwi.

⁵⁴ Qu i iqanquwinqä, Jisasi Iqu Israitqä iquauqä hinuä iqi äti mikiqä danä iminqe. Iqu iqinji äväma, anä avqñqä iqueqä hitunuä iqi anä-himqä hmbu, kiqä yoqe Eplaimñqä äukqe. Iqinji Iqu Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iquatä anä äpmaminjuwi.

⁵⁵ Israitqä Jerusälemä iu hiqäva äqäminjuwä iquauqä hiunji naqänänqä Pasopa ätätqänjuwä iqu qäqi timäutñqä ikqe. Ga Israitqä im-imä äpmakäuminjuwä kuapanäni, qu suqä piyanä-weqä imäkminjuwi, jänä imäkñqä du imäkäpu hiunji inğanqe jänä imäkmbñqä, Jerusälemä yätunqä ekuwi. ⁵⁶ Qu Jisasi Iquenyqä hinuä aanqä äqumbiyi, hiqäva-imäkqä anä täknä yängisa äpeipiyi, quwqä-quwä, “Si Iquenyqe, hiunji aquväqñqä naqä täunqe, ‘ätimäunqiyä’ kñuä äkiyqiyä, äänä äkiyqiyä?” ätñgäukuwi. ⁵⁷ Inğanji, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä, Jisasi Ique a kiqätñqenqä, “Hesanä hñqu Iqu pmetanqñqä näqñqä eñqe, awä natänä” ae ätukuwi.

12

Mäliyai, eqä sisnyanä-weqe, Jisasi Ique

*äwiquatqenqä**

¹ Hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutnqe, hea 6 änyä etangi, Jisasi Iqu Betaniqä äukqe. Betani, Lasarusi, Jisasi Iqu qua buta angumä hänjä ävauqumuatkqä iqueqä anä-himqe. ² Ämaqä Betani pmeqe, Jisasi Iquenyqä yeeqä ipu, ymisanjä imäkkuwi. Malai ymisanjä ämetä vqanğa, Lasarusi iqu ämaqä Jisasi Iqutä pmetanğuwitä anä äpmaminqe. ³ Inğanı Mäliyai eqä sisnyanjä-weqä mbqä naqä iqä häkä manğüä inqä hui ämeqe, Jisasi Iqueqä yukä bu äwiquatätä, yemänji iyyqä detä iwimäkkqe. Sisnyanjä iinjı, anjä imnjı iqunä a änduekqe.

⁴⁻⁵ I imäkganğenqä, Jisasi Iqueqä wäunğänğä ämotquaminğä hñqu, Jutasi Iskarioti, Jisasi Iquenyqä täkqä tuätñqä iqu, “Eqä sisnyanjä-weqä tä, mbqä 300 ämetä, mbqe ämaqä nätmatqä maeqeu yätamäkgänğä mimäkgqe sunğäwä?” ätkqe. ⁶ Iqu iinjı, naqä-qakuä ämaqä nätmatqä maeqeunğä kñuä äme ätkqä ma, iqu quwä-meqä-qu eä, i ätkqe. Mbqä qae iqu imanäqä-qae, iqu mbqä iunji hui quwä ätaminqe.

⁷ I tqanğqänğa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi qua jipqänğanğä ämeqä di, iinjı hinuinä qunyä. ⁸ Ämaqä nätmatqä maeqe, hiunji eeqänänjä iunji hesä pmepnä. Nyi hesä äpakänä mäpmeqä imqänä” ätukqe.

Qu Lasarusi ique-pqä qäsä päkññqä ätkwinğä

* **12:** Matiu 26:6-13; Makä 14:3-9; Lukä 7:36-50

9 Inḡaṇi Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiṇuwä iquautañä kuapänä, “Jisasi Iqu Betani äpmenä” tqañgä äwipiyyi, qu iqinyqä äukuwi. Qu iqinyqe, Jisasi Iquenyqänä mäwqä ikuwi. Lasarusi Jisasi Iqu qua buta aṅgumä häñä ävauqumuatkqä iquenyqä hiñuäñqätä qäsä äukuwi. ¹⁰⁻¹¹ Lasarusi iquesa, Israitqä kuapänänñä iqua hänaqä yäue ävämeṇu, Jisasi Iquenyqä quuvqä heqiyqañguwitañi, hiqäva-imäkqä naqä iqua, Lasarusi iquenä-pqe, qäsä päsqäñqä kukñuä imäkkuwi.

Jisasi Iqu, ämiqä naqä eñqä-pa äpekqenqä†

¹² Awiṅaṇi, ämaqä kuapänänñä hiunji naqä iquenyqä aquvä äqäñguwä iqua, “Jisasi Iqu Jerusälemänqä äpqiyyä” tqañgä äwikiwi. ¹³ E äwipiyyi, qu haapqä-quwqä ämeṇu, Jisasi Iqutä mimbñqä äukuwi.

“Goti Hanjuwä Iqueä yoqe haqeqä äwinä!

Itaṅga Ämaqä naqä Israitqä iqune ämineyqä Iqu, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqeta äpätqäuä.

Goti Hanjuwä Iqu Iqueni, äñguä iwimäkqiyä”‡
ätäpu, awqä ätqa äumiṇuwi.

¹⁴⁻¹⁵ Jisasi Iqu donḡi änyä hipkä hñqu ämeqe, Goti Hanjuwä Iqueqä tuwañuiiu ätnänqä-pa, iqueu pmeqä äukqe.

*“Añä-himqä Sayonäs pmeqä iquenä, zä miqä pambu! Hiqä ämiqä naqä iqu, donḡi änyä hipkä iqueu pmeqä äpätqäuä”** ätnänqä-pa äpkqe.

† **12:10-11** Matiu 21:1-11; Makä 11:1-11; Lukä 19:29-40 ‡ **12:13**
Apqä Bukä 118:25-26 § **12:14-15** Sayonä, añä-himqä
Jerusälemä iqueqä yoqä huizi. * **12:14-15** Sakätiyasi 9:9

¹⁶ Iqueqä wäunuänqä ämotquaminqä iqua, iinqe kñui, qänga mämeqä ikuwi. Iqua, Goti Hanjuwä Iqu Ique hänä ävauqumuatätä, yoqä naqä vqanga, tuwanuä Iquenyqä ätnänqä-pa, qäyunä ätimäukqenqä kñui, inğanä ämakuwi.

¹⁷ Jisasi Iqu, Lasarusi iqu qua witaŋga tääqä ätuätumetä hänä vauqumuatqanqi äqunquwä iqua, ämaqä huiziquauni, “Iqu iinjä imäkqanqi äqunänqueqä” ätumiñuwi. ¹⁸ “Nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäni, Jisasi Iqu imäkqiyä” tqanqä äwipiyitani, ämaqä kuapänäni Iqutä ämimbñqä äukuwi. ¹⁹ Inğani Parisi iqua e äqumbiyi, “Hiñuä qumbu! Ämaqä eeqänäni, Ique qänaknä äyä äwivändqäuä. Ne ‘I yanqunä’ ätätanä equque, matimäuqä yätñqänä äyä iqiya” ätnquwi.

Ämaqä Grikä iquautanä hñqua, Jisasi Ique wimapñqä ikuwiñqä

²⁰ Qu Goti Hanjuwä Ique qonä äwoktäupu, Iqueqä yoqä haqeu mamäupñqä hiunji naqänänänğani, ämaqä Grikä iquautanä hñqua, aquvä anä qämbñqä ätimäukuwi. ²¹ Ämaqä iinji, qu Pilipä anä-himqä Betsaitä, qua Galili iu pmeqä ique äwimepu, “Naqä iquki, ne Jisasi Ique hiñuä qunatuñquä äneñgiyä” ätukuwi. ²² Pilipä iqu qätä i äwiyäqe, äwätä, Endru ique tqanqi, iquaqu äwiyi, Jisasi Ique ämaqä iquaquä äwiñqenqä ätukiyi.

²³ Inğani Jisasi Iqu kimañi, “Ämaqeüqä Ymeqä Ekqä Iqu yoqä naqetä, yänänäqñqetä metñqe, hiunji tä qänga qe ätimäuqiyä” ätukqe.

²⁴ “Nyi naqä-qakuänä etqänä. Kuä-witqä uwqä

hŋqu qua bu mapäkŋqä itä mapäkonqä itqe, iqu kiqä-kiuänänqce. Injäqce, uwqä iqu qua bu äpäknätä äpäkonqce, iquesaŋi kuapänänjä qäyänä. ²⁵ Ämaqä tqu-tqu hänjä-pmeqä iqueqe a kiquätinämitätqce, i äpäkonqänqce. Itanğa ämaqä tqu-tqu qua täu äpme, hänjä-pmeqä iqueqe a makiqätŋqä imitätqce, iqu hänjä hea ique-ique pmeqe ämenä. ²⁶ Ämaqä äsqu-äsqqu wäunuä nyiyätŋqä äwinyänqä iqu, Nyi qänaki nyivändätŋqce. Inji Nyi pmetanqceunji, Nqä wäunuä-nyiyqä iqu, iqi anänqce. Ämaqä tqu-tqu Nyaqä wäunuä änyiyätŋqä iqueä yoqe, Apiqu haqeu muämäunqiyä” ätukqce.

Jisäsi Iqu, äpäkonätŋqenqä ätukqenqä

²⁷ “Tänğanji Nyi Nqä qeqä-quuvqä tämŋi, hanjä naqänänjä ämeqä. Inji Nyi Apiquenji, ‘Hanjä-iqä änyimeqä tquesaŋi, hänjä inqumuatiyä’ tmqäta, ä änäänjä tmqe? Injäqce, Nyi hanjä-iqä tä ämeqäqä tqu qäqu mamqä äpqäqce. ²⁸ Inji Apiquki, Tqä yoqe haqä yätu mayä!” ätukqce.

I tquanğanji, kukŋuä hŋqu qäukuä yätutanji, “Nyi Nqä yoqe haqä yätu ae ämaenqäqce. Itanğa Nyi anqumä maenmqänä” ätkqce. ²⁹ Ämaqä häukuä qäsäŋi iqi ätqäpiyi, kukŋuä i tqanği äwipiyä iquenyqe, “Mmqä kakaqä ätqiyä” tqanquwänğa, hui, “Enjätqä hŋqu kukŋuä ätqiyä” ätukuwi.

³⁰ I tqanquwänğa, Jisäsi Iqu ämävauqe, “Kukŋuä iqu yätamäkqä Nyi nyiyätŋqä matqä iqi. He heyätŋqä ätqiyä” ätukqce. ³¹ “Qua täu äpmeŋuwiu iwäsäuqe, tänğa qe ätimäuqi. Goti Hanjuwä Iqu, Iqueqä himä-wiunqä vqä qua täu

ämitnqä iqueni, tänğanı huätä qe mamäunqiyä.
³² Nyiñi, qu qua täutanı haqä yätqä änma peyqanğpqañğani, ämaqä eeqänäñi Nyi ämäqepmamqänä” ätukqe. ³³ Kukñuä iñi, Jisasi Iqu Iqueqä äpäkonqe, iñä päkonätñqä etanği, i ämotquetä ätukqe.

³⁴ Iwä, qu tii ätukuwi. “Neyaqä kukñuä-suqä iunı, ‘Kraisi ne ämineyätñqä Goti Hanjuwä Iqu ätekqä Iqu, hea ique-ique pmequeqä’ tnätanği äwiyätunqe, ‘Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu haqä yätqä äma pepñqäua-qe’ änä-änänğqä tnyä?” ätuäpu, “Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqu tqukä?” ätukuwi.

³⁵ Jisasi Iqu, “We-hunğqä Iqu hesänı äpakänä mäpmeqä yänä. He We-hunğqä Iqu-tänğä epiyä tänğanı, heawiqä iqu mämaequtäuaqä danä yätñqe, we-hunğqä äwquwä iunä upiyä. Heawiqä imä äwätñqä iqu, ‘äkñgi wänğqutiyä?’ änyä maqñqe. ³⁶ We-hunğqä iqu-tänğä epiyä tänğanı, Iqueqä ymeqä epñqe, Iquenyqä quuvqä heqäpiyä” ätukqe. Iqu kukñuä iñi qäpu ätqua äwäqe, qu Iqueni hiñuä mäqunquä ipñqe, zä imäknä äpmamiñqe.

Israitqä kuapänäñi, Jisasi Iquenyqä quuvqä maeqiyqä ikuwiñqä

³⁷ Jisasi Iqu nätmatqä ämaqä hui mimäkqänäñi, quvaqä hiñuä iqisa qäyä imäkqanği, qu Iquenyqä quuvqä maeqiyqä äpmamiñuwi. ³⁸ Hiñuä-tqä Asayä iqu kukñuä tii ätätä äqäkqe.

“Naqä Iquki, neyaaqä kukñuä tquangque, ‘naqä-qakuiqä’ kñui tqu meqiyä? Naqä Iqu

imäkqan̄gi äqunäqe, Iqueqä yänänäq̄nq̄enq̄e, nāq̄nq̄ä tqu meqiyä?”†

Ämaqe Jisasi Iquenyq̄ä quuvq̄ä maeqiyq̄ä äpmamin̄juwi, Asayä iqueq̄ä kuk̄n̄ui, naq̄ä-qakuä ätimäukqe.

³⁹⁻⁴⁰ Asayä iqu kuk̄nuä-pq̄ä h̄n̄qu tii ätkqe.

“Naq̄ä Iqu, ‘Qu hin̄uä maq̄nq̄ä danä ipu, k̄nuä mämeq̄ä danä ipu, Nyi änḡuä iwimäk̄m̄q̄enq̄ä mapq̄ä danä ip̄n̄q̄e q̄ä’ ätätä, Iqu quvaq̄ä hin̄ui hea iwimäkätä, k̄nuä indq̄änq̄e, q̄n̄q̄an̄ä äyekqe q̄ä.”‡

In̄jä-qae, qu quuvq̄ä maeqiyq̄ä ip̄n̄q̄ä etan̄gi, quuvq̄ä maeqiyqe i äpmamin̄juwi. ⁴¹ Asayä iqu, Jisasi Iqu yoq̄ä naq̄ätä, yänänäq̄nq̄ä-tän̄jä-qu etan̄gi äqunäq̄etan̄i, iqu Iquenyq̄änän̄i i ätkqe.

⁴² In̄jäqe, Israitq̄ä Jerusälemä iu hiq̄äva-imäkq̄ä iquauq̄ä naq̄ä iquautan̄i, hui-pqe Iquenyq̄ä quuvq̄ä eqiyäpiyä-qe, qu Parisi iquaun̄q̄ä zä ipu, awä matq̄ä imin̄juwi. Qu ze, Parisi iqua an̄ä aquvāq̄n̄q̄eutan̄i, aquvā q̄ämb̄n̄qe mapq̄änq̄ä huätä mamäup̄nq̄ä etan̄gi, i imin̄juwi. ⁴³ Qu i imin̄juwi, quvaq̄ä yoq̄ä haq̄ä yätun̄i, Goti Hanjuwä Iqu maet̄nq̄ä miq̄ä da, ämaqe maep̄nq̄ä dun̄q̄ä imin̄juwi.

Jisasi Iqu ämaqe, h̄än̄jä iqumuatän̄in̄q̄ä äpk̄q̄enq̄ä

⁴⁴ Jisasi Iqu man̄ä haq̄eq̄äta tii ätkqe. “Ämaq̄ä Nyinyq̄ä quuvq̄ä heqiyq̄ä iqu, Nyinyq̄änä maeqiyq̄ä iqi. Nyi änändowatkq̄ä Iquenyq̄ä-pq̄ätä

† 12:38 Asayä 53:1 ‡ 12:39-40 Asayä 6:10

qäsä eqiyqiyä. ⁴⁵ Nyi hiñuä äñqänänqä iqu, Nyinä mañqänätqenä, Nyi änändowatkqä Iquenjäpqqe, kekutäuku äyaqänänä. ⁴⁶ Nyinyqä quuvqä eqiyquwi, qu eeqänäñi heawiqä imä yqänä mäpmeqä danä ipñqä iinqe, Nyi qua täu äpmeñuwä iunji, we weumäkmqä äpkqe. ⁴⁷ Nyi qua täu äpmeñuwä iu iwäsäumqä maetqe, qunji hänjä iqumuatmqä äpkqe. Inji, Nyaqä kukñuä qätä änyiyätäqä-qe, qänaknänji miqä danä iqäqe, Nyi iquenji miwäusqä danä iqä. ⁴⁸ Nyitä Nyaqä kukñuitä tuwä äwiyätä mämeqä itñqä iquenji, hiunji yäpakänğanji, Nyaqä kukñuä ätätñqä iqu, iquenji iwäsäutä qui imäkäniqe. ⁴⁹ Ii tiinjä etanğiyi. Nyi iinji, kñuä Nqä duta matqä iqä. Apiqu Nyi änändowatkqä Iqu, 'kukñuä ii ätätñä awä tiyä' dqanği iutanji. ⁵⁰ Inji Nyi näqñqe, Iqueä kukñui hänjä hea ique-ique pmeqä vqätänji. Iinjä etanği, Nyi kukñui, Apiqu ändapqä dunä ätätqänänä” ätukqe.

**Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuä
yätquakä iquatä, ymisañä
yäpakä äñguwänğanqä***
(13:1-17:26)

13

*Jisasi Iqu, Iqueqä wäñuänqä ämotquaminqä
iquauä yukä bu, asñä äwqäkäukqenqä*

¹ Israitqä iquauqä hiunji naqänänjä Pasopa ätätqänuwä iqu timäutñqänğanji. Inğanji, Jisasi

*

13: Matiu 26:17-30; Makä 14:12-26; Lukä 22:7-38

Iqu qua täu äväma, Iqueqä Kaniquenyqä yqä äyä etanngqenqä näqnqä eminqe. Iqu Iqueqä ämaqä qua täu pmetannguwä iquaunqe, Iqueqä qua täu pmeqe qäpu etnqännganä-pqe, kiinjä yqänä äwinyminqe.

² Heaitäni, Jisasi Iqutä Iqueqä wäunuanngqä ämotquaminqä iquatä buayä bnqä pmetannguwänngani, Setänä Goti Hanjuwä Iqutä mäkä-hunqä iqu, Jutasi iqu Jisasi Iqueni, ämaqä huiziquauä hipa iqini, täkqä tuätngqenqä knuä iqä äwikqe. Jutasi iqu Saimonä Iskariotitanä iqueä hiknä iqueyi. ³ Jisasi Iqu, Kaniqu nätmätqä eeqänäni, Iqueä hipa iqi ämitngqä eqäqä etanngqenqe, näqnqä eminqe. Ga Iqu Goti Hanjuwä Iquesa äpkqenqätä, Iquenyqä anngumä yätngqenqetä, näqnqä inä eminqe. ⁴ Iinjä etanngi Iqu pämä ätqäuqe, Iqueqä qäkä quäuqä haqäqiniqu huätä äquväteqe, huiwä ye imäkqe ämetä, äwqä iqi guä ämäsänngqe. ⁵ Itani Iqu eqä hevqä equatiqueteqe, Iqueqä wäunuanngqä ämotquaminqä iquauä yukä bu asnä äwqäkäuwatä, huiwä ye imäkqetä, yeemä iwimäkqäuminqe.

⁶ I imäkqani, Saimonä Pitä ique wimeqannga, iqu, “Naqä Iquki, Si nyaqä yukä bu asnä nqätngqätanä?” ätukqe.

⁷ Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi tännga imäkqä tänqe, si tänngani näqnqä änä mämeqä inyä. Si näqnqe, innga matniqä” ätukqe.

⁸ Ga Pitä iqu “Si nyaqä yukä bunji, asnä manngiyqä danä iqätngqinyä” ätukqe.

Iwä Jisasi Iqu ämävauqe, “Nyi si asñä makqiyqä imqe, si Nyaqä ämaquki maetqenä” ätukqe.

⁹ I tquanğanı iqu, “İñä sätäti, Naqä Iquki, yukä bunä manqiyqä panä. Nyuänä-hipa qäsänqeqä” ätukqe.

¹⁰ Jisasi Iqu kimañi, “Ämaqä asñi, qäsä ae äqänqgä iqu, kiyä maeqä näwinyä äñguänänä enqä-qae, asñä anğumñi, yukä bunä qänätñeqä. He kiyä maeqä näwinyä äñguänänüenä epiyä-qe, eeqänänüenä maetqänä” ätukqe. ¹¹ Jisasi Iqu ämaqä Iquenyqä täkqä tuätñqä iquenyqe ae näqñqä eäqetani, qunı, “He kiyä maeqä näwinyä äñguänäñi, eequenä maetqenä-qe,” iñqä ätukqe.

¹² Yukä asñi qäpu äwqäyäqe, Iqueqä qäkä quäuqä imäknätä, anğumä quamä äpmeqe, “Nyi tä emäkkä täñqe, he näqñqä ämeqäuä?” ätuätä yatñqä äwikqe. ¹³ Yatñqä i äväqetani, “He Nyiñi, ‘Näqñqä-vqukiyqä’ ändäpu, ‘Naqä Ämiqukiyqä’ ändätqänüwi, iñi qäyunjqae, Nyi İjunjqä” ätukqe. ¹⁴ “Nyi Naqä Ämiqä-qunä eämä, ga näqñqä Vqä-qunä qäyä emä-qe, heyaqä yukä bunı asñä eqiyqä-qae, he-pqe hiqä yuki asä ii qänğawqäpñqä” ätukqe. ¹⁵ “Nyi tä imäkkqe, he Nyi imäkkqä-pa imäkkäpnuwänqä ämetquetmä i imäkkä. ¹⁶ İñi Nyi naqä-qakuänänä etqä. Wäunüä-wiyqä hñqu, iqueqä naqä ämiqä iqueni mämäwqätäutqe, itanğa kukñuä äma uwqä hñqu, ‘kukñuä äma uvä’ ätuätä dowatqä iqueni mämäwqätäuqä yänä. ¹⁷ Täñğanı, he Nyi imäkkqenqä ae näqñqä

ännguänä equwä-qae, he asä ii imäkpqe, yeeqä iqäpnuwiqä” ätukqe.

18 “Nyi he eequenḡqä matqä iqä. Ämaqä Nyi atäunuä eyätmä etmeqä iquenḡqe, näqḡqe ae eḡä. Inḡqe, Goti Hanjuwä Iqueä tuwanjuu ätnänḡqe, naqä-qakuä ätimäutḡqä inḡqä imäkmä. Kukḡui,

‘Ämaqä Nyaqä buayi anä änätqänḡueä iqu, Nyi qonḡqä nyätḡqä yukä äyawa äpeyqiyä’ äqänä.†

19 Inḡi ätimäutḡqä änyä etanḡi, Nyi täḡga näwi etqä. Iwä ätimäuqanḡi, he Nyinḡqä näqḡqe, Nyi hea ique-ique Pmequnä äyä etanḡqenḡqe, epḡqeyi. 20 Naqä-qakuänänḡä etqä. Ämaqä tqu-tqu, ämaqä Nyi ändowatqanḡundqä hḡque yeeqätä itmeqe, Nyi-pqä qäsä indmeqi. Itanḡa tqu-tqu Nyi indmetqe, iqu Nyi änändowatkqä Ique-pqä inä itmeqiyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, “Hesanḡä hḡqu Nyinyqä täkqä tuänḡqiyä” ätukqenḡqä‡

21 Inḡä ätuäqetanḡi, Iqueqä qeqä-quuvqä imḡi, änä mäwimänḡqä iqanḡi, Iqu inḡanḡi ätnänḡäqi äti, tii ätukqe. “Nyi naqä-qakuänänḡä etqä. Hesanḡä hḡqu Nyinyqä täkqä tuänḡqiyä.” 22 I tquanḡanḡi, Iqueqä wäunuänḡqä ämotquaminḡqä iqua, “Inḡi tquenyqä tqutiyä” tpu ipu, iqua quwqä-quwä hinḡuä ämiqänḡgäukuwi.

23 I ipiyitanḡi, iquautanḡä Jisasi Iqu iquenyqä kuapanä äwinymḡnḡqä iqu, Jisasi Iqutä qäqiqi äpmaminḡqe. 24 Ga Saimonä Pitä iqu, “Tquenyqä

† 13:18 Apqä Bukä 41:9

‡ 13:20 Matiu 26:20-25; Makä 14:17-21; Lukä 22:21-23

tqutiyä” tä itä, ämaqä iqueni, Jisasi Ique yatnqä vätnqä himitä äwikqe. ²⁵ Iwä iqu Jisasi Iqueni qäpisa, “Naqä Iquki, Si iini, tqunenqä tnyä?” ätuätä, yatnqä äwikqe.

²⁶ Yatnqä i vqanqa, Jisasi Iqu ämävauqe, “Ämaqä Nyi bretqä tä hevqä bu äyämelmä wimqä iqu, qäquvqä” ätukqe. Iwä Iqu bretqe hevqeu äyämeqe, Jutasi Saimonä Iskariotitanjä iqueqä hiknä ique äwikqe. ²⁷ Jutasi iqu bretqe tii motauqanqani, Goti Hanjuwä Ique himä-wiunqä vqä Setänä iqu, Jutasi ique äpaqukqe. Inä itanqi, Jisasi Iqu iqueni, “Si nätmätqä hui imäktñqä etanqutqe, maqänä imäkiyä” ätukqe. ²⁸ Iqu kukñuä tquanqi äwipiyä iqua, “Kukñuä ii, sunqä tqutiyä” tpu ikuwi. ²⁹ Mbqä qae, Jutasi iqu mitqätanqqä-qae, hñqua “Ymisanjä imäkqänqä nätmätqä aanqä etanqi hui mbqä yätñqä tqutiyä, ä ämaqä nätmätqänqä äwa iqanguwä iu vätnqä tqutiyä” tpu ikuwi. ³⁰ Itanqi, Jutasi iqu bretqe ämotauqe, yäpaqä mänqisa äukqe. Ii heatqänqayi.

Jisasi Iqu kukñuä-suqä änyä-hänjä äwikqenqä

³¹ Jutasi iqu ätimäwa uwqanqani, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Ämaqeuaqä Ymeqä Ekqä Iqueä yoqä naqe, tänga ätnänäqi wiñqiyä. Ga Ymeqä Iquesani, Goti Hanjuwä Iqueqä yoqä naqä-pqe, ätnänäqi inä wiñqiyä. ³² Goti Hanjuwä Iqueä yoqä naqe, Ymeqä Iquesa ätnänäqi wiqanqutqe, Iqu Iqueqä-kiuä Ymeqä Iqueä yoqä naqe, ätnänäqi maqänä imäkänqiyä. ³³ Nqä ymeqä iquenä, Nyi hesäni äpakä mäpmeqä imqänä. Nyi äwqanqani, he Nyinyqä qävqä ikäpnuwi.

Nyi Israitqä iquauqä naqä iquau ätukqe, tänggani he etqä. 'Nyi umqä iuñi, he mäwqä danä ipnuwi.' ³⁴ Tänggani Nyi kukñuä-suqä änyä-hänä tiinjä etapqä. He hñqunä-hñqunä hiqä-hiuänqä enqä di, aañä kiinjä henguätñqe. Nyi henyqä änyinqe, aañä kiinjä änyinyätñqä-pa, he-pqe hiqä-hiuänqä aañä kiinjä henguätñqe. ³⁵ He iinjä iqanğpqe, ämaqä eeqänä qu näqnqe iuta hepñqäuä. He Nyaqä wäunuä yätquakä-quenä äyä etanği heqämbñqänänyä" ätukqe.

Jisasi Iqu Pitä iqueni, " 'Nyi Iquenqe, änyä maqñqeä' ttñqinyä" ätukqenqäš

³⁶ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu, "Naqä Iquki, Si äkññinğä utñqäwä?" tquanğa, Jisasi Iqu, "Nyi umqä iuñi, tänggani si qänaki mapqä isñqinyä. Si Nyinğä inğa ptñiqä" ätukqe.

³⁷ Kimañi, Pitä iqu tii ätukqe. "Naqä Iquki, nyi Siñi tänggani qänaki makivändqe, sunğä imqäwä? Nyi Siñqä yänğä wämqä näwi äpmeñänä."

³⁸ I tquanğa, Jisasi Iqu, "Si naqä-qakuä Nyinyqä yänğä wätñqätanä? Nyi naqä-qakuä tii äktqä. Kukutakisqä äkaki, änyä ätätñqä etanğa, si Nyinyqe, 'Nyi Iquenqe änyä maqñqeä,' hñquaqui-hñque ttñqinyä" ätukqe.

14

Jisasi Iqu, Apiquenyqä Huänğä-quvi

¹ Jisasi Iqu tii-pqä inä ätukqe. "He iinjä äwqä hanğä heyqanğuti, qundqändqä miqä ipu,

Goti Hanjuwä Iquenyqätä, Nyinyqätä quuvqä heqäpnqeqä. ² Nyaqä Apiqueä anjuñi, hiqnqeqe, kuapänä imäknänä. Inä naqä-qakuä maetanqutqe, Nyi heñi, 'Henyqä anä näwi imäkmqä umqe-qe,' maetqä iqämninji. ³ Nyi äwätmä, henyqä anji näwi imäkemi, anqumä äpmqe, he Nyitä anä pmetunquä etma umniqeqä. Iwä anä Nyi äpmenqä iunji, he-pqe anä pmeniqueqä. ⁴ Anä Nyi umqä iqäqä iunqeqe, he huänqeqeqe näqnqä ae äyä ämenäüä" ätukqe.

⁵ I tquanğa, Tomasi iqu, "Naqä Iquki, si utnqä iunqeqe, ne änyä maqnqä equnä. Inji ne huänqeqeqe, näqnqeqe, äänä heatunquäwä?" ätukqe.

⁶ Jisasi Iqu kimañi tii ätukqe. "Nyi Nqä-näüä Huänqä-qunä, Naqä-qakuä-qunä, itanğa Hänä-pmeqä Iqunjqä. Apique wimeqe, huänqä hñqu minqä inä. Oeyqä. Nyitanänji. ⁷ He Nyinyqä näqnqä äñguä eänjuwi, ga Nqä Apiquenyqä-pqe näqnqä äñguä asä ii hipnqäüä. He Iquenyqe näqnqä täñğa qe eäpu, Iqueni hinuä äyä äqunänjuä."

⁸ I tquanğa, Pilipä iqu, "Naqä Iquki, neyaqä änenqä qäpu hiätñqeqeqe, Apiqueni mänätquayä" ätukqe.

⁹ Jisasi Iqueä kimañi, "Pilipä iquki, Nyi hesäñi hñganqä äpmaka äpätnqeqe, Si Nyinyqä maqnqeqe, äänä heñinyä?" ätukqe. "Ämaqä Nyi hinuä äñqänänjuwi, Apique-pqe inä äqunänjuä. Inji si 'Apique mänätquayä-qe,' änäänqä tnyä? ¹⁰ Nyi Apique nyätanğä, Iqu Nyi änyinyä äpmenqä iinqeqe, si quuvqä

maeqiyqä äyä itqänäta? Nyi etätņqe, Nqä kņuitanä maetqä itņqe. Oeyä. Apiqu Nyi änyinyänqä Iqu, Kiqä-kiuä Iqueqä wäunjuinä äyä imäkätņqeqä. ¹¹ He kukņuä tänqe quuvqä heqäpnqeqä. Nyi Apique nyätanğä, ga Apiqu Nyi änyinyänä. Nyaqä kukņui quuvqä maeqiyqä iqanğpqe, he wäunjuä Iqu Nyita imäkätņqä iunqä kņuä indqänäpu, ga iuta quuvqä heqäpnqeqä. ¹² Nyi aanğä naqä-qakuänänğä etqänä. Amaqä Nyinyqä quuvqä eqiyätņqä iqu, iqu-pqe wäunjuä huitanğä-huitanğä Nyi imäkätņqä-pa imäkquätņqe. Wäunjuä iqu iinğä imäkquätņqe, Nyi Apiquenyqä uwqanğqetani, wäunjuä Nyi imäkätņqeunği ämawqätäunqiyä. ¹³ Itanğa nätmatqä eeqänänğinğä, Nyaqä yoqeta yatņqä iquwi, Nyi imäkmqänä. Iutanği Apiqu, Hikņuesa yoqä naqä menqiyä. ¹⁴ I etanği, nätmatqä eeqänänğinğä Nyaqä yoqeta yatņqä nyiyqanğpqe, ga Nyi imäkmqänä.”

Jisasi Iqu, Dņä Änğuanğä Iquenyqä ätkqenğä

¹⁵ “He Nyinyqä aanğä kiinğä hinyätqätanğutqe, ga Nyi, ‘He iinğä-iinğä imäkpiyä’ etmqä iunği, qänaknä iqäpnqeqä. ¹⁶ Iwä Nyi Apique yatņqä vqanğundi, Iqu heņi Yätamakqä Eyqä Huiziqu, hesä hea ique-ique anä äpme, yänänäqņqä emäkätņqä iinğä etapätņqänänğyä. ¹⁷ Yätamakqä Eyqä Iinğä Iqu, kukņuä naqä-qakuänänğä iutanğä Dņä Iquwi. Qokä-apäkä qua täutanği, qu Ique hinğüä maqunğüä ipu, Iquenyqä änä maqņqä ipiyitanği, Iquenği mämeqä ipņqäuä. Inğqe, Iqu hesä anä äpmaka äpätnqe, qänakņi

heyaqä yäpä inqisa inyäniqeqä. Iutani he Iquenyqe, näqñqä äyä eänäuä.

¹⁸ Nyi he ymeqä kanä-käna maeqä enqä-panä, änä mevquatämäuqä imqänä. Oeyä. Nyi he emamnigeqä. ¹⁹ Hea wänqäpu päwqanqani, ämaqä qua iutani hiñuä mañqänqä ipnuwiqä. Inäqe, Nyi hänä yqänä pmetanqumdqetani, he hiñuä äñqämbu, hänä yqänä pmetpnuwi. ²⁰ Hiunji iqueni he näqñqä tiñä hipnuwi. Nyi Apiqueu nyätanqundi, he Nyi nyinätanqpi, ga Nyi he hinyätmniqe.

²¹ Itanqa ämaqä hñqu, Nyi ‘He iinä-iinä imäkpiyä’ etmqä iu qänaki imitätqä iqu, Nyinyqe aanä kiinä äwinyätñqä iquvi. Ga ämaqä Nyinyqä kuapänä äwinyänqä iquenyqe, Nqä Apiqu kuapänä äwinyänqiyä. Itanqa Nyipqe iquenyqä kuapänä nyinqanquti, Nyi Nqänäuä ique ämitquatnmqänä.”

²² Jisasi Iqu kukñuä iinä tquanqa, Jutasi huizi Iskariotitanä matimäuqä ikqä iqu, Jisasi Ique yatñqä tii äwikqe. “Naqä Iquki, änäänänqäwä? Si Tqä-täuä nenyä mänetquatnätinä, ga qokä-apäkä qua iutanä iunji, mämitquatñqä isñqätanä?”

²³ Iwä Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “Ämaqä Nyinqä kiinä äwinyätñqä iqu, Nyaqä kukñuä iunji qänaknä äñguänä iqanquti, Nqä Apiqu iquenyqe kiinä winyänqiyä. Itanqa Yämätqäye iquenyqä äpäta, iqutä näweqä pmetenyue. ²⁴ Ämaqä tqu-tqu Nyinyqä mäwinqä iqä iqu, Nyaqä kukñui qänaki miqä yänqiyä. He kukñuä

qätä tä äwiyquwi, ii Nyaqä manä. Nqä Apiqu Nyi änändowatkqä Iqueqä kukñuiqä.

²⁵ Nätmatqä iinqe, Nyi hesä yqänä äpmamä, awä äyä etätñqeqä. ²⁶ I etañgi Yätamäkqä Eyqä Iqu, Dñä Äñguänänjä Iqu eä, itañga Nqä yoqetani, Apiqu Iquenji ändowatämepäniqeqä. Iqu nätmatqä eeqänänjinqä ämetquetä, heqä kñuä evauqumuatqanguti, kukñuä eeqänänjä Nyi he etmiñqe, kñuä heyäniqeqä.

²⁷ Nyi he äwqä hanuä inqä pmeqangpi evämamqä iqänä. Nyi äwqä hanuä inqä äpmeñqä-pa, he asä iinjä inqä pmapñqä etapqänä. Itañga Nyi äwqä hanuä inqä etapqe, ii ämaqä qua iutanjä iuqä ävätqänjuwä itañji asänänjä manä. I hitañgi he äwqä hanjä eyätä kñuä kuapä indqänäpu, zä miqä pambiyä. ²⁸ 'Nyi he eväma äumi, anji emamniqeqä' etqangä ae äyä änyiyänjuwi. He Nyinyqä aanjä kuapänä hiñganguťqe, Nyi Nqä Apiquenyqä umqä iqangqeutani, he äwqä yeeqä hiñguätñqeqä. Ii tiinjä iutanji. Apiqu Nyi ämanqutäuä äyä äpmenä. ²⁹ Nätmatqä iinji matimäuqänga, Nyi-ganä ae äyä etqänä. I etañgi qänakñi, iqu ätimäuqangani, he Nyaqä kukñuä etätñqä iinqe, quuvqä heqiyqäpñqä. ³⁰ Ga ämaqä nyuänjä qua täu ämitñqä iqu änyimetñqä päťqätanji, Nyi he kukñuä kuapänä maetqä imqänä. Iqu Nyi squä nyimäkätñqe, yänänäqñqä maequeqä. ³¹ Inäqe, qokä-apäkä qua iutanji, qu Nyi Nqä Apiquenyqä kiinjä änyinänqenqä näqñqä ipñqe, Nyi nätmatqä eeqänänjä Apiqu ändkqä iunji

imäkätqänä. Inäqae, he ävaupu, ga ne eeqänäni äwatunquänänyä” ätukqe.*

15

Jisasi Iqu Guä-wainqä Naqä-qakuä-quvi

¹ Itanji Iqu tii ätukqe. “Nyi Nqä-näuäni Guä-wainqä Naqä-qakuä Iqunjqä. Itanga Nqä Apiqu, wainqä wäunjuä iu miqä Iqueqä. ² Nyaqä hutäknä iunji, häukuä mäwiqä inqä iqua, Nqä Apiqu huätä ätävämäunige. Nn hutäknä eeqänänjä häukuä äqäyänqä iqua, häukui aanjä kuapänä qäyätņqe, Apiqu quwqä-hutäknä quvqä iqua huätä ätävämäutä, änguänänjä imäkänige. ³ Kukņuä Nyi etapqe, heyaqä quvqe huätä emamäutä, änguänänjä ae emäkqiyä. ⁴ He Nyi nyinätanņpi, Nyi he hinyätmqe qä. I etanji guä-wainqä hutäknji kiqä känäu mauqņqä enqe, hutäknä iinji, häukui maqäyqä yänqiyä. Ga asä iinji, he Nyi manuqņqä injuwi, häukui maqäyqä ipnä.

⁵ Nyi Nqä-näuäni guä-wainqä iqunä etanji, he hutäknä iqenjqä. Ämaqä tqu-tqu Nyi nuqänätanņuti, Nyi ique äuqänmitmqe, iqu häukui, kuapänä qäyänqiyä. Iwä he Nyi änyivquatämäuquwi, nätmatqä hņqu he änä mimäkqä ipņqäuä. ⁶ Ga ämaqä hņqu Nyi manuqņqä inqä iqu, guä hutäknä huätä tävämäuqanğä yäuä äpiqä-panjä iquvi. Iwä hutäknä e ätävämäp qä iquaunji, ämepu tä bu tnämäuqanņpi, tä nänqiyä.

* **14:31** Iqua anju maqänä ävämakuwäti, kukņuä hui inä ganä ätäpu ävämakuwäti? Jonä 18:1 hiņuä qunyä.

7 He Nyi nuqänätanğä, Nyaqä kukñui he euqänänğe, ga he hiqä enğeta yatnğä iquwi, ii i timäunğiyä. 8 He Nyaqä wäunüä yätquakä iquennğä motquapnğä diñqe, häukuä kuapänä qäyqäpnğe. Iwä suqä iinjä iutanı, Nqä Apıqu yoqä naqä menğiyä. 9 Nqä Apıqu Nyinyqä kuapänä äwinyätnğä-pa, ga suqä asä iinjıtanı, Nyi henyñqä-pqe inä änyinätqänä. He Nyaqä änyinğeunä pmetpnğeqä. 10 Nyi Nqä Apıqueuä suqä ändkqä iu qänaki yasämä itmä, ga Iqueqä Nyinyqä äwiñqä iu äpmenğä-pa, He Nyaqä suqenğä etätñqä iu qänaknä ipu pmamıtpqe, iinjändi Nyaqä henyqä änyinğä iunä pmapnğäuä. 11 Yeeqä Nyi änyinätñqä-panı, he-pqe inä hiñguätñqe. Ga yeeqä inğä iinjı, inä imänämäutñqeğä. I etanği Nyi kukñuä ae etätñqä iunğä anği etqänä. 12 Nyi suqä tiinjı äyä etapätñqe. Nyi henyñqä kiinjä änyinminğä-panı, he hñqunä-hñqunänğä iquenä, hiqä-hiuänğe asä inä hiñguätñqe.

13 Ämaqä hñqu käyämaqä iquauñqä äwinymıtätqä iuta äpäkonğqe, suqä äwiñqä iinjä iqu, ii suqä äwiñqä huizi iquauñı ämäwqätäuä. 14 Itanğa he Nyi 'suqä i imäkqäpnğeqä' etätñqä-pa ii ipqe, iinjä dutanı he Nyaqä nyämaqä-quenä hiätätpnä.

15 Wäunüä imäkqä iqua nätmatqä quwqä naqä iqu imäkqanğutqenğe, maqñqä ipnä. Inäqe, kukñuä eeqänänğä Nqä Apıquesa qätä äwiyqe, Nyi ae äyä etqäqe. Iinjä iutanı Nyi, 'He wäunüä imäkqä-quenğä' maetqä, 'Nqä nyämaqä-quenğä' etqä. 16 He Nyi atäunüä

manyqä ikuwiqä. Oeyä. Nyi he atäunuä eyqäqeqä. Itanğa Nyi he wäunuä etap-kqe, he äwäpu häukuä äpakänä witäniqä qäpñqeqä. Inä ipiyä iutani, he Nyaqä yoqeta, Apique nätmatqä hñquenqä yatñqä vqanğpqe, Iqu hämä etapänqiyä. ¹⁷ Nyi kukñuä-suqä tiñä ae äyä etapätqänä. He hñqunä-hñqunänä iquenä, hiqä-hiuänqä aanä kiñä henğuatñqeqä” ätukqe.

Ämaqä qua iutanä iqua, wäunuä yätquakä iquau himä-wiunqä wipnuwänqä

¹⁸ I ätuätäqänğani, tii-pqe inä ätukqe. “Ämaqä qua iutanä iqua he himä-wiunqä heyqanğpqe, ‘Neqä Naqä Iquenä-pqe, himä-wiunqä äyä äwikuwä mändanä’ kñuä heyquänqä. ¹⁹ Nñ he ämaqä qua täutanä iqua enqä-panä pmeqä-säpi, ämaqä qua täutani, quwqä käyämaqä iunqä aanä kuapanä äwinyätñqä-pa, henyqä-pqe inä winyätqätäninji. Inäqe, he qua täutanuenä manä. Oee. Nyi he suqä qua täutani, huätä vquatämäupñqä diñqe, ae atäunuä äyä ekqe. Inä iutani, qokä-apäkä qua täutani, he himä-wiunqä eyätqänäuä. ²⁰ Nyi, ‘Wäunuä-wiyqä hñqu, iqueqä ämaqä naqä iqueni mämäwqätäuqä yänqiyä’ etqenqe,* kñuä äñğuanä metanğpiyä. Inä ämaqä Nyi quvqä indquequwä iqua, he-pqe asä i etquapñqäuä. Nñ Nyaqä kukñuiunä qänaknä iquwä iqua, heyaqä-pqe qänaknä ipñqäuä. ²¹ Inä iquwä iqua, Apiqu Nyi änändowatkqä Iquenqä änyä maqñqä

* 15:20 Jonä 13:16

epiyä-qae, he Nyaqä yoqe metanġuwitanġi, suqä ququvqä eeqänänġi emäkqäpnuwiqä.

²² Inġi Nyi äpätmä iquau kuknuä hui mätquäsäpi, quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imnġi hanġä mäwqä iquäninġi. I etanġi Nyi iinġä ae ikqä-qae, iqua, 'Ne suqä quvqä imäkätunquenqä maqñqä equeqä' matqä ipnuwi. ²³ Ga ämaqä hñqu Nyi himä-wiunqä indquetñqe, Nqä Apiquenjä-pqe inä itquetqä. ²⁴ Nyi iquauä awä iqinġi, wäunjuä yänänäqñqä ämaqä hñqu qänġanä mimäkqä iminqä di, ae imäkkqe. Nyi iinġä mimäkqä-säpi, qu quwqä suqä quvqenqe, äwqä yäpä imnġi hanġä mäwqä iquäninġi. I etanġi qu Nyaqä wäunġui hiñuä ae äqunäpu, Qämätqiye himä-wiunqä äyekuwi.

²⁵ Suqä ii imäkkuwi, kuknuä hñqu quwqä kuknuä-suqä iu äqänänqce, naqä-qakuä timäutñqä iiyi. Kukñui tiinġä iquvi. '*Ämaqce, qu Nyi hiñġi himä-wiunqä änyiyätqänäuä.*'†

²⁶ Dñä Yätamäkqä Eyqä Iqu Apikutä äpmenqe, Nyi Iquenġi henynqä dowatmniqe. Iqu kuknuä naqä-qakuänänġä iutanġä Dñä Iqu eä, ga Apikutä äpmenqä-qae äquvepänä. Iwä äquvepätä, Nyaqä wäunġuinqätä, suqenqätä awä ätnänġä iqi täniqe. ²⁷ Itanġa he-pqe kuknuä awä inä tqäpñqänänġi. Tiinġä duta. Nyi wäunjuä ipäqäkqeta, he Nyitä anä äpmaka äpäturnque, täñġa täsuwänä" ätukqe.

16

1 "Nyi kuknuä iinġi, heqä quuvqä heqiyqe

† 15:25 Apqä Bukä 35:19; 69:4

ävquatämäuqänqä iinqä etqä. ² Ga Israitqä Jerusälemä iu hiqäva-imäkqä iqua henyqe, quwqä anä aquväqñqä iunqä matimäuqä ipñqä 'oeyqä' etpnuwiqä. Iwä qänakndani, suqä tiinä-pqä iqua timäuniqe. He pizqä epäsäpiyänqani, qu kñuä tii väniqe. 'Ne Goti Iqueqä wäunui, ängüä imäkätqunünä.' ³ Qu Apiquenqätä, Nyinqätäni, änyä maqñqä epiyä dutani, suqä iinä ii imäkpnuwi. ⁴ I etangi Nyi nätmätqä ii timäuniñqenqe, ae etqäqe. Itanga qänakñi qu suqä du emäkqanquwänqani, kukñuä Nyi tä etqäqenqe kñuä eyquänä.

Dñä Ängüä Iqueqä wäunuiñqä

Qänqanäni Nyi hesä yqänä pmetmqä etangi, nätmätqä iinqe maetqä iminqe. ⁵ Ga tängani Apiqu, Nyi änändowatkqä Iquenqä umqe. Inji, 'Si änginqä utñqäwä-qe?' hesanä hñqu yatñqä manyqä iqiya. ⁶ Kukñuä Nyi tänga tä etqäqenqe, heyaqä äwqe, hanä kiinä äyä eyqiyä. ⁷ Itangi naqä-qakuänäni, tii hetmñqe. Nyi he evämeqe, ii yätamäkqä heyätñqeyi. Itanga Nyi mäwqä iqäqe, Dñä Yätamäkqä Eyqä Iqu mapqä yänqiyä. Nñ Nyi äwqäqe, Iqueni henyqe, ändowatmä.

⁸ Tängani, ämaqä qua täutanä iqua, suqä quvqenqä, suqä jänänäninqä ä kukñuä mitqenqä, kñuä quvqä indqänätqänuwi, Dñä Ängüä Iqu äpäqe, quwqä kñuä quvqä iinji, jänä iwimäkäniqe. ⁹ Ämaqä Nyinqä quuvqä maeqiyqä itqänuwitani, Dñä Ängüä Iqu suqä quvqenqä awä täniqe. ¹⁰ Nyi Nqä Apiquenyqä umqe, ga he hinuä manqänqä

ipnuwä hitanḡqetani, Dñä Ängguä Iqu suqä jänänänä imäkqenqä awä etäniqe. ¹¹ Itanḡa penqä qua täu ämitnqä iquenyqe, Goti Iqu Iqueqä kuknuä mitqeuni, 'Homä iqänqä' ae iwäsäukqetani, Dñä Ängguä Iqu kuknuä mitqenqä awä täniqe.

¹² Nyi kuknuä hävemnäqñqä etmqä etanḡqä-qe, kuknuä etmqeuni he änä mämeqä ipnä. ¹³ I hitanḡi kuknuä naqä-qakuänänä iutanä Dñä Iinä Iqu äquvepätä, kuknuä ätätqe, Iqueqä knuä iutanä matqä, kuknuä Apiquesa qätä äwiyätqä inä awä ätätä, nätmatqä qänaki timäuniñqenqä-pqä inä täniqe. Iutani, kuknuä naqä-qakuä eeqänänä iinqe ämetqueniqe. ¹⁴ Ga Iqu Nyaqä kuknui ämetä awä etätäqänḡani, Nyaqä yoqä naqetä, ä yänänäqñqetäni, ätnänä iqi maeniqe. ¹⁵ Iqu kuknuä Nyaqe ämetä etäniqenqä ätqäqe, ii Apiqueqä nätmatqä eeqänäni, Iqueqänä ma, Qämätqiyeqä etanḡqä dutayi.

Heqä äwqe hanä eyätqä-qe, anḡiñi yeeqä enyäniqeqä

¹⁶ Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanḡa, he hiñuä manqänqä ipnuwi. Itanḡa, hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanḡani, hiñuä anḡi nqämbnuwiqä" ätukqe.

¹⁷ I tquanḡa, Iqueqä wäunuä yätquakä iquautanä hñqua, quwqä-quwä tii ätnḡuwi. "Iqu ne 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanḡani, hiñuä manqänqä ipnuwiqä' ätqenqätä, ä, 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanḡani, hiñuä anḡi nqämbnuwiqä'

ätqenqätä, ηη 'Iinjä dutañi, Nyi Nqä Apiquenqä himqänä-qe' inä äyā ätqe. Ga kukjuä tquauqä qakuinqä tä ätquque, äki etangi ätqu?"

¹⁸ Itanga quwqä-quwä yatnqä angi inä tii injuwi. "Iqu, 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbiyqä' ätqe, nätmätqä äkinqä ätqäwä? Iqu ätqenqe, näqnqä mämeqä äyā iqunä."

¹⁹ Jisasi Iqu, qu yatnqä wipnqä iqangä äqunäqe, tii ätukqe. "He 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii päwqanğa, hiñuä manqänqä ipnuwiqä' etqenqätä, ä 'Hea quäuqä maeqä wänqä hmbu tii inä päwqanğanı, hiñuä angi nqämbnuwiqä' etqenqätäni, hiqä-hiuä yatnqe iinqä änyätqänä?" ²⁰ Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He knuä naqänänä äqäyäpu, huäqä-hunqä kiinqä metqätanğuwänğa, qokä-apäkä qua täunı yeeqä iqäpnuiqä. Heqä äwqe hanä eyätqä-qe, anğini yeeqä enyänıqeçä. ²¹ Itanga apäkä hui, iiyqä ymeqä änyque qäqi quvepqanğanı, täñä-hunqä menqiyä. Itanı ymeqä ae änyuäqe, täñä-hunqä ymeqä änyuätnqänğa wımetqenqe, knuä mäwıyqä, ymeqä qua täu timäuqanğqenqe, yeeqä yänqiyä. ²² İi enqä-panä di, he tänğanı, äwqä hanä-ıqä ämeqäuä. İnäqe anğini, Nyi hiñuä eqänğanğundqänğa, heqä äwqe yeeqä kiinqä enyänıqeçä. Heqä äwqä yeeqä inqä iini, ämaqä hñqu änä mämetauqä yänıqe. ²³ Asä qänğanı, he Nyi yatnqä manyqä ipnuwiqä. Nyi naqä-qakuänänä tii etqä. He Nqä Apiquenı nätmätqä huiñqä, Nyaqä yoqeta yatnqä ävquwä di etapänqiyä. ²⁴ Qänğatqä nänğısati tänğa tinqe, he Nyaqä yoqetanı, nätmätqä huiñqä yatnqä miqä itqänuwiqä. İnäqe tänğanı, he

yatŋqä vqanŋpu. Ga he ämepiyitani, yeeqä inŋä iqu, heqä äwqeunji manŋuä emnätätŋqä mapŋqänänyä” ätukqe.

Jisasi Iqu, qua tqueqä yänänäqŋqeunji ae ämäwqätäukqenŋä

²⁵ Iinä ätuätäqänŋani tii ätukqe. “Nyi kukŋuä ktqä dunä etqa äpätŋqä-qe, qänakŋi asä iinji, awä maetqä imniqeqä. Naqänä etqänä. Nyi Apiquenŋe, awä ätnänä iqi etmniqeqä. ²⁶⁻²⁷ Hiunji iquenji he Apiquenji, Nyaqä yoqeta nätmatqänŋä yatŋqä wipnuwiqä. Itanŋa he Nyinyqä enyminŋä iinŋätä, ä Nyi Goti Ique äväma äquvepkqenŋä quuvqä eqäkuwä iinŋätä, iutani Apiqu Kiqä-kiuä henyqä äwiŋgqetani, he yätamäkqä heyänä. Inji Iqu yätamäkqä heyätŋqe, ii Nyi Iquenyqä tääqä tqeta ma, Iqueqä äwiŋqä iutanänji. ²⁸ Qänŋanäni, Nyi Nqä Apikutä äpmaminŋetani, ävämani qua täuŋqä äquvepkqeqä. Ga täŋŋani, Nyi qua täu äväma, Apiquenŋä anŋi ymqänä” ätukqe.

²⁹ Inŋani Iqueqä wäunŋänŋä ämotquaminŋä iqua, Jisasi Iquenji tii atukuwi. “Si täŋŋani, kukŋuä ktqä hui mänatqä itnä, ätnänä iqinyä änatnyä. ³⁰ Täŋŋani Si nätmatqä eeqänäninŋä näqŋqä eänä, ämaqä hŋqu yatŋqä makiyqänŋa, Si ganä ätätqäninŋe, ne näqŋqä ae ämequnä. Iinä itqänä iutani, ne Si Goti Iquesa äpŋinŋe näqŋqä eätanä, quuvqä eqiyqunä.”

³¹ I tquanŋuwänŋa, Jisasi Iqu kimanji tii ätukqe. “He täŋŋani quuvqä ae eqiyqä?

³² Qätä nyipiyä! Ämaqe he, heqä anjuŋqä im-imä zä upŋqä emäkŋŋe, hea iqu ae qe

ätimäufigyā. He täqi Nqä-näuänä pmamıqä änuväma weqanğuwänğani, Nyi Nqä-näuänä mäpmeqä danä imä. Apıqu Nyitä pmetanği ii pmamä.

³³ He Nyinyqä quuvqä eqiyätqänğuwıtani, heqä äwqe hanğüä imbu pmepıqä dınqe, Nyi kukıñüä tä iinğä etğänä. İwä he qua tque äpmapıyänğani, hanğä-ıqä qäyä emeqanğuti, zä miqä, pemänä tqäuqäpnä. Nyi qua tqueqä yänänäqıñqeunı, ae ämäwqätäuqe.”

17

Jisasi Iqu, Kaniquenyqä tääqä ätkqenğä

¹ Jisasi Iqu kukıñüä iinı, ae ätuäqetani, Iqu hinğüä qäukuä haqä yätu äqunäqe, tii ätkqe. “Apıquki, Si ätkıñi, tänğa täsuänä. Yoqä naqe, Tqä Ymeqä Iqunä dapiyä. İutanı Ymeqä Iqunä, asä ii ktapmğänänäyä. ² Si Tqä Ymeqä Iqunıñi, ämaqä eeqänänğä iu ämımqıñqä yänänäqıñqe ändapkıñä-pa, yoqä naqä-pqe, inä dapiyä. Yänänäqıñqä ändapkıñi, ii, Nyi qokä-apäkä Si Nqänğä ändapkıñä iquauñi, hanğä hea ique-ique pmeqänğä iwimäkmqeyi. ³ İtanğa hanğä hea ique-ique pmeqe, ii tiinı. Ämaqä eeqänänıñi, hanğä-pmeqä ique ämequwi, qu ‘Si Goti Tqä-täuänänıñqe’ näqıñqä hepıñğäuä. İtanğa Jisasi Kraisi, Si änändowatkıñä iqunıñqä-pqe, näqıñqä inä epıñğäuä. ⁴ Wäunğüä Si ändapkıñi, qäpu ae imäkqetani, Nyi qokä-apäkä qua täunı, Tqä yoqä naqe ae ämotqueqeğä. ⁵ Apıquki, qua tä mimäkqä ikıñänğatqä, Nyi Sitä yğänä äpme,

yoqä naqä ämamiñueä-pa, täñgañi Nyi Sitä anji pmeñqä yoqä naqä dapiyä.

⁶ Ämaqä qua täutañä Tqä emiñuwä ändapkñä iquauni, Nyi Saqä yoqe, awä ae ätuätñqeqä. Ga iqua Tqä kukñuä iunä qänaknä itqänä. ⁷ Täñgañi natmatqä eeqänänjä Si Nyi ändapkñiñqe, 'Ii Sitanä äpqiyä-qe' näqñqä ae eqäuä. ⁸ Tqä kukñuä Nyi awä tmqä ändapkñi, Nyi ätquanğä, ga qu ae ämequwiqä. Inji Nyi Sita ätimäukqeqe, näqñqä naqä-qakuä ämepu, itanğa Si Nyi änändowatkñiñqe, qu quuvqä ae eqiyquwi.

⁹ Nyi qu yätamakqä wisñqeqä tääqä äktqänä. Nyi tääqä äktqä ii, qokä-apäkä eeqänänjä qua täuñiñqä manä. Oeyä. Tqä Nyi ämimqä ae ändapkñä iqua, ga Tqä yqänä etanğqeqä, iquaunqänä iqänä. ¹⁰ Eeqänänjä Nqä eäñuwi, qu Tqeqä. Itanğa eeqänänjä Tqä eäñuwi, qu Nqä-pqä inänjqä. Itanğa iinjä iqua, Nqä yoqä naqe, huizi iquau ämotquetqänä.

¹¹ Nyi täñgañi qua täu äpakä mäpmeqä, Siñqä yapmqä iqänä. Injäqe, qu qua täu yqänä pmapñqäuä. Ga Apiquki, Si aanjä ikikinyäñi, itanğa hñqu Si enqä-panjä asänänjä manä, Si iquauni Tqä yoqä naqetanjä yänänäqñqetä miyä. Yoqä naqä iinjä, Ye naqä-hñqunä ämuänna äpmeñueä-pa iqua-pqä pmapñqä iinjä Nyi ändapkñiqä.

¹² Iwä Nyi qutä äpmamänğani, Nyi quñi Saqä yoqä naqä ändapkñitanjä yänänäqñqetä ämitñqeqä. Nyi hñqu imä ändakñğa äwetä qui imäkñqänqä, yatäukuä itñqeqä. Inji qutani,

hñqu qui mimäkñqä iqe. Ämaqä tä du qui imäknäniñqä äwätñqä iqunä,* qui imäkñgqe. Ii kukñuä Tqä bukiu ätnäñqe,† naqä-qakuä timäutñqeyqä.

¹³ Täñganji Nyi Sinqä äyapmqä itmä iutani, qua täu yqänä äpmamä tääqä tä äktqe, Nqä yeeqä iñqe, quvaqä äwqeu manguä munätñqä äktqänä.

¹⁴ Saqä kukñui, Nyi ae ätquangä, ga qu quuvqä eqiyätqänuwiqä. Itanga qokä-apäkä qua täutanji, quñqe himä-wiunqe tiñjä duta wiyätqänäuä. Nyi qua täutanänänjä-qunä maeqä imä, ga Nyinyqä quuvqä eqiyätqänuwä iqua-pqe, qua täutanjä hmanjqä.

¹⁵ Nyi Si quñi, qua tquesani, yäpaqängisa ätuma utñqä yatñqe, ii makiyqä iqä. Oeyä. Ämaqä quvqä iqä iqu, quñi qui imäkqä diñqä, Si ämisñqä äkiyqä.

¹⁶ Nyi Nqä-näuäñi, qua täutanänänjä-qunä hma enqä-qae, ga asä qu-pqe, qua täutanänänjä-qua hmanjqä. ¹⁷ Tqä kukñui quangä maeqä, aanjä naqä-qakuänänjä-qae, quvaqä äwqä yäpä iñgisa mñganguti, itanga qu Tqä ämaqä epñqä ikikinyänjä iwimäkiyä.

¹⁸ Si Nyiñi ämaqä qua täu äpmenuwä iunqä änändowatkñä-manjä iñji, Nyi quñi asä ii ändowatkqe. ¹⁹ Itanga, qu yätamäkqä wimqe, Nyi Nqä-näuäñi, Si äktapñgä. Ga asä iñji, Tqä kukñuä naqä-qakuä iutani, qu-pqä Tqä ämaqä ikikinyänjä epñqänänji.

²⁰ Ga Nyi tääqe, ämaqä tquaunä yätamäkqä wisñqänä maktqä iqä. Oeyä. Qokä-apäki, tqua

* **17:12** 2 Tesälonaika 2:3 † **17:12** Apqä Bukä 41:9; Jonä 13:18

kuknuä awä tqanğä qätä äwiyäpu, Nyinyqä quuvqä eqiyqanğuwä iquauñä-pqe, yätamakqä wisnqä äktqä. ²¹ Nyi täaqä tä äktqe, qu naqä-hnqunä ämuänmbu pmapnqä iinqä äktqä. Tiinjä duta, Si Apiquki Nyi nyinätanğnä, ga Nyi Si äkinyänqä-panä iinj, qu-pqe, Ye ii yemämbnqä iinqä äktqä. Itanğa qu e pmetanğuwitani, qokä-apäkä qua täutanj, Si Nyi änändowatkñinqe, quuvqä heqäpnqe, yätamakqä wisnqä äktqä. ²² Itanğa qu naqä-hnqunä Ye ämuänna äpmenueä-pa pmapnqä iinqe, Si Nyi yoqä naqetä, yänänäqñqetä ändapknj, Nyi qu ae ävqeğä. ²³ Nyi qu nyätanğmdi, ga Si Nyi nyinätanğti, iwä suqä iinjä iutani, qu naqä-hnqunä aanä yänänäqñqä ämuänmbu pmapnqänänyä. Itanğa qu e pmetanğuwitani, qokä-apäkä qua täutanj, näqñqä tiinjä hepñqä. Si Nyi änändowatkñinqetä, ä Si Nyinğä kuapanä äkinyänqä-panä iinj, Nqä ämaqä iinjä iunqä-pqe, inä äkinyätñqä.

²⁴ Apiquki, Si qua tä mimäqğanğani, Nyinğä kinğanği, yoqä naqetä, yänänäqñqetä, äyä ändapknjqä. Inj, ämaqä Si ändapknjä iqua, qu yoqä naqetä, yänänäqñqetä, hinuä qumbunğä diñqe, Nyi äkisqi pmetanğundqe, qu anä pmeqänqä änyinğiyä.

²⁵ Apiqu jänänänä imäqğä Iquki, qokä-apäkä qua täutanj, Sinqe änyä maqñqä etanğuwä-qe, Nyi Sinqe näqñqä enä. Itanğa ämaqä Nyisä äpmenuwä iqua, Si änändowatkñinqe näqñqä ae eänäuä. ²⁶ Itanğa Nyi Saqä yoqe, qu näqñqä epñqä ämotquaminqe, ga inä motqueqämqe.

Ga Tqä suqä Nyinyqä äkinyätŋqä-panjä iinji, qu ämeqanŋpi, ga Nyi-pqe qu inyätmqänänyä.”

18

*Jutasi iqu Jisasi Iqueni, himä-wiunqä iquau äwikqenqä**

¹ Jisasi Iqu tääqä ae ätäqetani, Iqutä, Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatäni yäpaqanŋgisa† ätimäupiyi, eqä Kitronä äkipu, yätäqä nänŋgisanaqä äukuwi. Eqä yätäqä inŋgisani, wäunüä hŋqu nyätanŋi, Iqutä Iqueqä wäunüanqä ämotquaminqä iquatäni, wäunüä yäpä inŋgisa äpekuwi. ² Qu wäunüä iunji kuapanä äpmeqäsminuwä inŋqe, Jutasi, Jisasi Ique mäkä-hunqä iquauqä hipaeu ävätŋqä iqu, wäunüä iquenqe näqŋqä eminqe.

³ Ga qu iqi pmetanŋguwänŋa, Jutasi iqu ämaqä hävemnäqŋqä hŋquau, ätuma äpkqe. Ämaqä iinjä iquauta kuapanäni, ämaqä Romätanä mäkä-iqä iquayi. Huiziqua, ämayukä-imaŋqä, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, Parisi iquatä ändowatkuwä iquayi. E äpäpiyanŋgani, hiqitä suatä, ä nätmatqä mäkanqä iqetäni, a äqätqa äpkuwi.

⁴ Jisasi Iqu nätmatqä eeqänänjä Ique wimetŋqenqe, näqŋqä ae ekqä iunji, Iqu qutanjä qäqiqi äwäqe, yatŋqä tii äwikqe. “He tquenqä qävqä itqänäuä?”

* **18:** Matiu 26:47-56; Makä 14:43-50; Lukä 22:47-53 † **18:1** Iqua inŋgani Jerusälemä iu ävämakuwi. Iqua anjä buayä anŋguwiuta inŋgani ävämakuwäti hiŋuiqänä avämakuwäti? Jonä 14:31 hinüä qunyä.

⁵ Qu Iquenji kima tii atukuwi. “Ne Nasäretqätanä Jisasi Iquenqä qävqä äpqunä.”

I tquanḡuwänḡa, Iqu kima tii ätukqe. “Nyi qe äpmeḡänä Iqunä. Nyi Qäqunjqä.”[‡] (Jutasi, mäkä-iqä iquauqä hipa iu ävätnqä iqu, qutä anä ätqäuminḡuwi.)

⁶ Jisasi Iqu, qunji, “Nyi qe äpmeḡänä. Nyi Qäqunjqä” tquanḡa, qu nändi ätqepuiyi, qua ipe äqäyäpäkḡuwi.

⁷ Anḡi ävawäwqanḡuwänḡa, Jisasi Iqu yatḡqä anḡi äwikqe. “He tquenqä qävqä äpquwäwä?” Qu anḡumä tii ätukuwi. “Nasäretqätanä Jisasi Iquenqeqä.”

⁸ Itanḡa Jisasi Iqu, anḡi kima tii ätukqe. “Nyi tä Qäqunjqe, ae etqäqeqä. He Nyinḡä qävqänḡä äpquwä-qae, Nyitä anä äpmeḡquä tquaunji hinḡuinä äqunäwatpiyä.” ⁹ Iqu iinḡä ätukqe, Iqueqä kukḡuä qänḡanä tii ätätä äyä ekqe. “Ämaqä Nyi ämimqä ändapkḡä tqua, qutanä hḡqu qui mimäkḡqä eänä-qe.”

¹⁰ Qu Ique a kiqätqanḡuwänḡa, Saimonä Pitä iqu, iqueqä näpqä-hionaqe ämäkäqäyäqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä wäunḡuä-wiyqä, Maläkusi iqueqä qätä ämuḡḡisanji, huätä ätävämäkqe. ¹¹ Pitä iqu i iqanḡa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Tqä näpqä-hionaqe, kiqä qa mḡqeu anḡi nyueyä. Si iinḡi sunḡä inyä? Si Nyi, Nḡä Apiqu eqä-häkä imänḡä ändapkqe, § änmqenḡä makinḡä iqi?”

[‡] **18:5** Jisasi Iqueqä kima ätukqe, ii Goti Hanḡuwä Iqu, Iqueqä yoqe Mosisi ique äwikqä-payi. Anḡumä Itmakqä 3:14 § **18:11** Matiu 20:22; 26:39; Itkimäkqä 16:19

Qu Jisasi Ique, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwiñqä

¹² Inji ae iqanğa, Romätanjä mäkä-iqä iquatä, quwqä naqä ämiqä iqu anä, ä Israitqä iquauqä ämayukä-imanqä iquatäni, Jisasi Iquenji a äkiqätpiyi, guä äkiqiyäukuwi. ¹³ Guä ae äkiqiyepiyi, Anasi iquenqä ganä ätuma äukuwi. Anasi iqu, Käyäpasi, quväukuä ique hiqäva-imäkqä iquau miqä iqueqä känequvi. ¹⁴ Käyäpasi iqu, Israitqä iquau tii ätukqä iquvi. “Qokä-apäkä eeqänanjä iunqe, ämaqä hñqunänä päkonqe, äñguiqä.”*

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä änyä maqñqe qä” ätkqenqä†

¹⁵ Qu Anasi iqueqä anjunqä ätuma uwqanğuwanğa, Saimonä Pitä iqtä, Jisasi Iqu wäunüanqä ämotquaminqä huiziqutäni, qunqä qänaki äukiyi. Huiziquenyqe, hiqäva-imäkqä iquau miqä Anasi iqu näqnqä etanğqä-qae, iqu Jisasi Iquenyqä, täknjä yäpä yänğisanjä ququawä iqinyqä qänaki äpaqukqe. ¹⁶ Pitä iqu, täknjä-hänaqä-tänjä qäqiqi yqänä ätqäuminqe. Iutanji, wäunüä yätquakä täknjä yäpä yänğisa äpekqä iqu, anji äpäqe, apäkä täknjä-hänaqä miqä ii kukñuä näqnqä ganä ätuäqe, Pitä ique yäpä yänğisa ätuma äpekqe.

¹⁷ Pitä iqu ae ämäwqätäuqanğa, apäkä täknjä-hänaqeu ämiminqä ii, iquenji tii ätukqe. “Si Ämaqä Nänueqä wäunüä yätquakä iqukitanä?”

* **18:14** Jonä 11:50 † **18:14** Matiu 26:69-75; Makä 14:66-72; Lukä 22:54-62

Inganji Pitä iqu tii ätukqe. “Oeyä, nyi qäqunä ma!”

¹⁸ Iinjä inganji, iiqä naqänänjä tätqätanji, ämaqä anju wäunjuä iminjuwä iquatä, ämayukä-imanjqä iquatäni, tä änyuasepu, huiwä dnjä imäkmbnjqä ktämäti äqäminjuwi. Inganji, Pitä iqu-pqe, huiwi diyeqä änyätä, anä ätqäuminjuwi.

Anasi iqu, Jisasi Ique kuknjuä ämitkqenjqä‡

¹⁹ I itqätanjuwänja asä qänjanji, hiqäva-imäqkä iquau miqä iqu, Jisasi Ique, qokä-apäkä Iqueqä kuknjuä qätä äwiminjuwä iquaunqätä, kuknjuä äki-äki ätuminjqenqätäni, yatnjqä äwikqe.

²⁰ I tquanja, Jisasi Iqu, kimanji tii ätukqe. “Nyi qokä-apäkä iu kuknjuä ävätmänjanji, zä maeqä, ätnänjä iqinyä ätuätjqeqä. Inga-inja Nyi qokä-apäkä kuknjuä ävätmänjanji, anä aquväqjqä im-imä ämätngäwänjqä iutä, hiqäva-imäqkä anä Israitqä eeqänänjä iqua aquvä äqänäqäsätqänjuwä yäpä yänqisa ävätnjqeqä. ²¹ Iinjä enjqä-qae, si sunjqä yatnjqä nyinyä? Nyi kuknjuä ätuminjqe, qu qätä ae änyiminjuwä-qae, yatnjqä qu wiyä.”

²² Jisasi Iqu i tquanja, ämayukä-imanjqä iqi ätqäuqä hnqu, Ique hipa äpäsätä, tii ätukqe. “Si hiqäva-imäqkä iquau miqä iquenji, kima injä di ätunji, äänä etanjiwä?”

²³ Inganji Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “ ‘Nyi kuknjuä tä quvqä ätqiyä’ knjuä kiyqanqutqe, ga si ‘e tiyä’ mandqe, waqiyänji ‘äkiumända ätnyä’ ändätinä, diyä. Ä kuknjuä qäyu tqanqundqe, ga Nyi sunjqä bäkinjä?”

‡ 18:18 Matiu 26:59-68; Makä 14:55-65; Lukä 22:66-71

24 Jisasi Iqu kuknuä iinji ae ätqanğa, Anasi iqu, Iquenji guä yqänä qiyäunqu-que, hiqäva-imäkqä iquau miqä Käyäpasi iquenqä ändowatkqe.

Pitä iqu, “Nyi Jisasi Iquenyqä maqñqeqä” anğumä ätkqenqä

25 Jisasi Ique iinä imäkätqätanğuwänğani, Saimonä Pitä iqu tä ttawiu ätqäuä, diyeqä imäknminqe. Iqu qutä ätqäuä diyeqä nyätqätanğa, qu inğani tii ätukuwi. “Si Ämaqä Näñueqä wäunüä yätquakä iqukitanä?”

Ga iqu tii ätukqe. “Oeyä. Nyi qäqunä manä.”

26 I tqanğa, hiqäva-imäkqä naqä iqueqä wäunüä-wiyqä, ämaqä Pitä iqu qätä mñä ätävämäukqä iqueqä käyämaqä iqu, tii ätukqe. “Nyi si Iqutä wäunüä du anä pmetanğnä äkqänänqe, tä qäqukiyqä?”

27 Pitä iqu anği “Oeyä” tqanğqe-täni, kukutak-isqe äkakä ätkqe.

Jisasi Iqu, Pailoti iqueqä hinüä iqi ätqäukqenqä§

28 Zi-hinüä pirqänğani, iqua Jisasi Iquenji, Käyäpasi iqueqä anjuñqä ätuma äukuwitani, anğini, ätuma, ämaqä Romätanä qua Jutiya iu ämiqä iqueqä anä naqä hiqñqä-tänä iunqä äukuwi. Qu, “Ne Goti Iqueä hinüä iqini kiyä mätqä ätimäutanä,* itanğa neqä hiunji naqänänğä Pasopa iutanä nanui, manqä

§ 18:27 Matiu 27:1-2, 11-31; Makä 15:1-20; Lukä 23:1-25

* 18:28 Israitqä iquauqä knui tiinji. “Ne ämaqä Israitqä iqunesanä ma huiziquauqä anjuñqä äpaquvatqe, ne Goti Iqueqä hinui iqini, kiyä mätqä timanğunä.”

yaŋqunä” kŋuä wiyqanŋi, ämiqä iqueqä anjuŋi mäpeyqä, yäpaqä mäŋi yqänä ätqäuminjuwi.

²⁹ Qu iqi yqänä tqäutanguwänŋa, ämiqä Pailoti iqu qunqä äpäqe, yatŋqä tii äwikqe. “He Ämaqä Tquenji, kukŋui, äkinqä mitŋnqäwä?”

³⁰ Inŋaŋi qu ämävaupiŋi, iqueä kukŋui kima tii ätukuwi. “Iqu suqä quvqä hui mimäkcqä-säpi, ne Iquenji ätuma mapqä iquaninŋä.”

³¹ Iwä Pailoti iqu tii ätukqe. “He Ique ätuma, heqä kukŋuä-suqä änäänä äwinqä iuta mitpiyä.”

I tquanŋa Israitqä iquauqä naqä iqua tii ätukuwi. “Ne ämaqä hŋque pizqä päsqänqe, hiqä kukŋuä-suqe pmua inemäkänä.”

³² Suqä ii iwimäkkuwi, Jisasi Iqu “Iinŋa ny-imäkcqanŋpi äpäkonmniqeä” ätätä ätminqä iuŋi, naqä-qakuä hiätŋqä ätimäukqe.

³³ I tquanŋuwänŋa, Pailoti iqu, iqueqä anä iu anŋi äpaquväqe, Jisasi Ique tääqä ätuätumetä, yatŋqä tii äwikqe. “Si Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, äyitanä?”

³⁴ Iwä Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si tqä kŋuä iutanä indqänätnä ätnyä, ä ämaqä hŋqua Nyinyqä äktquwätanä?”

³⁵ Ga iqu kimaŋi, tii ätukqe. “Änäänqä tnyä? Nyi Israitqä pmequndanä? Tqä sämaqä Israitqä iquatä, hiqä hiqäva-imäkcqä naqä iquatäŋi, nyinŋä ii äktma äpqäüä. Si squä iqanŋnänŋä?”

³⁶ I tquanŋa, Jisasi Iqu kima tii ätukqe. “Nyi ämaqä mimqä yänänäqŋqe, qua täuta mämeqä iqäqe. Nyi qua täuta ämeqä-säpi, Nyaqä wäunjuä imäkcqä iqua mäkä iqanŋpi,

itaŋga ämaqä hŋqu Nyi Israitqä iquauqä hipaeu manyivqä iquäninji. Inäqce, Nyi ämaqä mimqä yänänäqŋqce, qua täuta mämeqä iqäqce.”

³⁷ Ga, Pailoti iqu tii ätukqce. “Ae! Si Ämiqä Naqä Iquki, äyämända?”

Kimani, Jisasi Iqu tii ätukqce. “Kukŋuä si ‘Ämiqukiqä’ ätnjä iqu, ii tqä kukŋuiqä. Nqä nipai Nyi kukŋuä naqä-qakui awä tumqänä änmikqce. Itanğa Nyi qua täu wäunuä asänä imäkmqä äquvepkqce. Qokä-apäkä, kukŋuä naqä-qakuinqä äwinyätŋqä iqua, qu eeqänäŋi Nyaqä kukŋui qätä änyiyätqäŋuwiyi.”

³⁸ Ämiqä iqu tii ätukqce. “Kukŋuä naqä-qakui, ii squäwä?” Ii ae ätuäqetani, Israitqä iquauŋqä yäpaqä mäŋgisaŋqä ätimäwa äpäwätä tii ätukqce. “Nyi suqä quvqä hui Iqu imäkkqce, mämäqumueqä iqänä. ³⁹ Inäqce, nyi suqä itŋqenqce, he näqŋqä äyä etqäŋuwiqä. Quväukuä eeqänänä hiunji naqä Pasopanğani, nyi ämaqä guä kiciyäueqä aniu äpmeŋuwä iquaunji, hŋque hiŋgi qäyä wätŋqä atäunuä täupŋqä hiŋuinä äyä eqänätŋqeqä. I etanği, Israitqä iquau Miqä Tqueni, nyi he etapmqä diŋqce eŋgiyä?”

⁴⁰ I tquanğa, qu anği maŋä yänänäqŋqä ätäpu, “Iquenqce, hmanjqä. Si Baräpasi ique hiŋuinä qunäwatiyä” ätukuwi. Ämaqä iqu, mäkanğqätä, quwänğqätä iqä-quvi.

19

¹ Itanğa iinä tquanğuwänğani, Pailoti iqu tquanği, mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni ätuma

äwäpu, hiqokä äpäkkuwi. ² Itanğa qu ämiqä iquauqä yñña nyuänju ämuasmäuqä enqä-pa guä yänä-täñi äkoqupiyi, Jisasi Iqueä nyuänju ämuasmekuwi. Ga gquä ipisqä quäuqä hñqu-pqe inä äwiputkuwi. ³ Inji ipiyi, qu Iqu-tänjä qäqiqi äquvepäpu, “Israitqä iquauqä Ämiqä Iquki, hiunjiyqä!” ätuäpu, hipa äqäyäpäkkuwi.

⁴ Itañi Pailoti iqu ätimäwa äpäwäqe, Israitqä iquauñi tii ätukqe. “Nyi Iqueni suqä hui imäkqe, mämäqumueqä iqä-qae, he iinğä näqñqä hepñqenqe, ätuma pmqänä.”

⁵ Inji ätquanğa, Jisasi Iqu yñña guä yänä-tänjä äkoqukuwitä, ä gquä ipisqetäñi yqänä ämuasmäuqä-qu yäpaqängisa pğanğqänğa, ämiqä iqu, “He hiñuä qumbñqe, täsuänä” ätukqe.

⁶ Iqu i tquanğa, hiqäva-imäkqä naqä iquatä, ämayukä-imañqä iquatäñi, Ique hiñuä äqumbiyi, mañä yänänäqñqä tii ätukuwi. “Si zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä! Zä-huätatä äuetnä, pizqä päkiyä!”

Inğanji ämiqä iqu tii ätukqe. “Nyi Iqueni suqä quvqä hui mämäqumueqä iqä-qae, hiqä-hiuä itmepu, zä-huätatä äuepiyä.”

⁷ Iinğä tquanğa, Israitqä iquauqä naqä iqua, iqueni kima tii ätukuwi. “Neqä kukñuä-suqä iuñi tii ätnänä.* Iqu, ‘Nyi Goti Iqueqä Ymeqä-qunjqä’ ätätñqä-qae, äpäkonätñqänänjqä.”

⁸⁻⁹ Pailoti iqu qätä iinğä äwiyäqetäñi, aanğä zä kuapänä wiñganği, iqueqä anğä yäpä inğisa anği äpaquväqe, Jisasi Ique yatñqä äwikqe.

* **19:7** Hiqäva-imäkqä 24:16

“Si ängi pmeqä-qukiyi?” I tqanga, Jisasi Iqu, iqueni kima hñqu mätquä ikqe. ¹⁰ Iwä ämiqä iqu, “Äänä etanjiwä? Si nyaqä yatñqe, kima mandqä injuä” ätukqe. “Nyi Si hiñuinä kqänawatqenqätä, nñ zä-huätati hukiyqenqätäñi, yänänäqñqe nyi ämenänä. Äyoo, Si iinqe änyä maqñqä eninyä?”

¹¹ Itañi Jisasi Iqu tii ätukqe. “Goti qäukuä yätu äpmeñqä Iqu, si yänänäqñqä mäktapqä yätqe, si Nyi qua iqini änä mämänunqatqä isinä. I etanji ämaqä Nyi saqä hipaeu äktapqä iqu, iqueqä suqä quvqe, aanä naqänänä, saqä dññi ämäwqätäunä.”

¹² Pailoti iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique hiñuinä qunawatätñqe, huänqä huiñqä qävqä imiñqe. I indqänätqätanğa, Israitqä iqua manä yänänäqñqä ätkuwi. “Ämaqä hñqu kiqä-kiuä ‘Ämiqunjqä’ änyuätñgqe, iqu Sisa† iqueqä mäkä-huñqä iqueyqä. Si ämaqä tqueni, hiñuinä äqunawatätñqä etanqutqe, si Sisa iqueqä näueqä maeqä, iqueqä mäkä-huñqä esñqinyä.”

¹³ Ämiqä iqu qätä iinjä äwiyäqe, Jisasi Ique yäpaqänqisa ätuma äpäukqe. Itanğa iqu ququawä qu ‘Hikä Ququawiqä’ änyuätmiñuwä iqi ätqepäqe, kukñuä iwäsäutñqä zä-hawä iu qe äpmakqe. (Israitqä iquauqä anä-kukñuä iunji, ququawä iquenyqe, ‘Gapätäuä’ ätmiñuwi.) ¹⁴ Hiunji iqueni, Pasopa iutanä Sämbatqänqä näwinyä imäqänqanji. Ga hiunji

† **19:12** Sisa iqu, Romätanä eeqänänä iuqä ämiqä naqä eä, Romä iu ämimiñqe. Inji iqu Pailoti iqueqä naqä iqueyi.

quemisqängani, Pailoti iqu Israitqä iquauñi tii ätukqe. “Heqä Ämeyqä Iqu täsuwänä.”

¹⁵ Qu inğani mañä tnänä tii ätumiñuwi. “Iqueni ätuma äwätinä, zä-huätatä oeyä.”

I tquanğuwänga iqu tii ätukqe. “He nyi heqä Ämeyqä Iqueni, zä-huätatä huemqä enğiyä?”

Itaŋga hiqäva-imäkqä naqä iqua kima tii ätukuwi. “Neqä ämineyqä naqe hñquququ hmanjqä. Sisa iqu kiqä-kiuänänjqä!”

¹⁶ I tquanğuwä iutani, Pailoti iqu, qu Jisasi Ique zä-huätati huepñqänä, quwqä hipaeu äwikqe.

Jisasi Ique zä-huätati äuekuwiñqä‡

¹⁷ Quwqä hipaeu vqanğa, qu Jisasi Iqueni ätuma äukuwi. E ätuma äwäpiyänğani, Iqueqä zä-huätati hunäniñqe, Iqueqä-kiuä quamä iwäwa, aña-himqä iqi äväma, qua kiqä yoqe, ‘Ämaqä nyuänä-yänjqä’ Š änyuätmiñuwä iuñqä äukuwi. (Israitqä iquauqä aña-kukñuä iuñi, ‘Golketayqä’ änyuätmiñuwi.) ¹⁸ Iqi ätimäupiyyi, Jisasi Iqueni zä-huätatä äuekuwi. Iqu zä-huätati awä iqi hunätanği, ämaqä hñquaqui-pqe, inği-inğisa äuekuwi.

¹⁹ Itaŋga Pailoti iqu tqanği, qu kukñuä hñqu äqiyäpu, Jisasi Iqu unätanğqä ique äqiyämasekuwi. Kukñuä iinä iqu, tii ätäpinji. ‘Jisasi Nasäretqätanä, Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä.’ ²⁰ Kukñuä iqueni, Israitqä kuapänänä

‡ **19:16** Matiu 27:32-44; Makä 15:21-32; Lukä 23:26-43

Š **19:17** Näqñqä-tänä iqua, kñuä tii indqänätqänä. “Ämaqä nyuänä-yänjqä” ätqe, naqä-qakuä hma, ktqe hikä du imäknätanğenqä ätmiñuwi.

iqua a ätäuqäsminuwi. Ii tiinjä etanġiyi. Iqueni zä-huätatini, quwqä anjä-himqä ique qäqiqi äuekuwi. Itanġa kuknuä iinj, Israitqä iquauqä anjä-kuknuä itä, Romä iquauqä itä, itanġa Grikä iquauqä itäni, hñquaqu-hñque äqäkuwi. Qakuä iquaquisani, Israitqä kuapänänjä iqua a ätäuqäsminuwi.

²¹ Itanġi Israitqä iquautanjä hiqäva-imäkqä naqä iqua, Pailoti iqueni tii ätukuwi. “Si ‘Israitqä iquauqä Ämiqä Iqueyqä’ maqiyqä panä. Häe! Si tuwanui, ‘Ämaqä Tqu, “Nyi Israitqä iquauqä naqä Ämiqä Iqunjqä” ätätnjeqä’ ätätnä äqiyeyä.”

²² I tquanġuwänġa, ämiqä iqu “Qäyä enä” ätukqe. “Tuwanuä nyi äqiyqä tänä, qäyä äqänänä.”

²³ Ämaqä mäkä-iqä iqua, Jisasi Iqueni zä-huätati ae äuepiyi, Iqueqä ämuasmänġe ämapiyi, kikinä mapnqä, hñquaqui-hñquaqui iwäsäupu, hñqunä-hñqunä ämakäukuwi. I ipiyänġani, Iqueqä gquä quäuqä, nyuänjä yätuta yukä bunġänä ipnñqä iqu-pqe inä ämakuwi. Ämaqä gquä iinj ique guä äktäpäkqä iqu, yuä hui ämetä guä maktäpiqä, yuä iquesanänä imäkkqe. ²⁴ Iinjä äqumbiyi, mäkä-iqä iqua, tii ätnġuwi. “Ne gquä tqueni, mapisqä ianä. Qäyä enä. Ne tqueni, nesänjä hñqunä metnġänä, hänjä iatunġeqä.” E ätmbiyi, injä ikuwi, Goti Iqueqä bukiu ätnänġeuni naqä-qakuä timäutnġä imäkkuwi. Kuknuä iinj iqu tii ätnä.

“Qu nyaqä ämuasmänġe hñqunä-hñqunä yanjä änyäpu, ämapiyi, itanġa nyaqä gquä

*quäuq̄e met̄q̄e, häñä ipu imeq̄äuä.”**

²⁵ Mäkä-iq̄ä iqua i itq̄ätan̄guwän̄ga, Jisasi Iqueq̄ä k̄änäü, k̄änäwq̄ä k̄änapi, ä Kelopasi iqueq̄ä apäkä, Mäliya, itan̄ga Mäliya, an̄ä Maktälatan̄ä ii-pq̄e, qu eeq̄ä Jisasi Iqu zä-huätati hunätan̄gq̄ä q̄äq̄iq̄i ätq̄äumin̄uwi. ²⁶ Iqi tq̄äutan̄guwän̄ga, Jisasi Iqu Kiq̄ä k̄änatä, Iqueq̄ä wäun̄juän̄q̄ä ämotquamin̄q̄ä iquautan̄ä, aan̄ä kuapan̄ä äwin̄ymin̄q̄ä iqut̄an̄i, q̄äq̄iq̄i tq̄äutan̄ginyä äqun̄gq̄e. Itan̄i Iqu Kiq̄ä k̄änäun̄i tii ätukq̄e. “Apäkä iiki, ämaq̄ä iqu, tq̄ä ymeq̄ä iqueq̄ä.” ²⁷ I ätuäq̄e, an̄gin̄i, Iqueq̄ä wäun̄juän̄q̄ä ämotquamin̄q̄ä iquen̄i ätukq̄e. “Apäkä ii, tq̄ä tñaiyq̄ä.” I tq̄uan̄ga, ämaq̄ä iqu iin̄i, iqueq̄ä an̄iun̄q̄ä ätuma äwätä, an̄guän̄ä ämimin̄q̄e.

Jisasi Iqu äp̄äkon̄gq̄en̄q̄ä†

²⁸ Itan̄i Jisasi Iqu näq̄n̄q̄ä tii ekq̄e. “Nq̄ä wäun̄juä eeq̄änä imäkät̄n̄q̄e, ae q̄äpu eq̄iyä.” I indq̄änäq̄e, tii ätkq̄e. “Nq̄ä quväki, yäkän̄ä nyiyq̄iyä.” Iqu i ätkq̄e, ii Goti Iqueq̄ä bukiu ätnä äwin̄q̄ä iquen̄i,‡ naq̄ä-qakuä ätimäukq̄e. ²⁹ Jisasi Iqu “Quväki yäkän̄ä änyiyq̄iyä” tq̄an̄ga, mäkä-iq̄ä iqua, q̄ondä-häkä hn̄qu wain̄q̄ä-eq̄ä mäkä iqe, man̄guä in̄q̄ä tq̄äutan̄gi, ga yaan̄ui ämepu, wain̄q̄ä-eq̄ä bu äyämepu, iwä yaan̄ui eeq̄änänä piiyq̄ä äyä iq̄an̄ga, hisopq̄ä äpa iu äkoq̄upiyi, Jisasi Iqu kiq̄ä eq̄e, hiiq̄ä ätänät̄n̄q̄ä man̄ä iu äwisäukuwi. ³⁰ Jisasi Iqu wain̄q̄ä-eq̄ä ae änäq̄e, “Tän̄gan̄i ae q̄äpu eq̄iyä” ätäq̄e, nyuän̄i ikuopäq̄e, Iqueq̄ä quuvq̄e q̄e äwquat̄ämäukq̄e.

* **19:24** Apq̄ä Bukä 22:18 † **19:27** Matiu 27:45-56; Makä 15:33-41; Lukä 23:44-49 ‡ **19:28** Apq̄ä Bukä 69:21

³¹ Jisasi Iqu i äpäkongqä inğani, hiunji Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinyä imäkcqä inğanji. Sämbatqä iinjä iqu, hiunji naqänänänga etangi, Israitqä iquautanjä naqä iqua huiwä iquauni, zä-huätatiunji yqänä unqenqe mäwiñqä ikqe. Itanji, qu Pailoti iqueni, “Quwqä yuki äquasqiyä. Ga maqänä päkongangpi, quwqä huiwi huätä manätñqänänyä” ätukuwi. ³² I tquanguwänga, mäkä-iqä iqua äupiwi, ämaqä Jisasi Iqutä anä äuekuwä iquaquiyqä yuki äquasqäkuwi. ³³ Itanji Jisasi Iqueui äquasqiyänä-tpu indqänga äpäukuwi, Iqu ae äpäkongqä äqunäpu, Iqueqä yuki mäquasqiyqä ikuwi. ³⁴ Qu iinj qäyä ipu, qutanä hñqu Jisasi Iqueä mäwqä hñgisa zi äuqanğa, maqänänji häneqetä, eqetänji, naqä-huinyä äkapkqe. ³⁵ (Ämaqä tä hinuä äqungquä iqu, nätmatqä timäuqanği äqungqenqe, ae awä ätqiyä. Itanğa kuknuä iqu awä ätqäqä ii, quanğä manä, naqä-qakuänänji. Ga iqu kiqä-kiuä-pqe, ‘Nyi näqñqe, kuknuä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänänji ätqänä,’ ätkqe. Iinjñqe he quuvqä heqiyqäpnqe.) ³⁶ Nätmatqä ätimäukqä ii, Goti Hanjuwä Iqueqä bukiu ätnä äwiñqeunji, naqä-qakuä imäkätñqä ätimäukqe. Itanğa kuknuä iinj tiinji. *“Iqueqä yänji hui mamisqiyqä ikuwi.”*§ ³⁷ Itanğa kuknuä Goti Iqueä bukiu huizi ätnä äwiñqä iqu, tiinjqä. *“Ämaqe, qu zi äukuwä iunä qumbunqäuä.”**

§ 19:36 Apqä Bukä 34:20 * 19:37 Sakätiyasi 12:10

Jisasi Iqueqä huiwi, pñqä ekuwiñqä†

³⁸ Qu iñji ae iqañguwänğa, Josepä Arämatiyatanä iqu, “Jisasi Iqueqä huiwi ämamqeqä” ätätä, Pailoti iquenyqä äukqe. Josepä iqu, Jisasi Iquenyqä quuvqä eqäminqä-qe, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkminuwä iquautanä naqä iquauñqä zä wiñganği, iqueqä quuvqä heqiyqe, zä eminqe. Iqu iquenji i tquanğa, Pailoti iqu “Nñqä, si Jisasi Iqueqä huiwi yqä mayä” tquanğa, Josepä iqu äwäqe, Iqueä huiwi ämakqe. ³⁹ Itanğa Nekitimäsi, ämaqä qänğanä heatqänğa äpätä, Jisasi Ique hinuä äqunätä, kuknuä anä ätkiyä iqu-pqe,‡ inä äpkqe. Iqu zä hñquaquisanä aowä imäkäpu yuqui-yaqui ikuwä, jinanä äñguänänä weqe äma äpkqe. Zä eqä aowä iñji, kiqä hanä-iqe, aanä naqänänä, 30 kilokremqä. ⁴⁰ Jisasi Iqueä huiwiñji, Josepä iqtä, Nekitimäsi iqtä, ämesiyänğanji, iquaqu Israitqä iqua ämaqä pizqä iu imäkminuwä-pa, zä eqä aowä yuqui-yaqui imäkkuwi, Iqueä huiwiu eä isinyä, itanğa, yuä äñguänänä hui äpisäsinyä, huäqä äutkiyi. ⁴¹ Jisasi Ique zä-huätati äuekuwä-tänä qäqiqiñji, wäunüä hñqu änyiminqe. Wäunüä iquenji, hikä hovqä änyä-hänä, ämaqä pizqä pñqä maeqä iminuwä hñqu ominqe. ⁴² Hikä hovqä iqu qäqiqi vätanğqetani, iquaqu Jisasi Iqueä huiwi maqänä äma äwiyi, iqi pñqä ekiyi. Maqänänji tiñjä iutayi. Hiunji qäqueni, Israitqä iquauqä Sämbatqä hapä pmeqä iquenqä nätmatqä näwinyä imäqänğayi.

† 19:37 Matiu 27:57-66; Makä 15:42-47; Lukä 23:50-56 ‡ 19:39 Jonä 3:1-2; 7:50

20

*Jisasi Iqu anġi ävaukqenġä**

¹ Wikä iqueqä hiunġi kiġġanänġä iqueni, Mäliya Maktälataġä ii zä we maunġä, hea yqänä witaġġeunġi, Jisasi Ique pġqä ekuwä iunġä äpkqe. Ii äpäqe, hikä qġqanġä pmäukui mäpmäwänätanġi äqunġqe. ² Iinġä äqunäqe, ii Saimonä Pitä iquenġätä, Jisasi Iqueqä wäunġuä yätquakä huizi, Iqu iquenġä kiinġä äwinyminqä iquenġätä tnänġä äwäqe, iquaquini tii ätukqe. “Qu Naqä Iqueqä huiwi, hikä hovqä duta ämepu, äkisqi-mändä ämaequwätiyä? Ne änyä maqġqä equnä.”

³ Mäliyai i tquanġa, Pitä iquä, wäunġuä yätquakä huiziquäni, iquaqu iquini äväma, hikä hovqä dunġä äukiyi. ⁴ Qäquaqu tnänġä qäqasä-qäqasä äwiyi, Pitä iqueni, huiziqu ämäwqätäuäqe, Jisasi Ique pġqä ekuwä dunġi, iqu ganä ätimäukqe. ⁵ Iqu hikä hovqä yämä hämä mäyqä, yäpaqä mänisanä nyuänġä quapi eäqe, hiġuä äqunaenġqe, yuä hui-wiu huäqä äutkiyä iunä äqunġqe. ⁶⁻⁷ Iqu i itqätanġa, Saimonä Pitä iqu qänaki äpäqe, hikä hovqä yämä hämänä äpaquväqe, yuinä iqi witaġġä äqunäqä-qe, mä Jisasi Iqueä nyuänġiu huäqä äütäsinyä ekiyä iqu, huizi iquatäni mäwitaġġi äqunġqe. Yuä iqu huizi iquatä mäwiqä, kiqä-kiui aanġä nänġi äkmäknäqänġa äwäminġqe. ⁸ Inġanġi, wäunġuä yätquakä kiġġanä ätimäukqä iqu, qänaki äpaquväqe, yuinä iqi witaġġi äqunäqe, quuvqä eqäqqe.

* **20:** Matiu 28:1-15; Makä 16:1-11; Lukä 24:1-12

9 (Goti Hanjuwä Iqueä bukiuñi qäyä ätnä äwitanği, qu inğani, Jisasi Iqu äpäkonätqeta anğumä vauqenqe, näqñqä mämeqä ikuwi.)
 10 Ii äqunyiyi, wäunuä yätquakä iquaqu qeqä äpmanyä äquvepkiyuñqä anğumä äukiyi.

11-12 Wäunuä yätquakä iquaqu i itqätanğiyänğa, Mäliya Maktälatanä ii, Jisasi Ique qua äptekiyä yäpaqä iqi ätqäuä kñuä äqäminqe. Ii kñuäqäqä nyuänä quapi eäqe, hiñuä äqunaenqe, enätqä ämuasmänqä qäpaiqä-tänä hñquaqu, hñqu Jisasi Iqueä nyuänä eminqä inği pmetanğa, ä hñquququ yukä ipminqä inği pmetanği äqunqce.
 13 Iquaqu Mäliyanı yatñqe, “Apäkä, si sunqä kñuä qäyätqäninyä?” ätukiyi.

Ii iquaquinı tii ätukqe. “‘Qu nqä Naqä Iqueqä huiwi ämepu, äkñgi ämaequwätiyä’ tmä, änyä maqñqä emä, kñuä äqäyätqänänä.”
 14 Ii iquaqu i ätuäqe, hñgisa äkunmäuqe, Jisasi Iqu tqäutanği äqunqquä-qe, ‘tä Jisasi Iqueyqe’, näqñqä maeqä ikqe.

15 Ii kñuä yqänä qäyätqätanğa, Jisasi Iqu yatñqä äwikqe. “Apäkä, si sunqä kñuä qäyätqäninyä? Ä si tqunenqä qävqä imätñgä?”

Mäliyai, ‘Tqu ämaqä wäunuä täu ämitñqä iqu ändqiyä’ kñuä wiyqanğa, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si Iqueä huiwi ämetnä, hñqäqi enä hitanğutqe, mändquayä. Ga nyi ämamqänänyä.”

16 Itanı Jisasi Iqu, “Mäliyauä” ätukqe.

Ga ii hiqumuanä äwiyäqe, Israitqä iquauä anä-kukñuiu, “Laponai” ätukqe. Yoqä Laponai, kiqä qakui tiinji, “Näqñqä-vqä.”

17 Inğanı Jisasi Iqu tii ätukqe. “Nqä Apiquenyqe mäyqä änänjqae, si mindmaqñqä panä. Si äwätnä, Nqä guäkaunı tii tuvä. ‘Iqu Iqueqä Kaniquenyqätä, heqä Heniquenqätä, ä asä Iqueqä Goti Iquenqätä, ä heqä Goti Iquenyqätä, yänqiyä.’”

18 I tquanğa, Mäliya Maktälatañä ii äwäqe, Iqueqä wäunjuñqä ämotquamiñqä iquaunı tii ätukqe. “Nyi Naqä Iquenı hiñuä ae äqunänänä.” Itanğa ii kukñuä Jisasi Iqu ätukqe, awä äsuikqe.

Jisasi Iqu, wäunjuä yätquakä iquau äwimakqenqä†

19 Wikä iqueqä hiunji kiñganänjä qäque, heatqeunı, Iqueqä wäunjuä yätquakä iqua, Israitqä Jerusälemä iu hiqäva imäkmiñuwä iquauqä naqä iquauñqä zä ipu, quwqä anjä äpmamiñuwä iunı, anjä qñqanı ämatäkutepiyänğa äpmamiñuwi. Iqua i pmetanğuwänğa, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe, hanjuä enyänä” ätukqe. 20 Iqu e ätuätä, Iqueqä hipa yunğuitä, ä mäwqä yunğuitä ämotquakqe. Itanğa, wäunjuä yätquakä iqua, quwqä Naqä Ique hiñuä äqumbiyi, yeeqä naqänänjä ikuwi. 21 Itanı Jisasi Iqu anğı tii ätukqe. “Heqä äwqe, hanjuä enyänä. Apiqu Nyi änändowatkqäpa, asä iinı, Nyi he endowatkänä.” 22 Iqu e ätäqetanı, Iqueqä mandñi iquau äwqatämäütä, “He Goti Iqueqä Dñä Äñguänänı mapiyä” ätukqe. 23 “He ämaqä hñquauqä suqä quvqe

† 20:18 Matiu 28:16-20; Makä 16:14-18; Lukä 24:36-49

äwivquatämäuquwi, ga iquauqä suqä quvqe qäpu eqi. Itanğa he hñquauqä suqä quvqe huätä mämuämäuqä iquwi, quwqä suqä quvqe, yqänä winiqeqä.”

Jisasi Iqu, Tomasi ique äwimakqenqä

²⁴ Jisasi Iqu wäunuä yätquakä iquau äwimakqä inganı, Iqueqä ämaqä 12 iquautanä Tomasi, iqueqä yoqä huizi, ‘Qäyawiqueqä’[‡] ätumiñuwä iqu, qutäñi anä mäpmeqä da imiñqe.

²⁵ Iiñqe, huizi iqua Tomasi iqueni, “Ne Naqä Iqueni hiñuä ae äqunänqeqä” tquanguwä-qe, iqu qunji tii ätukqe. “Naqä-qakuä tii tmqeqä. Nyi Iqueqä hipa yunğui hiñuä äqunätmä, itanğa ñqä huiqetä wätanqä yunğuiu a ämitmä, ä ñqä hipaetä mäwqä ingisa zi äukuwä yunğüä-pqe a ämiqäqe, nyi quuvqe inğa heqämqänä. Nyi iinä miqä imqe, quuvqä maeqiyqä danä imqänä.”

²⁶ Wikä hñqu ae äpäwqanğa, Iqueqä ämaqä iqua anä asä ique, Tomasi iquä anä äpmamiñuwi. Qu anä qñqanıñi ae ämatäkutekuwä imñi, Jisasi Iqu quvaqä awä iqi maqänä ätimäuqe, pämä ätqäuä, “Heqä äwqe hanuä enyänä” ätukqe. ²⁷ I ätuätäqanğanı, Tomasi iquenä-pqe tii ätukqe. “Tqä huiqe, Nyaqä hipa täu ätutuväutnä, a ämitnä, hiñuä qunyä. Itanğa, tqä hipae, Nyaqä mäwqä täuñi änunjutäutnä, kñuä hñquaqu-hñquaqu mämeqä itnä, quuvqenä heqiyä.”

[‡] **20:24** Wiyä kukñuä iunji, yoqä Ditimasi äqänä. Kukñuä Ditimasi, ii Grikä pmeqä iquauqä kukñuä. Kiqä quati, Ymeqä Qäyawiqä.

²⁸ Iqu i tquanğa, Tomasi iqu tii ätukqe. “Si nğä Nağä eänyä, nğä Goti Iqukiyğä.”

²⁹ Ga Jisasi Iqu ämävauqe tii ätukqe. “Si Nyi hiñuä ae äñqänätnä, quuvğä eqinyä? Ämaqä Nyi hiñuä mañqänğä ipu quuvqenä eqämipğä iqua, qu yeeğä iqäpñğä.”

Bukä tqueğä quatiñğä

³⁰ Jisasi Iqu nätmätğä ämaqä mimäkqänänğä di, Iqueğä wäñuä yätquakä iquauä hiñuä iqi kuapänä imäkmiñqe. Iiñä imäkmiñqenqe, bukä tquenı eeqänä ätätmä, maqiyğä iqe. ³¹ Nñ, nyi kukñuä tä äqiyqe, he Jisasi Iquenqe, quuvğä tii heqäpñqe. Iqu Kraisi ne ämineyätñğä Goti Iqu Ique atäñuä ätekğä Iqu eä, Goti Hanjuwä Iqueğä Ymeğä Iqueyğä. Itanğa he quuvğä e eqiyäpu, Iqueğä yoqetani, hänä-pmeğä map-nuwänğä iinğä äqiyğä.

21

Jisasi Iqu, wäñuä yätquakä hñquau, Galiliu äwimakqenğä

¹ Qänakñi Jisasi Iqu, Iqueğä wäñuä yätquakä iquau eqä-huänğä Taipiriyasi* mañä iqi anğumä äwimakqe. Inğanı Iqu tii imäkätä, Kiqä-kiuä iquau ämitquatñgqe.

² Saimonä Pitä ique, Tomasi, iqueğä yoğä huizi, ‘Qäyawiqueğä’ ätumiñuwä ique, ä Nataniy-oli, anä-himğä Kana, qua Galili iutanğä ique, ä Sepri iqueğä hikñä inğueqi, nñ wäñuä yätquakä huiziquaqui, eqä-huänğä mañä iqi anä

* **21:1** Eqä-huänğä Taipiriyasi, ii eqä-huänğä Galili asänänğiyi.

äpmapänuwi. ³ Itanji, Saimonä Pitä iqu, quñi tii ätukqe. “Nyi hämapäkänqä imqä umqänä.”

Ga huizi iqua, “Ne-pqe anä watunqeqä” ätukuwi. I ätmbiyi, yimba hñquenqä äupiyyi, ikuapmäupu äukuwi. Heatqä qäquenji, qu hämapäkä tutqä qäpu hmbu mapiqä ikuwi.

⁴ Zä vqanqa, Jisasi Iqu eqä-huanjä weä näñi tqäutangani, wäunuä yätquakä iqua Ique hiñuä äqunäpiyā-qe, ‘Di, Jisasi Iqu ätqäunä-qe,’ näqñqä mämeqä ikuwi.

⁵ Jisasi Iqu ätqäuqä näñisa quñi yatñqä tii äwikqe. “Nqä nyämaqä iquenä, he hämapäkä hui äpiquwätanä?” Ga qu “Aanqeqä” ätukuwi.

⁶ Iwä Iqu anñiñi tii ätukqe. “He heqä hämapäkä-piqä qae, yimba iqueqä ämuangisa tnämäupqe, hämapäki kuapänä päpñqäuä.”

Inji, qu Iqu tquangqä-pa ätnämäukuwi, hämapäkä aanjä hävemnäqñqä qaeu mñganqä, qu qa mñqe eyqiyäpu yimba yätu maenätpiyyi, hämeqä ämikuwi. ⁷ Iñä äqunäqe, wäunuä yätquakä Jisasi Iqu, iquenqä kiñä äwinyminqä iqu, Saimonä Pitä iquenji tii ätukqe. “Di, Naqä Iqueyqä.”

Inñani, Pitä iqu qätä i äwiyäqe, iqueqä gquä naqä hämapäkänqä itñqä äquväteqqe, ämipnätä, eqä-huanjä bu ikuapmäuqe, äñgua Ique wimetñqä äukqe.

⁸ Itanqa wäunuä yätquakä huizi iqua yimba iu äpmapu, hämapäkä qae eyqiyäma äpkuwi. Eqä weä näñisati quwqä imiñuwä täqinqe, kiñä haqiqi ma, 100 mitäyi.

⁹ Qu iqi ae euqämapiyyi, tä hñqu sätanji, hämapäkä hui tä iqi tätanji äqumbiyi, bretqä-pqe aanqäqi witanji äqunquwi. ¹⁰ Itanji Jisasi

Iqu tii ätukqe. “He hämapäkä tänga äpiquwi, hui ämappiyä.” ¹¹ I tquanğa, Saimonä Pitä iqu yimbaeu ikuapmäuqe, hämapäkä qa mñqe eyqiyäma hikä weä iqinqä äpekqe. Hämapäkä naqänänğä ämnmiñuwä iqua, kuapänänğä 153 ämnmiñuwä-qe, qa mñqe mändakmäuqä ikqe.

¹² Inğanı Jisasi Iqu, quñı tii ätukqe. “He ymisanğä bñqä ppiyä.” I tquanğa, wäunğä yätquakä iqua ‘Tä Naqä Iqueqe’ näqñqä ae epiyä-qe, qundqändqä ipu “Si tqukikä-qe?” yatñqä vanä-tpu ipiyä-qe, pemä miqä ipu, yatñqä mäwqä ikuwi. ¹³ İnı, Iqu ävauqe, bretqetä, hämapäkä huisä ämetä äwikqe.

¹⁴ Iqu iinğä ikqe, ae äpäkonätä, anğı ävautä, Kiqä-kiuä iquau hñquaqu ae ämitquatñgqetani, ii huizi iqueyi.

Jisasi Iqutä, Pitä iqutä, kukñuä ätkiyinğä

¹⁵ Iqua ymisanğä ae ämbiyıtani, Jisasi Iqu Saimonä Pitä iqueni yatñqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, tqä Nyinğä äkinğä di, huizi iquauqeunı ämäwqätäuninyä?”

Ga Pitä iqu ämävauqe ätukqe. “Auäqä, Naqä Iquki, nğä Sinğä änyinätñqe, näqñqä äyä eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu tii ätukqe. “Si Nğä sipsipqä meqeunı, ymisanğä anğğä bñqä miqätñqe.”

¹⁶ Anğumñı, iqueni yatñqä tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä Saimonä iquki, si Nyinğe kiinğä äkinyatqänä?”

Ga iqu, “Nñqä, Naqä Iquki, nğä änyinğä Sinğä änyinätñqe, näqñqä ae eninyä” tquanğa, Jisasi

Iqu kima tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, änguänä miqätñeqä.”

¹⁷ Itañi, yatñqä huiziqu tii äwikqe. “Jonä iqueqä ymeqä, Saimonä iquki, si Nyinge äkinyätqänä?”

Iqu, “Si Nyinge äkinyätqänä-qe?” hñquaqu-hñque vqanqqenqä, Pitä iqu äwqä hanjä ämeqe, tii ätukqe. “Naqä Iquki, Si nätmätqä eeqänänñqe näqñqä eninyä. Injä-qae, nqä Sinqä änyinätñqenqe, näqñqä ae äyä eninyä.”

I tquanğa, Jisasi Iqu iqueni tii ätukqe. “Si Nqä sipsipqe, ymisanjä änguä bñqä miqätñeqä.

¹⁸ Nyi kukñuä naqä-qakuänäñi, tii ktmqe. Si hikñä yqänä äpmanänğanı, tqä qäkä kitokutäuqe, ätokutäunätñä, itanğa anjä äkiunqe tqä äkinqä iutanä imäknätñä äyä äumiñi. Iwä si qoyanjä etnänğanı, tqä hipae haqä etnä, itanğa ämaqä hñqu guä äkikiqiyäutä, anjä si mäwqä imätñä imitätqä iunqä äktma wäniqeğä.” ¹⁹ (Jisasi Iqu kukñuä i ätukqä ii, Pitä iqu äpäkonätä, Goti Ique yoqä naqä väniñqä iinqe, qu suqä äki-äkitanı motquapnuwä diñqä kñuä äme ätukqe.) I ätuäqetanı, Iqu Pitä iqueni, “Si qänaki nyivändqätñeqä” ätukqe.

Ämaqä, bukä tqe äqäkqä iquenqä

²⁰ Inğanı Pitä iqu tuwänği hinuä ämäqunqqe, wäunüä yätquakä Jisasi Iqu iquenyqä kiinjä äwinyminqä iqu, iquaquinqä qänaki äquvepqañgi äqunqqe. (Ämaqä iqu, qu buayä änäpiyänğa iqueqä nyuäñi Jisasi Iqueqä quikuätänjä qäqi eä, Ique yatñqä tii äwikqä iquvi. “Naqä Iquki, mäkä-iqä iquauqä hipa iunı,

ämaqä äkisqu kiväniqäwä?“†) 21 Pitä iqu ique hiñuä äqunäqetäñi, Jisasi Ique yatñqä äwikqe. “Naqä Iquki, ämaqä näñuenqe, änäñqäwä?”

22 Itañi Jisasi Iqu, iqueni kima tii ätukqe. “Nyi iqu angi äquvepmqänğanqä qäyä pmetñqä nyinğanğutqe, ii nätmätqä tqätanä? Si qänaki dinä nyivändqätñqeä.”

23 Iiñä etanği, wäñuä yätquakä iquenyqe, kukñui im-imä tii äwekqe. “Jisasi Iqueqä wäñuä yätquakä iqu mapäkonqä yäniqeä.” I etanğqä-qe, Jisasi Iqu, iquenqe, “Mapäkonqä yäniqeä” ätätä, matqä ikqe. Ii ma. Iqu tii ätkqe. “Nyi iqu angi äquvepmqänğanqä qäyä pmetñqä nyinğanğutqe, ii nätmätqä tqä manä.”

24 Ii wäñuä yätquakä, nätmätqenqä tänğa awä ätätä, kukñuä tä äqäkqä iqu, ii qäqueä. Ga ne näqnqä tii enu. Kukñuä iqu awä ätqäqä tä, ii naqä-qakuänäñi. 25 Itanğa nätmätqä hui-hui-pqä di, Jisasi Iqu inä imäkminqe. Inäqe qu nätmätqä iinñi hñqunä-hñqunä äqäpqe, ga qua täñi bukä pñqä eqänqe, hiqnqe etäti, maeqä etäti?

† 21:20 Jonä 13:23-25

Goti Hanjuwä Iqueqä Kuknui
The New Testament in the Menya language of Papua
New Guinea

Nupela Testamen long tokples Menya long Niugini

copyright © 2017 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Menya

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2023-04-30

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 21 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023

b1d968ea-da2d-5306-b214-e238bbf38aac